

La bellesa de la muntanya

Memòries de J. Krishnamurti
Friedrich Grohe

Comentaris sobre edicions anteriors:

D'aquí emergeix un retrat atractiu i íntim de Krishnaji, que serà molt útil i interessant per a aquells que no van tenir el privilegi de conèixer-lo. I, per als que el van conèixer, dona petits apunts que serveixen per recordar les característiques humanes de l'extraordinari home que ens va donar aquests inestimables ensenyaments.

*Stuart Holroyd, autor de Krishnamurti:
The Man, the Mystery and the Message
[Krishnamurti: L'home, el misteri i el missatge]*

La seva memòria em va agradar immensament i sento que realment ha transmès una mica de l'íntim i afectuós sentiment per la vida i per l'art de viure que constituïa el fet d'estar amb K.

*Dr. David Shainberg, les discussions del qual amb
Krishnamurti i David Bohm es poden trobar en àudio,
DVD i al llibre The Transformation of Man
[La transformació de l'ésser humà]*

Em va encantar la seva meravellosa fotografia, tan sensible i meditatament composta. Jo també vaig trobar que Krishnamurti era, tal com vostè diu, "realment una persona molt tímida". Potser hi ha un enllaç operatiu entre aquest tret i el fet d'estar lliure de la pròpia esclavitud.

*Dr. Allan W. Anderson, els diàlegs del qual
amb Krishnamurti es troben disponibles en àudio, DVD
i al llibre A Wholly Different Way of Living
[Una manera completament diferent de viure]*

Penso que la seva memòria transmet la part humana de K millor que qualsevol altra cosa que he llegit. [...] El sentit de l'humor, l'espontaneïtat, la part pràctica i la part observadora del seu caràcter [...] i el seu do per a l'amistat i l'afecte, tot convergeix per fer d'ell menys de l'impressionant i impersonal "orador" i més d'un home de carn i ossos. M'encanten les anècdotes sobre la relació de K amb els animals i els ocells –el seu gran i singular amor per ells–, que trobo especialment commovedora. M'alegro que hi hagi inclòs les dues declaracions sobre les Escoles, que són molt clares i inspiradores.

*Harry Eyres, periodista del
Financial Times de Londres*

*Portada: El famós Matterhorn, una de les moltes muntanyes que
he pujat, vist des de Riffelalp, sobre Zermatt, Suïssa.*

La bellesa de la muntanya · Memòries de J. Krishnamurti

La bellesa de la muntanya

Memòries de J. Krishnamurti

Friedrich Grohe

Inclou les següents citacions de Krishnamurti:

‘Puc parlar dels seus ensenyaments?’

‘Brockwood avui i en el futur’

‘El propòsit de les Escoles’

‘El sol ponent ho havia transformat tot’

‘La relació amb la natura’

‘La indiferència i la comprensió’

‘Una idea creada pel pensament’

‘Educació per als més joves’

‘Un espai extraordinari a la ment’

‘És la nostra Terra, no la teva o la meva’

‘El nucli de l’ensenyament de K’

‘Els Centres d’Estudi’

‘Diari de Krishnamurti – Una ressenya’

© 1991 i 2014 Friedrich Grohe
Setena edició

Títol original: *The Beauty of the Mountain*

Traducció: Joan Lloret

Revisió 1.2b

Les fotos estan fetes per Friedrich Grohe si no s'indica el contrari
www.fgrohephotos.com

Disseny: BRANDT-ZEICHEN · Rheinbach · Alemanya
Imprès per Pragati Offset Pvt Ltd, Índia

Tots els fragments de textos de Krishnamurti tenen © de la Krishnamurti Foundation Trust Ltd, excepte els del llibre *On Living and Dying* [*Sobre viure i morir*], que tenen © de la Krishnamurti Foundation Trust Ltd i la Krishnamurti Foundation of America.

ISBN 978-1-937902-25-4

FUNDACIONS KRISHNAMURTI

Krishnamurti Foundation Trust Ltd

Brockwood Park, Bramdean, Hampshire SO24 0LQ, England

Tel: [44] (0)1962 771 525

info@kfoundation.org www.kfoundation.org

Krishnamurti Foundation of America

P.O. Box 1560, Ojai, California 93024, USA

Tel: [1] (805) 646 2726

kfa@kfa.org www.kfa.org

Krishnamurti Foundation India

Vasanta Vihar, 124 Greenways Road, RA Puram, Chennai 600 028, India

Tel: [91] 44 2 493 7803

info@kfionline.org www.kfionline.org

Fundación Krishnamurti Latinoamericana

Av. Icària, 166, 6è 1a, 08005 Barcelona, Spain

Tel: [34] 966 460 530

info@fkla.org www.fkla.org

Llocs web addicionals

www.jkrishnamurti.org www.kinfonet.org

C ONTINGUTS

Agraïments	vii
Benvolgut lector	ix
K: 'Puc parlar dels seus ensenyaments?'	x
Introducció	xii
K: 'Brockwood avui i en el futur'	xiv
Primeres trobades amb K	1
Visita a Buchillon	14
Ojai	19
K: 'El propòsit de les Escoles'	21
Brockwood Park	29
K: 'El sol ponent ho havia transformat tot'	40
K: 'La relació amb la natura'	41
Saanen, Schönried i Rougemont	50
Últim viatge a l'Índia	59
K: 'La indiferència i la comprensió'	59
K: 'Una idea creada pel pensament'	63
K: 'L'educació per als més joves'	77
Retorn a Ojai	81
K: 'Un espai extraordinari a la ment'	84
Nota final	88
K: 'És la nostra Terra, no la teva o la meva'	91
Apèndix 1 – K: 'El nucli de l'ensenyament de K'	94
Apèndix 2 – K: 'Els Centres d'Estudi'	96
Apèndix 3 – K: 'Diari de Krishnamurti – Una ressenya'	100
Índex de noms	106
Altres 'memòries de Krishnamurti'	107

AGRAÏMENTS

Voldria donar les gràcies a la Krishnamurti Foundation Trust Ltd i a la Krishnamurti Foundation of America per donar-me permís per publicar material de i sobre Krishnamurti.

Una versió anterior del capítol 'Últim viatge a l'Índia' es va escriure com a contribució per al llibre de Mary Lutyens *The Open Door* [*La porta oberta*]. També va aparèixer a *Krishnamurti: 100 Years* [*Krishnamurti: 100 anys*], d'Evelyne Blau.

Molts amics han contribuït desinteressadament i de maneres diverses en aquesta obra, i els ho agraeixo a tots. Estic especialment agraït als següents per la seva contribució i ajuda. Michael Krohnen, que va traduir la major part del manuscrit original alemany a l'anglès i que, pel fet d'haver conegut Krishnamurti durant molts anys, va ajudar molt a desenvolupar idees per al llibre. Mary Cadogan i la desapareguda Mary Lutyens. Nick Short, que va editar la primera edició. Claudia Herr, que va editar les edicions posteriors. I Jürgen Brandt, que va fer d'intermediari amb el dissenyador i els impressors en successives edicions.

Aquest llibre va sorgir perquè Krishnamurti va demanar a les persones que treballaven amb ell, com ara els síndics de les Fundacions, si podien transmetre el perfum de com era estar a prop d'ell. Alhora, no volia que estiguéssim ocupats amb la seva personalitat, sinó que féssim servir la nostra energia per descobrir sobre nosaltres mateixos. També s'hi inclouen comentaris i citacions de Krishnamurti que generalment no es troben en altres llocs, en concret 'Brockwood avui i en el futur' i 'El propòsit de les Escoles', dues declaracions que em van despertar l'interès per donar suport a aquest tipus radical d'educació. Poden ser interessants i potser útils per als lectors, i reunir-les en un llibre va ser un altre incentiu per escriure.

Una vegada un amic em va preguntar què m'havia commogut més dels ensenyaments. Després de reflexionar una mica, em vaig adonar que era una cosa que Krishnamurti havia dit durant una xerrada pública i també en un dels diàlegs amb David Bohm¹ inclosos a *The Ending of Time [La fi del temps]*. Era: *L'amor no té causa*. Quan ara la gent em pregunta com era Krishnamurti com a persona, la meva primera resposta és que estava ple d'amor i afecte. Per a mi està molt clar que vivia allò del qual parlava. Era increïblement atent i considerat i, per descomptat, radicalment perspicaç. Però no m'agradaria simplificar-ho, i és per això que incloc aquí pràcticament tot el que recordo, de manera que es

---

¹ David Bohm va ser un dels físics teòrics més significatius del segle XX. Va mantenir molts diàlegs gravats amb K i, el 1969, va ser un dels síndics fundadors de la Krishnamurti Foundation Trust Ltd (KFT) i de l'Escola de Brockwood Park, a Anglaterra. Va morir el 1992.

*Vista del Rübli, Videmanette,
a Rougemont, Suïssa*

pugui tenir una impressió general sense que (espero) jo ho circumscrigui.

El següent fragment del llibre *Questions and Answers* [*Preguntes i respostes*] va conduir al títol *La bellesa de la muntanya*. Comença amb una pregunta que podia haver fet jo mateix a Krishnamurti.

Puc parlar dels seus ensenyaments?

PREGUNTA: He entès les coses de les quals s'ha parlat durant aquestes trobades, encara que només sigui intel·lectualment. Sento que són certes en un sentit profund. Ara, quan torni al meu país, puc parlar dels seus ensenyaments als meus amics? O, com que encara soc un ésser humà fragmentat, parlant-ne només produiré més confusió i mal?

KRISHNAMURTI: Totes les predicacions religioses dels sacerdots, dels gurus, són promulgades per éssers humans fragmentats. Encara que diguin “Estem elevats”, segueixen sent éssers humans fragmentats. I qui fa la pregunta diu: “He entès el que vostè ha dit d'alguna manera, parcialment, no completament; no soc un ésser humà transformat. Comprenc i vull explicar als

altres el que he comprès. No dic que n'hagi entès la totalitat; només n'he entès una part. Sé que és una cosa fragmentada, que no és completa; no estic interpretant els ensenyaments; només els estic informant del que he comprès". I bé, què hi ha de dolent en això? Però si vostè diu: "He comprès la totalitat d'això completament i li ho explico a vostè", llavors es converteix en una autoritat, en l'interpret; tal persona és un perill, corromp els altres. Però, si he vist una cosa que és veritable, aquest fet no m'enganya; és veritable i en això hi ha un cert afecte, amor, compassió; ho sento d'una forma molt forta –llavors naturalment no puc evitar compartir-ho amb els altres; seria estúpid dir que no ho faré. Però adverteixo els altres; els dic: "Mirin, vagin amb compte, no em posin en un pedestal". El que parla no està en un pedestal. Aquest pedestal, aquesta plataforma, només hi és per motius pràctics; no li dona cap autoritat en absolut. Però, tal com està el món, els éssers humans estan lligats a una cosa o altra –a una creença, una persona, una idea, una il·lusió, un dogma–, així que estan corromputs, i els corromputs parlen i nosaltres, com que d'alguna manera també estem corromputs, ens hi unim.

Veient la bellesa d'aquests turons, el riu, l'extraordinària tranquil·litat d'un matí fresc, la silueta de les muntanyes, les valls, les ombres, com tot és ben proporcionat, veient tot això, no escriurà al seu amic, dient-li "Vine aquí, mira això"? Vostè no està interessat en si mateix, sinó tan sols en la bellesa de la muntanya.

Questions and Answers [Preguntes i respostes], p. 63–64
3a trobada de preguntes i respostes, Saanen, juliol del 1980
© 1982 Krishnamurti Foundation Trust Ltd

Amb aquestes memòries m'agradaria compartir amb els meus amics, i amb tots aquells que hi estiguin interessats, *la bellesa de la muntanya*.

Friedrich Grohe,
Rougemont, Suïssa

BENVOLGUT LECTOR XI

INTRODUCCIÓ

Durant un període de més de setanta anys, Krishnamurti (K) va oferir milers de xerrades públiques i diàlegs en molts països, però mai va dir una paraula de més. Era un geni de l'observació i la recerca de primera mà en la consciència humana. Les seves paraules eren precises i clares, i el seu aspecte era prim i ben cuidat. Era més aviat reservat o, com ell deia a vegades, una mica tímid. Tot i així, prestava tota la seva atenció a qualsevol que se li adreçés, interessant-se per tots els aspectes i detalls. El seu amor per la vida implicava que tothom se li podia apropar.

Des del 1983, quan vaig conèixer K, vaig estar en contacte regular amb ell i el vaig acompanyar en molts dels seus passejos i en el seu últim viatge a l'Índia; ens trobàvem a Brockwood Park a Anglaterra, Saanen a Suïssa i Ojai a Califòrnia. A Brockwood es va encarregar que jo hi tingués una habitació a l'ala oest, la part de l'escola on, des de la fundació de Brockwood el 1969, ell mateix vivia de tres a quatre mesos a l'any.

K havia estat treballant durant la primera meitat de la dècada del 1980 per establir un centre d'estudi per a adults a Brockwood. Va fer una declaració el 1983 titulada 'Brockwood avui i en el futur', sobre el sentit de Brockwood i el paper de la KFT en tenir-ne cura. El 1984 Mary Cadogan² em va donar una còpia de la declaració. Per als meus ulls Brockwood era, i encara és, una

---

2 Mary Cadogan treballava per a la BBC quan, el 1958, va començar la seva llarga relació amb K. És autora de diversos llibres i continua sent síndica de la KFT. Va rebre un Doctor Honoris Causa en Lletres de la Universitat de Lancaster el 2009, en part pel seu treball amb Krishnamurti.

Arbres en flor, amb la torre de l'aigua al fons, a Brockwood Park

part central del llegat de K, i així, motivant-me encara més pel que va dir, vaig oferir la meva ajuda amb el finançament del centre d'estudi. Això va permetre a la KFT avançar amb el projecte. Més endavant, K va dir-me: *Mai regali el seu capital*.

K es va involucrar a escollir el lloc, l'arquitecte i els materials que s'havien de fer servir. Una de les coses més importants va ser que va fer diverses declaracions sobre la intenció del lloc, que havia de succeir-hi i la seva atmosfera. Entre altres coses, va dir: *Han de planificar cinquanta anys per endavant*. Una de les seves declaracions més destacades sobre aquest tema apareix a l'Apèndix 2, a la p. 96.

Al voltant de vint arquitectes van presentar esbossos i altres treballs per al projecte, i sis es van considerar excel·lents. Finalment, es va triar Keith Critchlow, professor d'arquitectura sagrada i geometria sagrada del Royal College of Art de Londres. Va fer una xerrada a Brockwood, a la qual tant K com jo vam assistir. Semblava bastant abstracta i vaig comentar a K que no n'havia entès gaire cosa. Ell va admetre que li havia passat el mateix, però va afegir que tenia la sensació que Critchlow intentava trobar l'arrel de l'arquitectura.

La construcció va començar uns mesos després de la mort de K i es va acabar a finals del 1987. A K no li agradava gaire el nom de 'centre d'estudi per a adults', i esperava que se'n pogués trobar un de millor. Al final, es va deixar simplement com a 'centre d'estudi' (oficialment, el Centre Krishnamurti de Brockwood Park; de manera més informal, el Centre).

En certa manera, 'Brockwood avui i en el futur' s'aplica a totes les Fundacions en la cura de les activitats de les quals es responsabilitzen.

Brockwood avui i en el futur

Fa catorze anys que Brockwood és una escola. Va començar amb moltes dificultats, falta de diners, etc., i tots vam ajudar a por-

tar-la a la seva condició actual. Hi ha hagut trobades cada any, seminaris i totes les activitats d'enregistrament d'àudio i vídeo. Ara hem arribat a un punt no només de fer balanç del que estem fent, sinó també de fer que Brockwood sigui molt més que una escola. És l'únic centre d'Europa que representa els Ensenyaments, que són essencialment religiosos. Tot i que ens hem reunit a Saanen els últims vint anys durant un mes o més, Brockwood és el lloc on K passa més temps i al qual dedica més energia. L'escola té molt bona reputació i la Sra. Dorothy Simmons hi ha posat la seva gran energia, la seva passió. Tots hem ajudat a tirar endavant l'escola malgrat les grans dificultats, tant econòmiques com psicològiques.

Ara Brockwood ha de ser molt més que una escola. Ha de ser un centre per a aquells que estiguin profundament interessats en els Ensenyaments, un lloc on puguin estar i estudiar. En els temps més antics, un *ashrama* –que significa retir– era un lloc on la gent podia anar a reunir les seves energies, a viure i explorar aspectes religiosos profunds de la vida. Els llocs moderns d'aquesta mena generalment tenen algun tipus de líder, guru, abat o patriarca que guia, interpreta i domina. Brockwood no ha de tenir tal líder o guru, perquè els Ensenyaments mateixos són l'expressió d'aquella veritat que les persones serioses han de descobrir per si mateixes. El culte personal no hi té cabuda. És un fet que hem d'emfatitzar.

Molt lamentablement, els nostres cervells estan tan condicionats i limitats per la cultura, la tradició i l'educació que les nostres energies es troben empresonades. Per contrarestar-ho, dediquem les nostres energies a interessos materials i activitats egocèntriques. Brockwood no ha de seguir aquesta tradició tan desgastada. Brockwood és un lloc per aprendre l'art de qüestionar, l'art d'explorar. És un lloc on hem de demanar el despertar d'aquella intel·ligència que arriba amb la compassió i l'amor.

No ha d'esdevenir una comunitat exclusiva. Generalment, una comunitat significa una cosa separada, sectària i tancada, amb

propòsits idealistes i utòpics. Brockwood ha de ser un lloc d'integritat, profunda honestedat i el despertament de la intel·ligència enmig de la confusió, el conflicte i la destrucció que tenen lloc al món. I això no depèn en absolut de cap persona o grup de persones, sinó del fet de ser conscient, l'atenció i l'afecte de les persones que estan aquí. Tot això depèn d'aquells que viuen a Brockwood i dels síndics de la Fundació Krishnamurti. Fer que això tingui lloc és la seva responsabilitat.

Així, cadascú hi ha contribuir. Això no només s'aplica a Brockwood, sinó a totes les Fundacions Krishnamurti. Em sembla que un pot perdre-ho de vista, quedar absorbit per diverses activitats exigents, quedar atrapat en disciplines particulars, de manera que no tingui temps ni disponibilitat per estar profundament interessat en els Ensenyaments. Si no hi ha aquest interès, les Fundacions no tenen cap sentit. Es pot parlar interminablement sobre què són els Ensenyaments, explicar, interpretar, comparar i avaluar, però tot això esdevé molt superficial i no té sentit real si no es viuen de debò.

Seguirà sent la responsabilitat dels síndics decidir quina forma ha d'adoptar Brockwood en el futur, però Brockwood sempre ha de ser un lloc on la integritat pugui florir. Brockwood és un lloc preciós, amb magnífics arbres vells, envoltat de camps, prats, arbredes i la tranquil·litat de la natura. S'ha de conservar sempre així, perquè la bellesa és integritat, bondat i veritat.

J. Krishnamurti

© 1983 Krishnamurti Foundation Trust Ltd

PRIMERES TROBADES AMB K

Va ser el 1980 quan vaig llegir per primera vegada un llibre de K, *The Impossible Question* [*La pregunta impossible*], que no vaig poder deixar. Va ser com una revelació. Només després em vaig adonar que els seus llibres no es poden llegir com si fossin novel·les. I això era el més estrany: mentre que semblava estar dient el contrari del que jo havia après i experimentat, també semblava estar dient –en un llenguatge simple, clar i aclaparador– el que jo sempre havia sentit vagament. Al llibre hi suggeria que féssim ‘preguntes impossibles’, i la pregunta impossible que feia era: *Pot acabar-se el patiment?*

Una de les seves declaracions més importants, del seu discurs del 1929 a Ommen, Holanda, de dissolució de l’Orde de l’Estrella d’Orient, és:

Només m’interessa una cosa essencial: alliberar l’ésser humà. Desitjo alliberar-lo de totes les gàbies, de totes les pors, i no fundar religions, noves sectes, ni establir noves teories i noves filosofies.

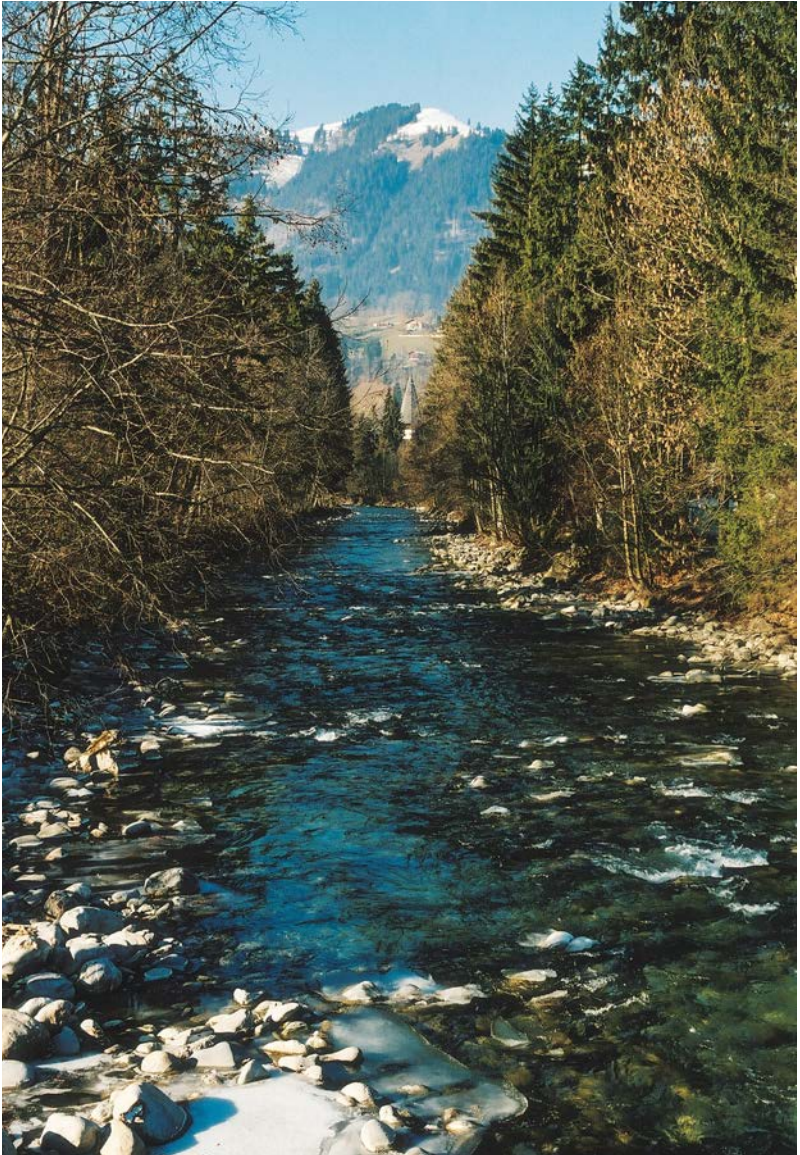
Al cap de poc, algú em va dir que cada any K oferia una sèrie de xerrades públiques a Saanen, Suïssa. Tenint-ne prou amb estudiar els seus llibres, no tenia desig d’anar-hi. També vaig perdre l’interès en, o potser simplement vaig comprendre el lloc correcte de, la filosofia, la psicologia, la literatura, la religió –i l’art, que anteriorment m’havia captivat– perquè de cop i volta vaig sentir ‘és això!’. La importància de comprendre’s a un mateix era ara tan evident que els llibres d’altres persones em semblaven superflus.

Aquesta va ser una època de gran canvi per a mi. A banda d'altres coses, estava a punt de retirar-me de la vida de negocis. Anteriorment no havia tingut gaire temps per afrontar qüestions essencials, però ara, de cop i volta, K deixava clara la importància d'interessar-se per temes centrals com la mort i l'amor, el plaer i el dolor, la llibertat, el desig i la por. Com més explorava els ensenyaments, més fascinants em semblaven.

Vaig assistir per primera vegada a les xerrades públiques de Saanen el 1981, normalment caminant fins allà per la carretera des del meu apartament a la població veïna de Rougemont. En una hora i mitja, es triga més que rodejant el riu, i hi arribava just a temps. Altres feien cua tota la nit per poder ser els primers a triar seient quan s'obria la carpa gegant. El lloc preferit per seure era típicament l'espai a terra just davant de la plataforma des d'on parlava K, en el qual cada metre quadrat era molt valorat. A Califòrnia i l'Índia, era generalment una mica més relaxat. Jo ja estava content escoltant K assegut a les escales que hi havia just dins de l'entrada lateral de la carpa, que sempre omplia tota la seva capacitat per a unes tres mil persones. Allà no havia de seure enmig de la multitud i, gaudint d'una brisa fresca, estava protegit de la calor de dins i de fora de la carpa.

Després, es podien comprar llibres de K traduïts a diverses llengües, i estava content d'omplir-me'n la motxilla. Havent-ho fet, però, i com que aquell primer estiu era molt calorós, caminant de tornada a Rougemont em parava per refrescar-me a les fredes aigües del riu Grieschbach/Fenils.

Escoltar K era aclaparador. Emanava tanta energia que jo sentia que senzillament no podia assegurar-me just davant d'ell. Parlava de forma simple i clara, amb pocs gestos i sense retòrica. Mentre l'escoltava, m'oblidava de les ganes de menjar, de beure i de la calor. Després, em sentia lleuger i inspirat. Més endavant, vaig sentir com K preguntava a la gent què els passava després d'assistir a les xerrades. No sabien què respondre, així que K ho va fer per ells: *Vostès es tornen més sensibles.*

Vista de Saanen, amb el Rodomont al fons, des del pont sobre el Saane que molta gent devia creuar anant a les xerrades públiques

En una xerrada, vaig veure un jove alterat caminant entre les files de gent. A través de la part llarga de la carpa, va arribar on era jo i va començar a donar puntades de peu a uns ventiladors elèctrics. Mentre s'apropava, em va indicar amb un gest que m'apartés del seu camí i vaig ajupir el cap, tement una puntada de peu, però no va passar res d'això. Murmurant paraulotes, va seguir caminant cap a K, i en el camí va sacsejar amb menyspreu el collaret d'una dona, del qual penjava un retrat del guru Rajneesh, també conegut com a Osho. En arribar a la plataforma, va agafar el micròfon que hi havia davant de K i va començar a adreçar-se a ell i als assistents en alemany: "Els seguidors de Rajneesh haurien de marxar; no són benvinguts aquí". Girant-se directament cap a K, va preguntar: "No és cert, Sr. Krishnamurti? No pensa vostè el mateix?". L'home semblava extremadament agitat, fins i tot perillós. Algunes persones de la primera fila s'havien posat dretes i un home corpulent, que semblava un lluitador, semblava estar a punt de llançar-se-li al damunt. Va esclatar un clima de violència, seguit d'un enrenou. Però just llavors K va intervenir-hi, dient: *No el toquin!* Aparentment, a l'intrús això li va agradar, ja que va començar a repetir: "No el toquin, no el toquin". K li va fer un gest amb el cap; l'home finalment es va calmar, va murmurar unes quantes paraules més i va sortir de la carpa. K va seguir parlant com si no hagués passat res.

En una altra ocasió, després d'una xerrada a Saanen, mentre K caminava per la carretera cap al cotxe que l'estava esperant, un home alt que feia fúting se li va acostar, aparentment molest o com si volgués importunar-lo. K va aixecar bruscament el cap, i vaig tenir la impressió que era com si la mirada de K estigués abatent l'home, que es va fer enrere.

No va ser fins al 2011, quan vaig regalar un llibre de K a una coneguda de Gstaad que va rebre el regal amb escepticisme, que vaig entendre que els habitants de Saanen i els seus voltants possiblement tenien un concepte de Krishnamurti influït per l'aspecte d'alguns dels assistents a les xerrades públiques. Aquesta

coneguda tenia uns vint anys quan K va fer les seves últimes xerrades a Saanen, el 1985, i tot el que recordava dels esdeveniments eren les nombroses trobades i algunes persones vestides de taronja –deixebles enviats per Rajneesh, que afirmava que el seu missatge era el mateix que el de K. Per descomptat, quan K va assabentar-se de la comparació feta per Rajneesh, va exclamar: *És exactament el contrari!* Però la meua nova amiga no ho sabia. Per contra, els vestits taronges d'alguns, que anaven de porta en porta repartint fullets sobre Rajneesh, la van portar a ella i probablement a altres a sospitar que a Saanen s'estava reunint alguna secta o culte, una idea que hauria horroritzat no només K, sinó la majoria dels que assistien a les seves xerrades.

K sovint parlava de l'absurditat de tenir un guru. No obstant això, aquest fet no impedia que alguns gurus li demanessin que fos el seu líder, cosa que, per descomptat, K rebutjava. Però més endavant, quan un home va arribar insistint de manera absoluta i repetida que K fos el seu guru, K al final va dir: *D'acord, soc el seu guru, però vostè ha d'obeir el seu guru.* Després que l'home ho acceptés, K va continuar: *Li dic que mai ha de tenir cap guru.* "Però això és impossible", va dir l'home. A la qual cosa K va respondre: *Llavors jo no soc el seu guru.* Una vegada em va dir: *Si on faisait un peu de cirque, on pourrait gagner beaucoup d'argent. (Si muntéssim un circ, podríem guanyar molts diners.)*

Hi va haver un altre fet imprevist, durant una de les xerrades públiques a Ojai, quan una dona jove va saltar a la plataforma on K estava assegut. Ell es va sobresaltar, però es va recuperar immediatament i va dir a la dona que, si s'estava quieta, no li feia res que s'assegués al seu costat. En efecte, es va mantenir quieta, fent només alguna ganyota de tant en tant. Al final de la xerrada, K es va inclinar cap a ella i li va dir: *Ja s'ha acabat.*

La primera vegada que vaig assistir a les xerrades de Saanen, encara no havia tingut contacte amb les Fundacions i Escoles Krishnamurti. Havia llegit una declaració en un altre llibre de K, *Education and the Significance of Life [L'educació i el significat de la vida]*, que en essència deia: Si vostè està insatisfet amb les esco-

les existents, per què no comença la seva pròpia escola? Això sonava perfectament raonable i em va donar la idea de començar una escola a Suïssa, on educadors com Piaget, Pestalozzi i Rousseau havien estat actius. Gràcies que el Comitè Krishnamurti de Ginebra em va informar que una professora de Brockwood estava a punt de tornar a la seva Suïssa natal durant l'estiu, vaig poder contactar amb Gisèle Balleys³. Al cap de poc, ella i jo, juntament amb alguns amics seus que estaven interessats en el projecte, vam començar a buscar un edifici adequat per a l'escola. En vam trobar un d'encantador a Chandolin, al Valais. Era un hotel antic, ben conservat i molt ben situat, amb una vista llunyana del Matterhorn, i prou gran per albergar de cinquanta a seixanta estudiants.

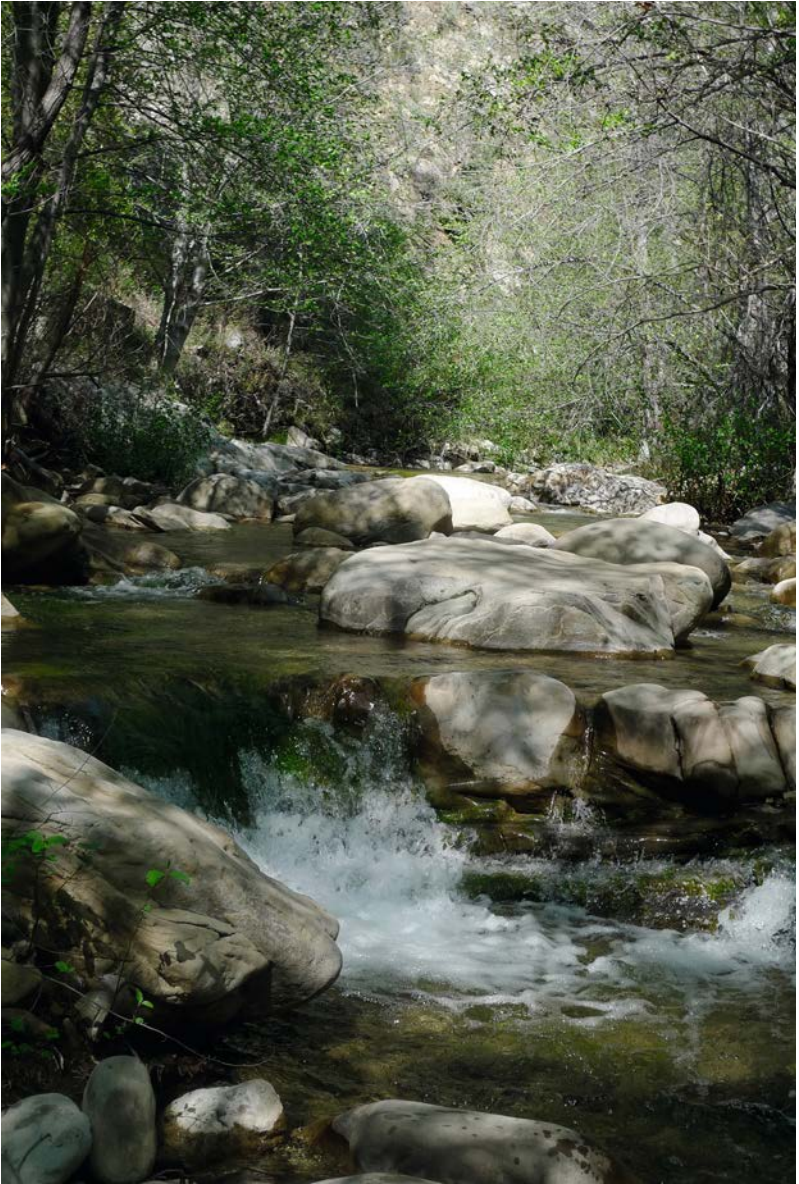
Durant les xerrades de Saanen del 1983, K va sentir a parlar sobre aquest projecte de Gisèle i va demanar reunir-se amb mi. Va dir: *Vull conèixer aquest home*. Després de les xerrades, vaig trucar al Chalet Tannegg, a la vila propera de Gstaad, on ell s'allotjava, i vam acordar que ens reuniríem allà l'1 d'agost. Com que sabia que K cuidava la seva aparença de manera especial, vaig anar-hi ben afaitat i ben vestit. No obstant això, com que les tardes eren bastant caloroses, jo havia demanat una trobada al matí, i quan vaig arribar-hi K encara duia un simple xandall, per la qual cosa es va disculpar. Fins i tot llavors vaig veure que

---

3 Gisèle Balleys va ensenyar francès durant molts anys a l'Escola de Brockwood Park. Després de la mort de K, va començar a organitzar trobades a Saanen, que se segueixen celebrant anualment. Supervisa les activitats franceses del Comitè Krishnamurti de Suïssa i és sòdica de la KFT.

4 Mary Zimbalist va estar relacionada amb K des del 1965 i durant vint-i-un anys va ser la seva secretària personal i companya de viatge. Va ser sòdica fundadora de la KFT i de la Krishnamurti Foundation of America (KFA), que es va establir a Califòrnia el 1973. Va morir el 2008 a l'edat de noranta-tres anys. Les seves memòries es poden trobar al web inthepresenceofk.org.

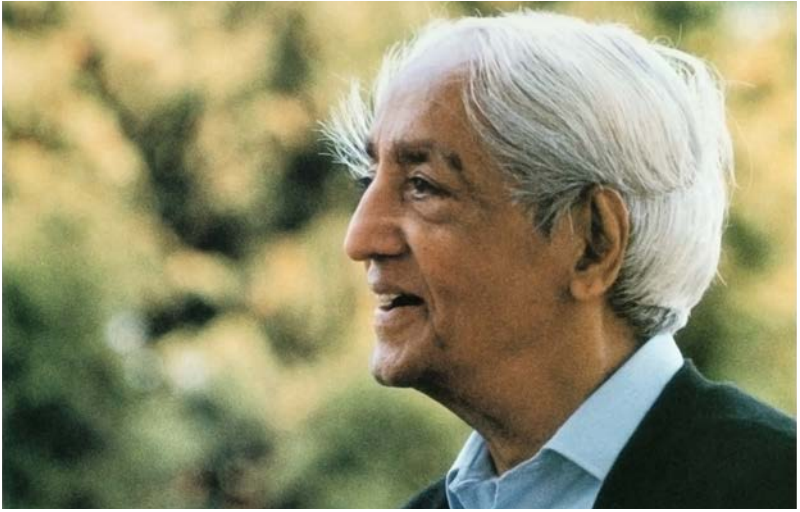
El Canyó de Matilija, a Ojai

entrava en una habitació de forma silenciosa i pausada, gairebé sense que es notés.

Jo havia portat dos rams de flors grans, un per a Mary Zimbalist⁴ i un altre per a K. Més tard vaig saber que no li agradaven les flors tallades, de manera que l'any següent, quan s'allotjava a Schönried, li vaig enviar plantes vives. Aquestes sí que li van agradar.

A K li agradava parlar francès, i durant aquesta trobada i altres de posteriors vam parlar en francès. (Sempre ens dirigíem l'un a l'altre de manera formal, fent servir el *vous*. Més endavant em va comentar que li portava molt de temps tutejar, parlar amb algú familiarment, i li vaig dir que a mi em passava el mateix. A les Memòries de Mary Zimbalist, ella comenta que K va trigar set anys a passar de dir-li 'senyora Zimbalist' a 'Maria'.) De la seva manera afectuosa, em va preguntar sobre la meua vida. Vam riure i vam parlar d'escalar muntanyes –jo era un alpinista entusiasta– i diverses coses més. Assenyalant el panorama exterior, vaig comentar: "He escalat tots els cims que es veuen des d'aquí". Ell, al seu torn, va assenyalat els boscos i els turons i va dir: *I jo he anat per tots els camins*. Quan vaig esmentar que les muntanyes eren molt més boniques des de baix que des de dalt, va respondre amb un efusiu *Sí!*

Em va preguntar si pujava la muntanya verticalment o en ziga-zaga quan feia esquí alpí. Va quedar impressionat quan li vaig explicar que de vegades pujava verticalment. Va comentar que li hauria agradat esquiar quan era jove, però no se li permetia perquè era considerat massa perillós per a ell. Tot i així, practicava altres tipus d'esport. Durant la seva joventut jugava a tennis, era un golfista expert, feia excursions a peu, anava en bicicleta i feia natació. Un temps més endavant, anava a passejar cada dia. I al llarg de la seva vida va practicar ioga; durant el seu últim mes de vida, el seu cuiner a l'Índia, Parameswaran, estava encantat cada vegada que veia K fent els seus exercicis de ioga, ja que això confirmava que havia recuperat una mica de força. També vaig

Krishnamurti després d'una xerrada pública a Brockwood Park, a principis de la dècada del 1980

© Vibeke Hovgaard

esmentar que sovint havia anat en bicicleta a la meva oficina a les fàbriques. Esperava que algun dels altres treballadors fes el mateix, però això no va passar mai. K simplement va fer que no amb el cap.

Quan era jove, K havia visitat Davos amb alguns amics holandesos, i havia viscut en un alberg de muntanya durant un temps. Em va explicar que acostumava a trencar el gel del pou cada matí per poder-se rentar, fins que va agafar bronquitis. Em va dir que a Califòrnia una vegada havia viscut sol en una cabana. Allà hi havia un gramòfon amb un sol disc, la Novena Simfonia de Beethoven. L'escoltava cada dia, fins que es va saber totes les notes de memòria. Tendia a ser molt receptiu amb la música i li agradaven particularment Bach, Beethoven, Mozart i altres compositors, així com el cant en sànscrit i la música clàssica índia. Una vegada li vaig preguntar si li agradava Chopin, pensant que potser el trobaria massa romàntic, però em va dir que sí. Mentre

---

5 Per exemple, a l'Apèndix 3, a la p. 100, hi ha una ressenya, divertida i alhora profunda, del llibre *Krishnamurti's Notebook* [Diari de Krishnamurti]. La ressenya va ser escrita pel mateix K.

K s'estava a la cabana de Califòrnia, algunes persones hi arribaven i preguntaven pel sant que suposadament hi vivia –els deia que el sant acabava de marxar. K tenia molt bon sentit de l'humor, tal com vaig presenciar en moltes ocasions.⁵

Quan vam parlar de l'escola que alguns volíem començar a Suïssa, K va ser emfàtic: *Saben com és de difícil començar una escola? I sempre necessiten diners.* “Bé, espero no estar llençant els meus diners per la finestra”, vaig respondre. K va riure molt i va afegir: *Abans de Brockwood, van intentar fundar una escola a Suïssa, Holanda i França, però sense èxit en cap cas.* Fins i tot després de la mort de K, altres han intentat començar escoles a Alemanya i en altres països europeus; encara no se n'ha materialitzat cap de nova. Alguns dels involucrats diuen que és perquè cadascú té la seva idea particular sobre com han de ser les coses i, al final, no són capaços de treballar junts. A més, amb el pas del temps aquests projectes es tornen cada vegada més cars. No obstant això, a l'Índia s'hi han fet noves escoles amb èxit.

La qüestió de com aconseguir alguna cosa bona amb el bon ús dels diners havia ocupat la meva ment durant un temps. S'havia fet evident que les organitzacions socials i ecològiques són bastant limitades pel que fa a la seva capacitat per dur a terme un canvi fonamental; és poc probable que les mesures polítiques o econòmiques previnguin la destrucció de la natura per part de la humanitat. L'única possibilitat és un canvi profund a la psique humana, juntament amb el tipus correcte d'educació –la intenció de les diverses Escoles K. Així, quan vaig preguntar a K si pensava que els diners podien fer cap bé, la seva senzilla resposta em va sorprendre: *Una vegada algú ens va donar uns quants diners, i amb aquests diners vam comprar Brockwood Park.*

---

6 Una mica més endavant em va fer gràcia saber que una vegada, quan K va veure a l'Escola d'Oak Grove un nou rètol on apareixia el seu nom de forma bastant prominent, va exclamar: *Déu meu, treguin això; s'espantaran.*

Escola de Brockwood Park

Encara que K m'havia advertit sobre el projecte de l'escola i havia deixat clar que, com que ja estava molt ocupat amb les Escoles existents, 'Krishnamurti' no es podia fer servir en el nom de cap altra escola, nosaltres vam continuar amb els nostres plans.⁶ Era difícil trobar professors per al nou projecte, i gairebé no hi havia futurs estudiants, però vam visitar Brockwood per ensenyar a K el que havíem aconseguit fins llavors. Durant el dinar vaig intentar mostrar-li algunes fotos de Chandolin, però no tenia interès per veure-les. Llavors es va girar de sobte cap a Gisèle i li va preguntar, assenyalant-me: *Ell és els diners. Començaria una escola fins i tot sense ell?* Gisèle va contestar: "Ell no només és els diners". I K va respondre: *Ho sé. Ho sé.* Llavors es va girar cap a mi i va preguntar: *Tenen els professors adequats, els estudiants adequats i els pares adequats?* Aleshores ho vaig veure molt clar. No teníem res d'això i no tenia sentit començar una escola nova; ja hi havia Escoles de les Fundacions Krishnamurti a Anglaterra, l'Índia i els Estats Units. K les visitava amb regularitat i hi invertia molt de temps i energia. Vaig veure molt clar que era molt més important ajudar les Escoles existents, amb els seus problemes econòmics i d'altres tipus, que començar-ne una de nova.

A part d'oferir xerrades públiques a milers de persones, K sovint parlava amb els estudiants, els professors i el personal de les Escoles i les Fundacions, tant individualment com en grups. Tenia una habilitat excepcional per resoldre problemes pràctics, fixant-se molt en tots els detalls. Sabia exactament on es trobava la causa real d'un problema. Una vegada li vaig dir que, si hagués optat per una carrera de negocis, hauria estat un mànager excel·lent. Va riure.

Aquest intercanvi va tenir lloc quan ja el coneixia una mica més. Però durant les nostres primeres trobades ja es va mostrar com una persona flexible, de ment oberta, amb un gran sentit de l'humor; un home amb genuïna modèstia i amabilitat. Jo estava molt interessat en com una persona amb una percepció

tan aclaparadora de la vida vivia diàriament, quin tipus de persona era. No tenia preocupacions i anhels? Mai no s'enfadava, estava ansiós o es posava agressiu? Un no podia imaginar com un ésser humà sense ego –com era ell– podia viure en aquest món. Mary Zimbalist una vegada em va dir que K duia una vida molt simple. Pel que vaig conèixer d'ell, això em va semblar exacte.

A les seves biografies de K, Mary Lutyens⁷ va explorar la gran pregunta de *qui* era K. Mentre que K sovint emfatitzava que no era important qui era ell –és molt més important qui és *un mateix*–, també va parlar intensament sobre aquesta qüestió.⁸

---

7 Mary Lutyens era una nena petita quan va conèixer K, poc després de l'arribada d'aquest a Anglaterra. La seva mare, Lady Emily Lutyens (dona de l'arquitecte Sir Edwin Lutyens), va tenir una estreta relació amb K durant molts anys. K va demanar a Mary que escrivís la seva biografia, cosa que va conduir a *The Years of Awakening* [*Els anys del despertament*], *The Years of Fulfilment* [*Els anys de plenitud*], *The Open Door* [*La porta oberta*] i *The Life and Death of Krishnamurti* [*Vida i mort de Krishnamurti*]. Va morir el 1999 a l'edat de noranta anys.

8 Per a més informació, vegeu *Krishnamurti's Notebook* [*Diari de Krishnamurti*] i *Krishnamurti's Journal* [*Segon diari de Krishnamurti*], les biografies de Mary Lutyens i els altres llibres llistats a les p. 107–108.

VISITA A BUCHILLON

A l'agost del 1984, de camí des de Saanen cap a l'aeroport de Ginebra, K em va visitar a Buchillon, el poble al costat del llac Léman on jo vivia. Ens vam trobar al bell pati del Chateau d'Allaman, amb els seus magnífics arbres. K va entrar al meu cotxe, mentre que Mary Zimbalist i el Dr. Parchure⁹, que l'acompanyaven, ens van seguir amb el seu cotxe. Durant el viatge a Buchillon, vam passar per un bosc que havia estat l'emplaçament d'una necròpoli romana. En algun moment, vaig tenir la sensació que no hi havia ningú assegut al meu costat. Tot i que pensava que potser el molestaria, també volia veure com estava, i per això li vaig preguntar si coneixia la zona. Ell va respondre immediatament, però vaig tenir la sensació que per fer-ho havia tornat d'un lloc remot.

Més endavant, algunes persones em van explicar que havien tingut experiències similars amb K. Des de llavors, sempre que deia *Jo no soc ningú*, em recordava d'aquest incident. El Dr. Parchure em va dir que K es trobava en dues dimensions: la nostra existència diària i una dimensió totalment diferent.

En moltes ocasions K comentava que gairebé no tenia cap record del passat, i que no portar-ne la càrrega li donava una energia enorme. A Rishi Valley, a l'Índia, un cop vam trobar un ancià que insistia que coneixia K des de feia molts anys. K no ho recordava i més tard em va dir: *Tout le monde connaît le singe, mais*

---

9 El Dr. T. K. Parchure va acompanyar K en els seus viatges a l'Índia a partir del 1973 per tenir cura de la seva salut. Anys més tard, també va assistir K a Europa i els Estats Units, i va ser present a la mort de K a Ojai el 1986.

Llac Léman, a Buchillon, Suïssa. Una vegada, després que jo tornés d'una visita a Buchillon, K em va preguntar: Com estava? Quan havia començat a respondre “El llac era...”, va completar la frase més ràpid del que jo podia pensar: ...comme un miroir (...com un mirall).

le singe ne connaît personne. (Tothom coneix el mico, però el mico no coneix ningú.)

Després d'arribar a Buchillon, vam baixar al llac. K es va parar al camí sota els arbres, va escoltar i va dir tan sols una paraula: *Silenci*. Vaig sentir que no només es referia al silenci extern. Al camí hi havia una branca trencada, que ell va apartar amb cura. Va donar una ullada al sistema de reg i va veure immediatament com funcionava. Va reconèixer l'araucària (*Araucaria araucana*) que hi havia davant de la casa, tot i que és bastant exòtica, i va assenyalar a Mary les petúnies particularment belles de color violeta-blau fosc de la terrassa, que jo havia estat cuidant. A la vora del llac em va explicar que, feia molts anys, ell i el seu germà havien passat unes vacances a prop del llac a Amphion, entre Thonon i Evian: l'Hôtel des Princes era incòmode, amb molt

poca aigua calenta per escalfar-se després d'un bany fred al llac. Ell suposava que aquesta havia estat la causa de la tuberculosi del seu germà, que l'havia portat a la mort prematura a Ojai el 1925.

Un any més tard, de camí cap a Saanen, K va fer parada a Buchillon per dinar. Quan va entrar al menjador, va exclamar *Oh!* i es va tapar els ulls amb una mà durant un instant. En aquella època hi havia diversos quadres de colors intensos penjats a la paret, alguns d'ells de dones mig nues; durant el dinar va mirar-ne un que hi havia davant seu amb atenció. Sempre que K observava alguna cosa, ho feia intensament i durant una llarga estona. Em va explicar que, abans de la guerra, a París, li van ensenyar el quadre *Guernica* de Picasso. Després de mirar-lo durant força estona, havia preguntat: *De què tracta tot això?* Goya era un artista que K apreciava, potser, entre altres raons, per la seva afirmació que encara estava aprenent als noranta anys, però li semblava que els artistes moderns només incrementaven la confusió i divisió general expressant caos, agressivitat i fragmentació. Quan més endavant vaig tornar a Brockwood, Dorothy Simmons¹⁰ va explicar que K havia parlat amb entusiasme de la seva visita a la casa de Buchillon.

Durant la meva estada a Brockwood, em van convidar a assistir a les reunions de K amb el personal i els estudiants. Gairebé tothom estava molt seriós quan K entrava a la sala. Llavors ell s'asseia davant dels participants i, per començar, els mirava a tots

---

10 Dorothy Simmons era una reconeguda escultora i educadora abans d'ajudar a constituir l'Escola de Brockwood Park el 1969, amb el seu marit, Montague. Va ser la primera directora de l'Escola i síndica fins a la seva mort, el 1989. Estava i encara està molt ben considerada entre molts exestudiants i membres del personal de Brockwood, i K una vegada em va dir que van poder establir Brockwood gràcies al sistema escolar liberal d'Anglaterra i gràcies a haver trobat la persona adequada per fer-ho.

Vista del llac Léman des de Buchillon, Suïssa, en direcció a Amphion

L'Hôtel des Princes a Amphion, França, en l'actualitat; on K es va allotjar el 1920

un per un. Com que jo estava molt content d'estar-hi convidat, vaig fer un gran somriure quan em va mirar. Radiant, em va tornar el somriure com ningú abans ho havia fet. Els que estaven davant es van girar per veure què estava passant!

Recordo especialment un intercanvi durant una d'aquestes discussions, el 16 d'octubre del 1983, perquè hi va haver moltes rialles. Un dels nois va dir que entenia el que s'estava dient sobre la intel·ligència però, tot i així, no sentia que s'estigués tornant més intel·ligent. Frustrat, va preguntar a una estudiant què significava la intel·ligència per a ella. La noia va evadir la qüestió, assenyalant K i simplement dient que creia el que K deia, la qual cosa va causar rialles. K va continuar: *Agafem una altra cosa i potser ho explicarà*. La noia va exclamar: "Però, si ell no veu això, veurà alguna cosa? Si no pot veure això com a intel·ligència, què pot veure?" Rient, K va dir al noi: *Ella t'està insultant!* Ho va dir d'una manera tan generosa que tothom es va divertir molt.

Suprabha Seshan¹¹, una vella amiga, recorda que una vegada, quan era estudiant de Brockwood, K li va preguntar: *Per què vols anar a la universitat? Què tal aquesta terra d'aquí; no hi és tot, aquí?* En una altra ocasió, li va dir: *Descarta-ho tot, qüestiona-ho tot, desafia aquest que et parla, pregunta't profundament quina és l'arrel del teu condicionament, com et van educar, què et va passar quan eres petita, com et van criar els teus pares i professors*. Quan més endavant ella li va dir que anava a la universitat, ell li va preguntar: *Creus que seràs més intel·ligent després d'això?*

---

11 Suprabha Seshan és una "jardinera d'ecosistema", ecòloga i educadora, que durant molts anys ha ajudat a executar l'internacionalment conegut Santuari Botànic Gurukula de Kerala, a l'Índia, i va guanyar el Premi Whitley el 2006. Va ser estudiant de Rishi Valley, Valley School i Brockwood.

Al maig del 1984 vaig anar a Ojai per les xerrades públiques. De vegades es diu que ‘Ojai’ significa ‘niu’, i realment hi ha una gran sensació de pau que impregna tota la vall. Arribant-hi des Ventura se sent, particularment al vespre o durant una de les magnífiques nits il·luminades per la lluna que hi tenen lloc. El nom ‘Ojai’ en realitat ve d’una paraula *chumash* que significa ‘lluna’.

Tornant-hi amb regularitat, K va passar una gran part de la seva vida a Ojai, i va ser allà on el 1925 la mort es va endur el seu germà, i el 1986 el mateix K.

Allà on fos que K establís la seva llar, convidava a dinar amics i altres persones interessants amb les quals volia conversar.¹² Aquest era el costum a Saanen, Madràs (ara Chennai), Rishi Valley, Rajghat a Benarés al Ganges, i Ojai. A Brockwood hi havia menys convidats, perquè dinava al menjador amb els estudiants i el personal. Michael Krohnen¹³, a qui Alan Hooker¹⁴ havia ensenyat a

---

12 Tal com Asit Chandmal, nebot de Pupul Jayakar (vegeu la nota al peu 32 a la p. 55) que coneixia K des de la infància, va escriure al principi del seu llibre *One Thousand Suns* [Mil sols], una vegada K li va dir: *M’agradaria que pogués viatjar amb mi i conèixer la varietat de persones que jo veig. Metges, escriptors, científics, artistes, persones anomenades religioses, filòsofs, dones i mares i marits, oficinistes, buròcrates i els seus caps.*

13 Michael Krohnen, de procedència alemanya, va treballar com a xef a l’Escola d’Oak Grove i va realitzar altres tasques per a la KFA. Va ser el cuiner de K a Ojai durant molts anys i és autor de *The Kitchen Chronicles: 1001 Lunches with J. Krishnamurti* [Les cròniques de la cuina: 1.001 dinars amb J. Krishnamurti]. Actualment s’encarrega de la Biblioteca Krishnamurti de Pine Cottage, la residència de K a Ojai.

cuinar, era el xef d'Ojai. A part de preparar els àpats, la tasca informal de Michael a l'hora de dinar era mantenir K informat de les notícies del món. De forma natural, Michael estava ben preparat per a això; també tenia una veu forta, i K s'havia tornat una mica sord en els seus últims anys. En una ocasió, K va comentar rient: *Primer les dents, després les orelles, després els ulls i després sota terra*. Una altra vegada va citar un proverbi italià: *Tothom es morirà; potser fins i tot jo*.

A Ojai, quan arribava per dinar, primer anava a la cuina – donant una ullada a les olles i intercanviant algunes paraules amb Michael– i després entrava al menjador des d'allà. Michael i jo un cop vam calcular quantes vegades havia passat K per aquella porta de la cuina, i ens en van sortir unes mil mentre Michael era el xef.

Michael em va convidar a acompanyar-lo quan rebia K a la cuina, i K i jo també intercanviàvem algunes paraules. Un dia, carregat de dificultats matrimonials, vaig decidir demanar ajuda a K, però no en veu alta. Simplement pensava: “Si us plau, ajuda'm!”. No obstant això, en aquella ocasió em va ignorar completament. Vaig pensar que potser no havia rebut el meu missatge, però també em vaig preguntar si la seva indiferència havia estat intencionada. I, per descomptat, ara quan ho recordo m'adono que, sempre que intentava posar-me a mi mateix en primer pla, m'ignorava; es tornava gairebé neutral, gairebé absent; no es podia arribar a ell. Era una bona lliçó per no demanar ajuda.

---

14 Alan Hooker era el propietari i fundador del famós restaurant Ranch House d'Ojai. La seva relació amb K va començar el 1949 i va ser síndic de la KFA fins al 1989. Va morir el 1993. Per suggeriment de K, va escriure el que es considera el primer llibre de cuina vegetariana dels Estats Units. La seva dona, Helen Hooker, també era síndica de la KFA. Va morir l'any 2000 a l'edat de noranta-set anys.

Encara que de vegades hi havia fins a vint convidats a dinar, K de fet era més aviat tímid. Un cop, quan havia vingut molta gent, el vaig sentir preguntar: *Qui són totes aquestes persones?* S'acostava a la multitud de forma inadvertida, sortint modestament de darrere d'una mampara i convidant els hostes amb un *Madame est servie*.

Els dinars a Ojai eren bufets d'autoservei, i després dels àpats cadascú portava els seus plats a la cuina perquè es rentessin. K se servia a si mateix i després portava a la cuina no només els seus plats, sinó sovint també algunes olles, de vegades les més grans.

En un d'aquests dinars, K va esmentar una declaració sobre l'Escola d'Oak Grove que havia escrit el 1975 i més endavant havia revisat amb el personal de l'escola; volia que es distribuís durant les xerrades públiques. Tot i així, la Fundació no tenia cap copiadora, i semblava que seria difícil imprimir la declaració a temps. En resposta a això, vaig fer una donació a la Fundació d'una fotocopiadora d'alta qualitat, i 'El propòsit de l'Escola d'Oak Grove' –més endavant anomenat 'El propòsit de les Escoles', ja que s'aplica a totes elles– es va distribuir.

El propòsit de les Escoles

Cada vegada es fa més important, en un món destructiu i en degeneració, que hi hagi un lloc, un oasi, on es pugui aprendre una manera de viure completa, assenyada i intel·ligent. En el món modern, l'educació s'ha interessat pel cultiu, no de la intel·ligència, sinó de l'intel·lecte, la memòria i les seves habilitats. En aquest procés, no passa gaire cosa a part de transmetre informació del professor a l'alumne, del líder al seguidor, fet que porta a una forma de viure superficial i mecànica. En això hi ha poca relació humana.

Sens dubte, una escola és un lloc on s'aprèn sobre la totalitat, la integritat de la vida. L'excel·lència acadèmica és absolutament necessària, però una escola inclou molt més que això. És un lloc on tant el professor com l'estudiant exploren no només el món extern, el món del coneixement, sinó també el seu propi pensament, el seu comportament. Des d'aquí comencen a descobrir el seu propi condicionament i com aquest distorsiona el seu pensament. Aquest condicionament és el jo, al qual es dona una importància tan enorme i cruel. El fet d'estar lliure del condicionament i la seva misèria comença amb donar-se compte d'això. El fet d'aprendre només pot tenir lloc en aquesta llibertat. En aquesta escola la responsabilitat del professor és mantenir amb l'alumne una exploració acurada de les implicacions del condicionament i així posar-li fi.

Una escola és un lloc on s'aprèn la importància del coneixement i les seves limitacions. És un lloc on s'aprèn a observar el món sense cap punt de vista o conclusió particular. S'aprèn a mirar tot l'esforç humà, la seva recerca de la bellesa, la seva recerca de la veritat i d'una manera de viure sense conflicte. El conflicte és l'essència mateixa de la violència. Fins ara l'educació no s'ha interessat en això, però en aquesta escola la nostra intenció és comprendre la realitat i la seva acció sense ideals, teories o creences preconcebuts que generin una actitud contradictòria cap a l'existència.

L'escola s'interessa en la llibertat i l'ordre. La llibertat no és l'expressió del desig, l'elecció o l'interès propi. Això condueix inevitablement al desordre. La llibertat d'elecció no és llibertat, encara que ho sembli; de la mateixa manera, l'ordre no és conformitat ni imitació. L'ordre només pot arribar amb la percepció del fet que escollir és en si mateix la negació de la llibertat.

A l'escola s'aprèn la importància de la relació que no es basa en l'aferrament i la possessió. És aquí on es pot aprendre sobre el moviment del pensament, l'amor i la mort, perquè tot això és

El Pebrer davant de Pine Cottage, la llar de K a Ojai. Fa uns anys el Pebrer va caure, però han crescut nous brots de l'enorme tronc que en quedava i torna a estar vigorós i bell.

la nostra vida. Des dels temps antics, l'ésser humà ha buscat una cosa més enllà del món material, una cosa incommensurable, una cosa sagrada. El propòsit d'aquesta escola és investigar aquesta possibilitat.

Tot aquest moviment de recerca en el coneixement, en un mateix, en la possibilitat d'una cosa més enllà del coneixement, porta de forma natural una revolució psicològica, i d'això inevitablement sorgeix un ordre totalment diferent en la relació humana, que és la societat. La comprensió intel·ligent de tot això pot generar un canvi profund a la consciència de la humanitat.

J. Krishnamurti

© 1981 Krishnamurti Foundation Trust Ltd

Durant aquest període, com en altres anys, K va sostenir diversos diàlegs a l'Escola d'Oak Grove i a Pine Cottage –la seva llar a Ojai des del 1922 fins a la seva mort– amb professors, síndics i, ocasionalment, pares. En una d'aquestes discussions, a Pine Cottage, va preguntar a David Moody¹⁵: *Confia en el Sr. Grohe?* David va contestar: “No el conec”. K va respondre: *Ja ho veu! Ja ho veu!* Ivan Berkovics¹⁶ m’ha recordat que llavors K es va inclinar cap a mi i va dir: *No és personal*. K sempre emfatitzava que la confiança real no depenia del coneixement que es tenia sobre una altra persona. Mary Cadogan em va comentar que K li havia dit: *Pot confiar en el Sr. Grohe*.

Mentre escric això, m’adono que el meu sentiment per K era d’una confiança total, i segueix sent així –i aquesta també és la raó per la qual he volgut ajudar la seva tasca. Crec que K ho entenia. Un cop em va preguntar: *Per què ens dona tots aquests diners?* Jo no sabia què respondre, així que ell va respondre per mi, alçant els braços: *Ça vient tout seul! (Ve sol!)*. També és el que va dir, segons uns amics, en una ocasió en què em va veure: *Ell vol ajudar*.

A la primavera de l’any següent, 1985, m’havia comprat una casa a Ojai. Primer havia mirat a l’anomenat Radix Institute, sobre Oak Grove al capdamunt de Besant Road (on es troba actu-

---

15 David Moody va ser el primer professor contractat a l’Escola d’Oak Grove, després va ser-ne el director educatiu i més endavant va ser el director de l’escola. És coautor de *Mapping Biology Knowledge [Mapatge del coneixement biològic]* (Kluwer, 2000) i autor de *The Unconditioned Mind: J. Krishnamurti and the Oak Grove School [La ment no condicionada: J. Krishnamurti i l’Escola d’Oak Grove]* (vegeu p. 76).

16 Ivan Berkovics va ensenyar a l’Escola de Wolf Lake (una Escola K a Victoria, B.C., Canadà, que va funcionar durant uns quants anys a finals dels setanta i principis dels vuitanta, i que actualment és el Centre Swanwick) i a l’Escola d’Oak Grove d’Ojai; també va treballar per a la KFA. Ara és un professor substituït i s’encarrega de Lindley House, una casa d’hostes que es troba al costat del Retir Pepper Tree de la KFA.

alment el Retir d'Ojai). Ho vaig dir a K i vaig comentar-li que l'atmosfera no era bona, a la qual cosa va respondre: *Anem a passar-hi una estona*. Al final vaig comprar una altra casa, a Country Club Drive. Mentre l'estaven reformant, em vaig allotjar durant gairebé dues setmanes a Arya Vihara, on es feien els àpats. És on Annie Besant¹⁷ i també Aldous Huxley¹⁸ havien estat, i on el germà de K, Nitya, havia mort. És una casa gran però simple i ben cuidada, envoltada de flors, arbustos florents i arbres grans i esplèndids, amb una atmosfera meravellosa. Havent servit durant molts anys després de la mort de K com a Biblioteca Krishnamurti, ara és el Retir Pepper Tree de la KFA. La Biblioteca Krishnamurti i el Centre de Visitants estan al costat, a Pine Cottage.

Quan K va venir a visitar la casa de Country Club Drive, el que més va admirar van ser els arbres. Ja no tenia el millor estat de salut, però seguia molt actiu. En un moment concret, quan estàvem drets a l'exterior, vaig mencionar una sensació, experimentada per diverses persones, que hi havia un fantasma a la casa, sobretot a l'habitació de convidats i també al voltant de la xemeneia de la sala d'estar. Vaig preguntar a K si podia fer-hi alguna cosa. Va demanar-nos que ens esperéssim a fora. Un dels dies següents, em va preguntar de forma modesta i amistosa: *Va sentir alguna cosa?* Al principi jo no sabia a què es referia, però després me'n vaig adonar: "Ah, es refereix al fantasma. Oh, sí, és meravellós –aquesta pau, aquesta enorme tranquil·litat. Però em pregunto si no és tan sols imaginació". K em va agafar del braç amb la seva intensitat habitual i va dir: *Jo també*.

---

17 Annie Besant (1847–1933) va ser presidenta de la Societat Teosòfica des del 1907 fins al 1933. Va adoptar K i el seu germà Nityananda el 1909. Era una oradora excepcional, va estar activa en els primers moviments feministes i també en el moviment per la independència de l'Índia. Va estar estretament relacionada amb K fins a la seva mort i ell sempre la va respectar molt.

18 Aldous Huxley, el famós autor –*Brave New World* [Un món feliç], *Island* [Lilla], *Eyeless in Gaza* [Cec a Gaza] i *Crome Yellow* [Groc crom], entre d'altres–, va conèixer K a Califòrnia el 1938. Va animar K a escriure i és l'autor de la introducció del llibre de K *The First and Last Freedom* [La llibertat primera i última]. Van mantenir una bona amistat fins a la mort de Huxley el 1963.

La casa tenia un petit apartament separat. Un dia K va preguntar si podíem allotjar-hi Bill Quinn¹⁹, un amic de la Fundació. Quan vam dir que sí, K va saltar d'alegria.

A K li agradava visitar els Lilliefelts²⁰ a casa seva, a Grand Avenue. En una visita, va parlar del seu cos, dient que havia d'haver mort feia molt de temps. Assenyalant el cel, va afirmar: *Van fer-hi alguna cosa des d'allà dalt.*

Una vegada jo era a Pine Cottage amb K, Mary, els Lilliefelts i Mark Lee²¹, un dia després que K anés a Los Angeles amb Mary. Ell va dir: *Estàvem tan cansats que ens en vam anar al llit a les nou.* Va seguir un silenci en què la pregunta no dita es devia tornar molt clara per a K, perquè després va afegir: *Però no junts*, cosa que va causar moltes rialles.

En una de les reunions amb K a Arya Vihara, alguns de nosaltres, incloent-hi Radha Burnier²², estàvem parlant sobre la con-

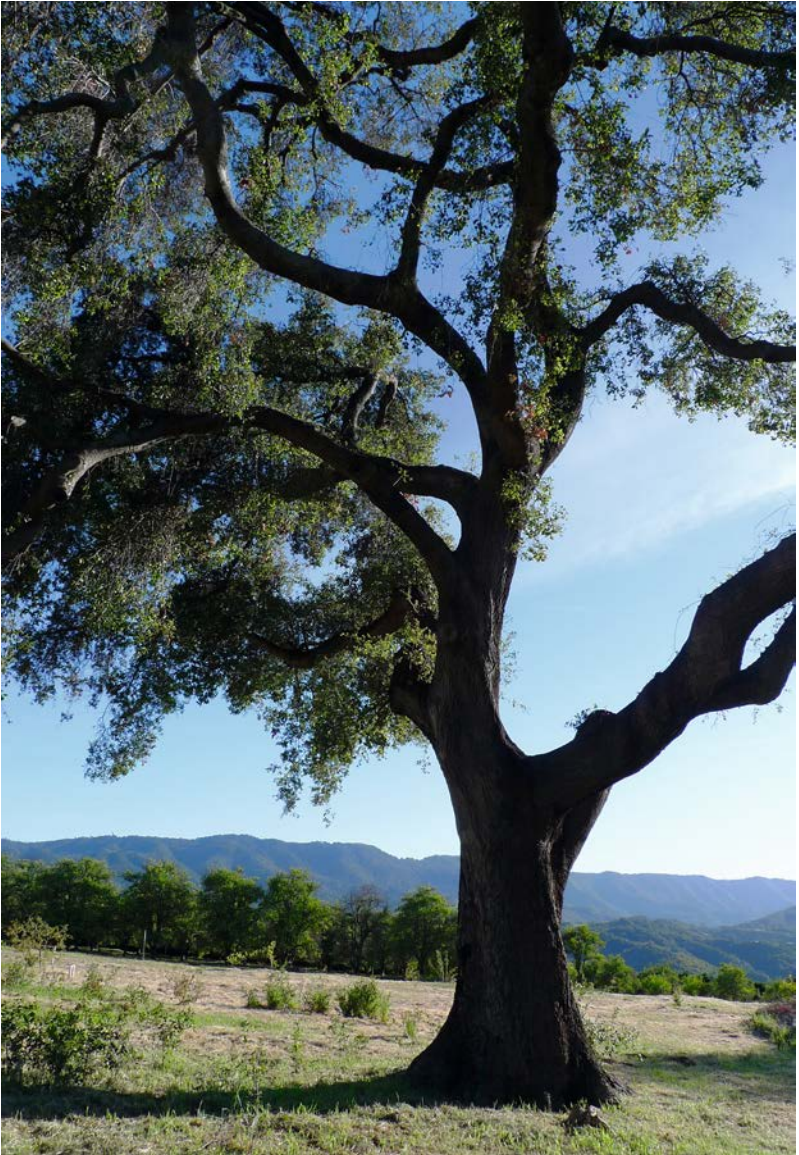
---

19 A la dècada del 1940, Bill Quinn va passar un any a Arya Vihara, cuidant-se dels terrenys. En aquell temps K estava a Pine Cottage i en moltes ocasions van treballar junts al jardí i tenint cura de la vaca, les gallines i les abelles. Més endavant, Bill va ser un dels fundadors de l'Institut Esalen de Big Sur, Califòrnia, i va treballar en el primer índex de matèries de Krishnamurti, que es va convertir en l'índex de la KFA de tres volums de tots els àudios i vídeos. Va morir a Ojai el 1998.

20 Erna i Theo Lilliefelt coneixien K des de principis de la dècada del 1950 i eren síndics fundadors de la KFA. Erna va jugar un paper crucial en la recuperació de béns de la KFA de Rajagopal, que durant molt de temps havia organitzat les xerrades i publicacions de K i la filla del qual, Radha Sloss, va escriure un llibre difamant K. Theo va morir el 1998 i Erna el 2002; tots dos tenien més de noranta anys.

21 Mark Lee havia estat el director de l'escola primària de Rishi Valley i va ser el primer director de l'Escola d'Oak Grove. Va ser director executiu de la KFA. Actualment està jubilat i continua sent-ne síndic. Fa xerrades i seminaris arreu del món sobre diversos temes tractats als ensenyaments de K.

22 Radha Burnier va conèixer K quan era molt jove, i van continuar sent bons amics fins al final de la vida de K. Va ser presidenta de la Societat Teosòfica des del 1980 fins a la seva mort, als noranta anys, el 2013. També va ser síndica de la Krishnamurti Foundation India (KFI), que es va establir el 1928.

Roure proper al Retir Pepper Tree (Arya Vihara) d'Ojai, sota el qual K va escriure Education and the Significance of Life [L'educació i el significat de la vida] a principis de la dècada del 1950

taminació, el malbaratament de paper que representen els diaris del diumenge grans com llibres i l'horror dels escorxadors. Després d'escoltar atentament el que dèiem, K va dir: *Sí, tot això és terrible. Però és secundari. Amb gran èmfasi, va afegir: Per què els éssers humans maten éssers humans?!*

En un altre dinar, vaig explicar a K que havia deixat casa meva a un amic psiquiatre de Lausanne perquè hi fes un congrés amb altres psiquiatres. Vaig ensenyar el programa a K i el va examinar amb molta cura, tal com feia amb tot allò que se li mostrava. El seu comentari: *Res més que paraules. Res sobre les seves vides diàries.* De la mateixa manera, de vegades comentava que la major part de la filosofia moderna era simplement *més parlar sobre parlar, més paraules sobre paraules i llibres escrits sobre llibres escrits per altres.*

Amb moltes rialles, K va explicar la història de la seva trobada amb el multimilionari. Quan era a Washington DC el 1985, oferint dos dies de xerrades al Centre Kennedy, van demanar a K que es reunís amb el multimilionari, amb l'esperança que potser faria una donació a la KFA o a l'Escola d'Oak Grove. Immediatament després d'asseure's, el multimilionari va declarar: "Jo crec en Jesucrist". K va respondre preguntant-li: *Per què creu?*, i el va involucrar en una discussió sobre les raons profundes per les quals les persones busquen seguretat en una creença. K reia mentre seguia relatant com la cara de l'home s'havia anat tornant cada vegada més dura, com la paret de maons que tenia al darrere. La dona del multimilionari semblava de ment més oberta, però tot i així no hi va haver cap donació.

A Washington, la capital del superpoder, K va dir públicament: *El poder és lleig en qualsevol forma.* En una altra ocasió, a l'Índia, em va comentar que no li agradava l'atmosfera de Delhi perquè la ciutat era un centre de poder.

BROCKWOOD PARK

A principis de juny del 1984, K, Mary Zimbalist i jo vam volar de Los Angeles a Londres, per anar a Brockwood. Mark Lee, que ens portava a l'aeroport, va haver de conduir molt ràpid després d'adonar-nos que havíem llegit malament l'hora de sortida. Tot i així, al final el nostre vol es va retardar.

A causa de l'avançada edat de K, i per la insistència de les Fundacions, viatjava en primera classe. Jo també vaig intentar reservar primera classe, però, com que no hi havia seients disponibles, volava a la classe de negocis. K havia dit: *Hem de fer alguna cosa amb el seu bitllet*. No sabia què volia dir i havia oblidat aquest tema. Quan va arribar el moment, K i Mary van facturar i després van avançar i em van deixar que facturés. Un cop ho vaig haver fet, i estava seguint, un dels empleats va córrer cap a mi amb un nou bitllet –per a un seient a primera classe just darrere de K, sense que hagués de pagar res més.

Quan vam arribar a Londres, una de les bosses de K no va aparèixer. Em vaig quedar impressionat de com va esperar pacientment fins que no hi havia més equipatge i la cinta transportadora es va parar; va comunicar la dificultat sense fer enrenou i finalment van localitzar la bossa i la hi van enviar.

Un altre exemple d'aquesta serena indiferència amb l'espera va tenir lloc quan estàvem asseguts dins d'un cotxe al costat de l'ala oest de Brockwood, esperant per anar junts a l'aeroport. Vam haver d'esperar Mary Zimbalist durant força temps, i es podia haver esperat que K estigués nerviós abans d'un viatge tan llarg. Però va estar assegut i esperant en completa calma i fins i tot estava alegre, encara que va ser una llarga espera. Un temps més tard, Mary em va explicar que K sempre sortia amb

molta antelació quan anava als aeroports. Una vegada li vaig dir: “Com més ràpid podem anar, menys temps tenim”. La seva única resposta va ser: *Més, més, més!*

Des de finals dels seixanta i principis dels setanta, un cop Brockwood es va haver establert com a escola, K seguia el següent calendari regular per als seus viatges: després de les seves xerrades públiques a Ojai i de vegades a ciutats dels Estats Units com Los Angeles, San Francisco, Nova York, Washington DC i Los Alamos, anava a Brockwood a mitjan maig, on sempre estava ple d'energia i treballava apassionadament amb els estudiants i especialment amb el personal sobre el que calia fer a l'Escola; a finals de juny, just quan el curs escolar s'acabava, anava a Saanen per a les xerrades públiques, i al setembre tornava a Brockwood per a les xerrades públiques d'allà; a principis de novembre anava a l'Índia, on visitava totes les Escoles i feia xerrades públiques a Madràs, Bombai (ara Mumbai) i Rajghat; marxava de l'Índia al febrer per anar a Ojai, fent escala a Brockwood durant uns dies. Llavors el cicle tornava a començar. El 1984, durant la seva breu escala a Brockwood, la temperatura era especialment freda, amb gel i neu inusuals, i tot i així va sortir a passejar, tot i que després estava pàl·lid pel fred. Li vaig comentar que en la majoria d'ocasions ell arribava als llocs a la primavera, de manera que tenia una primavera eterna.²³ Va somriure.

Mentre volàvem per sobre del desert de Califòrnia, a baix hi havia una magnífica posta de sol. Les muntanyes brillaven amb tota mena de formes i colors, des del porpra més intens al rosa més delicat. Podíem veure les línies rectes de les carreteres i les vies de ferrocarril que travessaven el desert. Quan vam arribar a Anglaterra, K va exclamar entusiasmat: *Miri, només miri. Tota aquesta verdor!*

---

23 Per exemple, a Rishi Valley la primavera és al desembre, i a les altes muntanyes de Saanen la primavera arriba al juny.

El Centre Krishnamurti de Brockwood Park, a la primavera

A Brockwood m'allotjava a l'ala oest, en una petita habitació amb un balcó. Quan K em va ensenyar l'habitació per primera vegada, va dir: *Aquí és a casa seva*. S'arribava al balcó pujant des de la finestra. Després d'haver netejat la brutícia de generacions, una expressió amb la qual K estava d'acord, i després d'abrigar-me amb el meu abric i diverses mantes, hi practicava els meus exercicis de ioga durant els matins, fins i tot quan encara era fosc. K ho va trobar tot bastant fascinant i va donar una bona ullada al balcó. Un cop algú va fer una foto dels meus peus sobresortint per sobre de la balustrada mentre estava de cap per avall.

K va practicar ioga al llarg de la seva vida. Emfatitzava que era bo per al cos, però que no tenia res a veure amb la il·luminació

espiritual. També deia que el ioga era bastant diferent en els primers temps, ja que només era per a uns pocs.

Algunes vegades, quan K m'ensenyava exercicis de ioga, jo em preguntava com era el seu estat de la ment mentre els feia. Hi havia una atmosfera d'intensitat difícil de descriure. Semblava com si tota la seva personalitat estigués absent, però al mateix temps es podia sentir una enorme presència.

Amb puntualitat, a les set fèiem els exercicis de ioga i també diversos exercicis de respiració, ulls, coll i espatlles, i acabàvem fent fúting i saltant alhora.²⁴ K encara feia tot això als vuitanta-cinc anys. La seva actitud era molt dinàmica i juvenil, i la seva energia era la d'una persona jove, de manera que jo no era gaire conscient de la seva edat. Vaig suggerir que també féssim exercicis de ioga al vespre, sense pensar mai que ell es podia cansar.

Només els exercicis de respiració ja duraven mitja hora, i quan K em va dir per primera vegada que me'ls ensenyaria, va afegir: *Llavors pot caminar*. De fet, jo ja estava acostumat a fer llargues caminades, així com a escalar muntanyes i a practicar esquí alpí. Durant l'últim estiu amb K a Rougemont, jo sortia aviat al matí, en part per evitar la calor del dia. Quan arribava a l'hora de dinar, K em preguntava: *Combien d'heures? (Quantes hores?)*. Jo responia que tres, quatre o cinc hores; ell sempre quedava impressionat i finalment concloua: *Vol seguir caminant fins a la fi dels seus dies*.

Un matí, després dels nostres exercicis de ioga, K va apujar les persianes de la seva habitació i això va obrir una magnífica vista dels prats i els turons distants. Assenyalant aquesta bellesa, em va dir en llatí: *Benedictus est qui venit in nomine domini*. Em va demanar que ho traduís i ho vaig fer com a "Beneït és aquell qui

---

24 La seva vista era tan bona que mai va necessitar ulleres. Més endavant vam apuntar tots els exercicis perquè jo els pogués fer sol.

ve en nom de Déu”. Quan vaig pronunciar la paraula ‘Déu’, la va descartar amb un gest. K indicava amb freqüència que Déu, especialment quan se li donava forma humana, era una invenció de la ment humana.

Un altre matí, quan vaig arribar per fer ioga, l’habitació de K encara era fosca i ell era al llit. Quan vaig obrir la porta, es va despertar de seguida i va dir: *Avui em quedaré al llit tot el dia*. Vaig contestar: “Bona nit”, i va riure. Havia anat a Londres el dia anterior i la ciutat sempre l’esgotava. Una vegada, després de tornar de Londres, em va trobar a les escales, i tots dos ens vam preguntar per què un anava a un lloc així. Va dir que era un alleujament tornar a marxar d’allà, que era exactament el que jo sentia. Però les memòries de Mary Zimbalist deixen clar que durant la dècada del 1970 K viatjava amb freqüència a Londres des de Brockwood, fins i tot més d’una vegada a la setmana. Llavors aquests viatges devien ser més tranquils: els aparcaments més fàcils de trobar quan s’hi anava en cotxe i menys gent quan s’hi anava en tren. I, fos on fos, li agradava anar al cinema.

Una de les coses que em sorprenien de K era el delit natural que tenia amb el contacte físic: donar la mà, abraçar, només un petit toc amb el seu poder sanador. Per a mi, abraçar no era una forma natural de rebre o acomiadar algú; estava més acostumat a la manera francesa o suïssa de fer petons a les galtes. Mai vaig veure K fent petons: donava abraçades, i, com que jo no sabia fer-ho adequadament, de vegades ens enredàvem. Finalment, ho vaig aprendre a Rajghat, veient la forma senzilla com K rebia Michael Krohnen. Sorprès de veure’l allà, K va alçar els braços a l’aire i el va abraçar immediatament –i Michael era considerablement més alt i ample que K. Com es pot veure a la foto de la contraportada, K i jo teníem gairebé la mateixa alçada, excepte pel fet que els seus braços i cames eren més llargs.

Recordo la meva sorpresa quan, mentre m’ensenyava exercicis de respiració, K em va demanar que li posés la mà a l’abdomen

per percebre el moviment de les seves inhalacions i exhalacions. Era com si els pulmons li omplissin tot l'abdomen; així de profunda i lliure era la seva respiració.

A Brockwood K sempre insistia a esbandir seus plats després dels àpats, i, si algú s'oferia per ajudar-lo, contestava: *És feina meva*. També insistia a netejar-se les seves pròpies sabates. En una ocasió, el vaig veure polint la barana de l'ala oest amb gran entusiasme. *A l'Índia mai em permeten fer-ho*. Allà se l'obligava a deixar que els criats el servissin. Tot i això, durant molts anys a Rishi Valley va tenir una habitació molt petita, cosa que deia que no li importava en absolut. *Simplement mirava per la finestra*, bromejava. A Tannegg, el xalet llogat de Gstaad on em vaig trobar amb ell per primera vegada, un cop em va dir que ell i Mary ja no anaven més a Gstaad perquè s'havia tornat *trop mondain* (*massa d'alta societat o massa de moda*).

Raman em va explicar que, durant un diàleg amb professors i convidats a Rishi Valley, K va fer una pregunta que va causar un llarg silenci per part de tothom. Mirant al seu voltant, al final va dir: *On han anat ara tots els ocells intel·lectuals?* Llavors va mirar Raman i va afegir: *Sense tenir-nos en compte a Raman i a mi; només som els cuiners*.

El fascinaven les coses tècniques. En els seus dies de joventut, sabia reparar cotxes i moltes vegades s'explica que va desmuntar un rellotge i el va tornar a muntar. Sabent que li agradaven aquestes coses, i que feia servir una màquina d'afaitar elèctrica, una vegada li vaig regalar un nou tipus de màquina d'afaitar, molt petita. La va agafar i se'n va anar entusiasmat. Quan, a Ojai, K es va asseure al meu nou BMW per donar-li un cop d'ull, va preguntar: *Per a què són tots aquests botons?* No li ho vaig saber dir –n'hi havia molts i no ho sabia.

Algunes vegades menjava amb K, Mary i altres a la petita cuina de l'ala oest de Brockwood. En una d'aquestes ocasions, algú va treure el tema de les característiques nacionals, i tothom va fer

Els dos pins que queden, amb un a punt de caure, dels que K va dir que no havíem de molestar mentre passejàvem per Brockwood Park

observacions. Quan es va arribar als britànics, vaig dir “joc net”. K estava assegut al meu costat, em va apartar una mica cap a un costat i em va dir: *Però no amb els indis*. En una altra ocasió, va bolcar un got de forma accidental, i després va declarar emfàticament: *Somiant!* Un cop, durant un dinar a Ojai, li va caure una cosa. En resposta a la meua mirada una mica sorpresa, va comentar: *Això sempre passa abans d'una xerrada*.

Era una persona modesta, molt amable en les seves relacions personals i extremadament atent. Amb les dones era molt considerat, fins i tot cavallerós. Recordo un dinar a Brockwood en què una dona gran de París, que devia conèixer K des de feia força temps, va expressar que tenia una por terrible de morir-se. K va dir en francès alguna cosa com: *No, no –no es preocupi. Tot anirà bé*. Més endavant, vaig sentir que la dona havia mort en pau.

A vegades expressava irritació amb l'actitud d'alguns homes cap a les dones: *Com mira vostè les dones!* Un dia estava passejant al seu costat i se'ns va acostar una dona molt atractiva. Tenint en compte la seva advertència, jo no sabia què fer: havia de mirarla o no? I llavors vaig veure que K l'estava mirant amb molta intensitat.

Un cop el Dr. Shirali²⁵ caminava amb la seva dona dos metres darrere d'ell. K els va parar i li va dir a ella: *Ara vostè camini davant i ell darrere.*

Hi havia ocasions en què estava impacient amb algú, però mai volia ferir els sentiments de ningú o dir a algú directament el que havia de fer, encara que algunes vegades vaig tenir la sensació que feia un comentari impersonal que, tanmateix, semblava adreçat a una persona concreta. Tenia un sentit de l'amor. Assenyalava les causes profundes del problema en qüestió i animava la persona a trobar per si mateixa l'acció correcta. Es podia aprendre alguna cosa de qualsevol paraula que pronunciava.

El 1984 hi va haver grans dificultats a Brockwood amb la direcció de l'Escola. Un grup dins del personal estava en conflicte amb un altre, fet que va causar que algunes persones marxessin. K va dedicar tota la seva energia al problema. Va parlar diverses vegades amb tot el personal. Un cop fins i tot va amenaçar de tancar la porta de l'ala oest i no tornar a posar més els peus a l'Escola. Naturalment, també va parlar amb els estudiants, i va quedar sorprès quan li van explicar que els professors i els altres membres del personal passaven molt poc temps amb ells, per com estaven de preocupats amb les seves pròpies dificultats. Llavors va parlar amb els adults d'una forma inusual-

---

25 Shailesh Shirali, que va ser durant molt de temps professor de matemàtiques de l'Escola de Rishi Valley, de la qual també va ser el director, és actualment el director educatiu de l'Escola Sahyadri, una Escola K pròxima a Pune que va començar a funcionar després de la mort de K.

ment estricta. Semblava que haguéssim topat l'un amb l'altre fora de la sala d'actes immediatament després de la reunió, però em devia detectar enmig de la multitud. Em va agafar la mà mentre passejàvem i em va dir: *Mai abans havia parlat d'aquesta manera*. Em vaig alegrar de no ser un membre del personal. Però Raman Patel²⁶, que també era a la reunió, em va explicar que mai va sentir cap pressió per part de K, perquè el que K va dir en cap cas era personal.

K una vegada em va explicar que un professor de Rajghat li havia dit: “Quan vostè arriba, és com una tempesta, i quan se'n va estem contents”. Això em recorda K dient: *Res creix sota la figuera de Bengala*. És un proverbi del sud de l'Índia, i sempre he sentit que volia dir que només després que ell marxés veuríem quina percepció i força podíem tenir.

Moltes persones que anaven a les xerrades públiques de K deien que cada vegada que el sentien plantejava els mateixos temes en què estaven més interessades en aquell moment. Com que K sovint s'adreçava a milers de persones, cal preguntar-se com era possible tal cosa. Hi havia el mateix problema a la ment de tothom? Es tractava de la consciència comuna, que tots compartim? És perquè cada problema conté cadascun dels altres problemes, com un holograma? Compeníem en absolut allò de què estava parlant? Una vegada, després d'una de les xerrades públiques a Brockwood, estàvem caminant per la gespa del sud cap a l'ala oest quan un jove se'ns va acostar. Dirigint-se a K, va començar a resumir la xerrada, probablement per introduir una pregunta. K, que no havia dit res del que el jove estava descrivint, ho va tornar a explicar a poc a poc, i després va afegir que no ho

---

26 Raman Patel va ser membre del personal de Brockwood durant quinze anys i segueix involucrat allà, i amb la KFI, en qualitat de consultor. Treballa amb el Krishnamurti Link International (vegeu la p. 89), entre altres coses viatjant per tot el món per fomentar el contacte entre aquells que estan interessats en els ensenyaments de K. Va ajudar a construir el Centre de Retir Stream Garden de Tailàndia del Sud.

podien discutir en aquell moment allà i que el jove hauria de tornar en una altra ocasió.

Mary Cadogan em va explicar que una vegada va dir a K: “Vostè ens treu les crosses abans que sapiguem caminar”. La seva resposta va ser: *Sí, i llavors aprendran a volar.*

I Mary Zimbalist en una ocasió em va explicar que, quan K no estava satisfet amb les preguntes escrites que es lliuraven per a les trobades de preguntes i respostes, que tenien lloc després de les xerrades públiques, ell mateix n’escrivia algunes.

Des de la meua habitació a l’ala oest de vegades sentia el que passava a la petita cuina d’allà. K parlava molt amb Scott Forbes²⁷ al vespre, cosa que més endavant va descriure com a *cuinar* Scott per a la seva feina com a director.

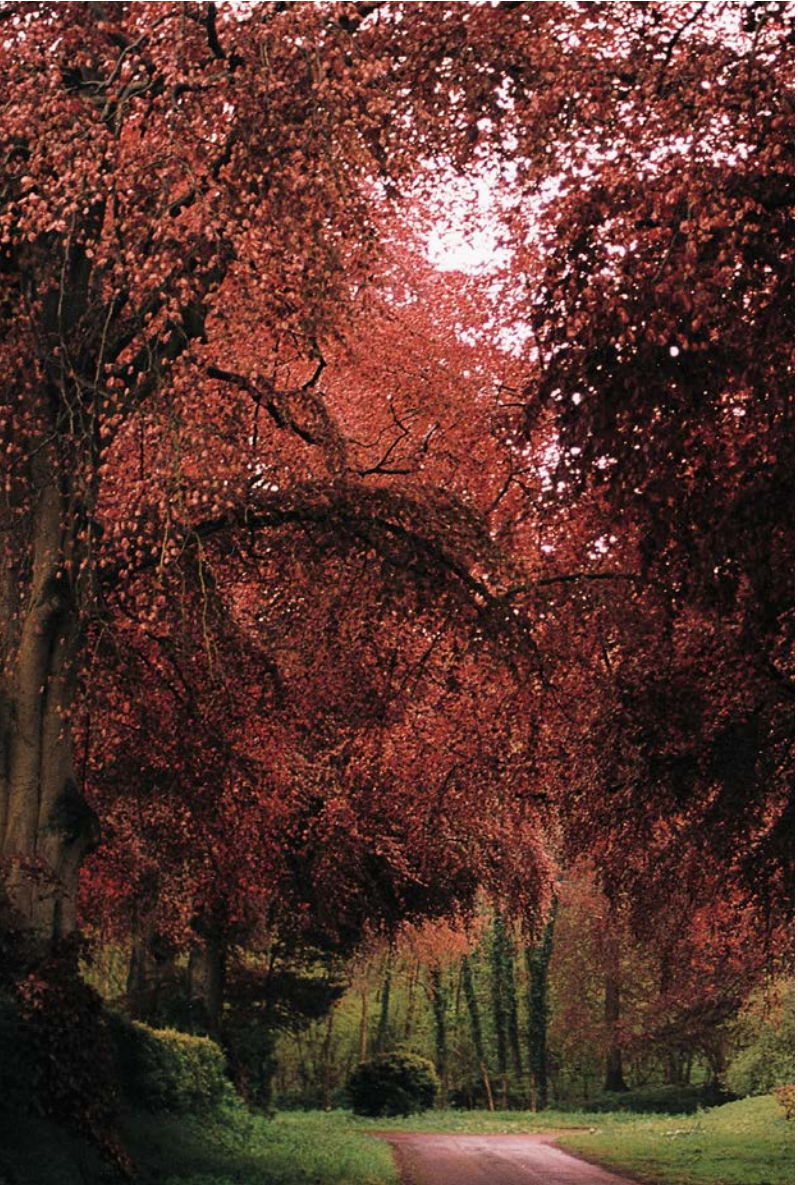
En companyia de K, la percepció de la bellesa natural al voltant de Brockwood era més intensa. En els passejos, parlava molt poc. Creuant els prats, insistia que no es fessin servir dreces. *No tallin les cantonades!*, deia. Un cop, caminant a través dels prats que hi ha darrere l’Arbreda de Brockwood, em disposava a passar pel mig d’un grup de cinc pins alts. Em va agafar pel braç i va dir: *No, al voltant d’ells. No hem de molestar-los.* Afirmava que les arrels dels arbres emeten un so que ja no sentim. En un altre passeig, tornant de la granja de Morton, es va començar a formar una tempesta. Aviat hi va haver trons i llamps. Jo estava preocupat, ja que estàvem a l’aire lliure, però ell gaudia de l’estrèpit.

Acostumava a dir que, quan tots els sentits estan desperts, s’és intel·ligent; quan no tots estan desperts, sorgeix el pensament.

---

27 Scott Forbes es va unir a Brockwood com a professor el 1974 i hi va establir el departament de vídeo. Va encapçalar el desenvolupament del Centre Krishnamurti de Brockwood, que més tard va ajudar a dirigir amb la seva dona, Kathy. Va ser director de l’Escola de Brockwood Park des del 1985 fins al 1994 i segueix treballant en el camp de l’educació holística. És l’editor de les memòries de Mary Zimbalist, en línia a inthepresenceofk.org.

Més avall de Brockwood Park

Sempre que passejava amb ell, tenia la impressió que no mirava al seu voltant; semblava mirar endavant i caminar bastant ràpid. No obstant això, semblava completament conscient de tot, i transmetia la sensació d'aquesta sensibilitat a aquells que eren amb ell.

Un cop, pujant des del llac de Buchillon, vaig agafar una flor de farigola perquè l'olorés. L'olor el va fer saltar. Al maig del 1983, durant la seva primera xerrada pública d'aquell any a Ojai, va dir: *Si perden la relació amb la natura, perden la relació amb l'ésser humà.* Per a mi, la relació de K amb la natura i la bellesa pot resumir-se en les dues citacions següents.

El sol ponent ho havia transformat tot

El cel era la terra i la terra el cel; el sol ponent ho havia transformat tot. El cel era foc ardent, esclatant a cada veta de núvol, a cada pedra, a cada bri d'herba, a cada gra de sorra. El cel estava ardent amb el verd, el porpra, el violeta, l'indi, amb la fúria de les flames. Sobre aquell turó hi havia una vasta extensió de porpra i or; sobre els turons meridionals, un delicat verd lluent i blaus destenyits; a l'est, l'altre costat de la posta de sol era igual d'esplèndid en vermell cardenal i ocre cremat, magenta i violeta destenyit. L'altre costat de la posta de sol esclatava en esplendor igual que l'oest; alguns núvols s'havien ajuntat al voltant del sol ponent i eren foc pur, sense fum, que mai moriria. La immensitat i la intensitat d'aquest foc ho penetraven tot i entraven a la terra. La terra era el cel i el cel la terra. I tot estava viu i ple de color i el color era déu, no el déu de l'ésser humà.

*Krishnamurti's Notebook [Diari de Krishnamurti]
entrada del 17 de novembre del 1961, Rishi Valley
© 1976 Krishnamurti Foundation Trust Ltd*

La relació amb la natura

Si hi estableixes una relació [amb l'arbre], llavors tens una relació amb la humanitat. Llavors ets responsable d'aquell arbre i dels arbres del món. Però, si no tens relació amb els éssers vius d'aquesta Terra, pot ser que perdís tota relació que tinguis amb la humanitat, amb els éssers humans. Mai mirem profundament la qualitat d'un arbre; mai el toquem realment, en sentim la solidesa, l'escorça rugosa, ni sentim el so que és part de l'arbre. No el so del vent a través de les fulles, ni la brisa matinal que mou les fulles, sinó el seu propi so, el so del tronc i el so silenciós de les arrels. Cal ser extraordinàriament sensible per sentir-ne el so. Aquest so no és el soroll del món, ni el soroll de la xerrameca de la ment, ni la vulgaritat de les baralles i les guerres humanes, sinó el so que és part de l'univers.

És estrany que tinguem tan poca relació amb la natura, amb els insectes i la granota saltadora i el mussol que ulula entre els turons, cridant la seva parella. Sembla que mai sentim per tots els éssers vius de la Terra. Si poguéssim establir una relació profunda i duradora amb la natura, mai mataríem un animal pel nostre apetit; mai fariem mal, la vivisecció, a un mico, un gos, un conillet d'Índies, per beneficiar-nos-en. Trobaríem altres formes de curar les nostres ferides, de curar els nostres cossos. Però la curació de la ment és una cosa totalment diferent. Aquesta cura té lloc gradualment si un està amb la natura, amb aquella taronja a l'arbre, i aquell bri d'herba que creix a través del ciment, i els turons coberts, ocultats pels núvols.

Això no és un sentiment ni una imaginació romàntica, sinó una realitat d'una relació amb tot allò que viu i es mou a la Terra. L'ésser humà ha matat milions de balenes i les segueix matant. Tot el que obtenim de la seva matança es pot aconseguir d'altres maneres. Però sembla que a l'ésser humà li agrada matar coses, el fugaç cérvol, la meravellosa gasela i el gran elefant. Ens encanta

matar-nos entre nosaltres. Aquesta matança d'altres éssers humans no s'ha aturat mai al llarg de la història de la vida humana en aquesta Terra. Si poguéssim establir –i ho hem de fer– una relació profunda, llarga i duradora amb la natura, amb els mateixos arbres, els arbustos, les flors, l'herba i els ràpids núvols, llavors mai mataríem un altre ésser humà per cap motiu en absolut.

Krishnamurti to Himself [Últim diari de Krishnamurti]
entrada del 25 de febrer del 1983, Ojai, Califòrnia
© 1987 Krishnamurti Foundation Trust Ltd

Una cosa que va passar a l'Índia potser també indica la seva íntima relació amb els éssers vius. En el camí de Rajghat a Sarnath, per on es diu que va passar el Buda, hi havia una plantació de grans mangos que havien deixat de donar fruit. Encara que es deia que el Buda havia descansat sota aquests arbres, es planejava treure'ls. K va explicar com un dia havia caminat entre els arbres i els havia dit: *Escolteu, si no doneu cap fruit, us talaran*. Asit Chandmal també registra aquesta història al seu llibre *One Thousand Suns [Mil sols]*, que acaba amb K dient: *Aquell any van donar fruit. No estic dient que tinguéis res a veure amb mi*.

Una vegada, en un passeig per Rishi Valley, vam veure diversos arbres de les tulipes acabats de plantar. Semblaven simples troncs, però, quan K s'hi va acostar i els va mirar molt de prop, va descobrir un petit brot en un d'ells. L'endemà en sortia una petita fulla, cosa que el va delectar molt.

A K li agradava la jardineria, i particularment durant els seus primers anys a Ojai li dedicava molt de temps. Quan li vaig ensenyar el meu jardí a Buchillon, que jo mateix havia fet, va comentar: *És bo sentir la terra entre els dits*.

Una vegada em va suggerir que visités el Gran Canyó i m'allotgés al vell hotel El Tovar, on ell s'havia allotjat. Finalment vaig

L'Arbreda de Brockwood Park, Hampshire, Anglaterra

poder-ho fer el 1996. El 1923 K va escriure: [...] *vagi al Gran Canyó, a Arizona. Si té visió, veurà el creador i la creació.*

Sempre que arribava a Brockwood des de Califòrnia, em sentia cansat durant un temps, a causa de la diferència de temps de vuit hores i el canvi de clima. Alguna vegada dormia la migdiada sota un làrix que hi havia en un clar de l'Arbreda, amb la llum del sol escalfant-me agradablement. Ho vaig explicar a K i va respondre: *Oh, jo no podria dormir allà fora. Massa coses per veure.* I va girar els seus grans ulls de dreta a esquerra, com quan feia els seus exercicis oculars.

Durant els seus últims anys, K continuava fent passejos per Brockwood, normalment amb alguns amics. Dorothy Simmons hi portava el seu gos i a K li agradava llançar-li pals, cosa que feia amb considerable energia fins i tot als vuitanta-nou anys. A vegades només érem K i jo, i en un d'aquests passejos calia pujar una tanca. Jo ja estava a l'altra banda, una mica impacient, quan va arribar el pensament: "Realment necessita força temps per passar la tanca". Com si m'hagués llegit la ment, va contestar: *Espero que a la meva edat vostè pugi aquesta tanca així de bé.* Llavors li vaig preguntar si tenia por, a la qual cosa va respondre amb un fort No.

Crec que he experimentat la capacitat de K per llegir el pensament, de la qual altres persones han donat testimoni. Una vegada, a Madràs, K, alguns dels seus amics i jo estàvem passejant per la platja d'Adyar. En el camí de tornada, jo estava darrere de K i em vaig preguntar en silenci què devien estar pensant els seus amics del fet que ell fos tan amable amb aquest nouvingut. Just llavors, K es va girar cap a mi i va dir: *Jo no penso el mateix.*

Un amic em va dir una vegada que K em 'deixaria' com havia 'deixat' altres. Vaig esmentar això a un altre amic, que al seu torn ho va dir a K, i el segon amic em va comentar que K s'havia posat bastant trist i havia dit: *Jo mai he deixat ningú, sinó que els altres m'han deixat a mi.*

Un altre incident va passar al menjador de Brockwood. Un periodista m'acabava de preguntar de què vivia. La pregunta em va molestar i estava a punt de contestar-li, de forma bastant provocativa, que no treballava, quan K, que estava assegut al meu costat, hi va intervenir abans que jo i va dir: *Fabriquen aixetes*.

De fet, K havia rigut durant una de les nostres primeres trobades a Brockwood, quan li vaig dir que la nostra companyia produïa aixetes sanitàries. Jo tenia poc més de vint anys quan, poc després de la guerra, vaig començar a treballar a la fàbrica del meu pare. Fabricar qualsevol cosa en aquell temps era excepcionalment difícil, però molt necessari, ja que Alemanya estava totalment destruïda i feia falta de tot. Per descomptat, fabricar productes amb qualitat d'exportació era una lluita tremenda. No obstant això, al cap de pocs anys la nostra companyia s'havia convertit en el major fabricant del món especialitzat en aixetes. Així, quan vaig explicar a K el que feia, devia sonar particularment orgullós... i d'accessoris de bany! Aquí és on ell havia rigut.

També li vaig comentar com havia estat de difícil que els treballadors cooperessin entre ells, i quant havia desitjat tenir relacions amistoses amb els meus col·legues de la direcció. K va respondre: *Sap com és de difícil aconseguir que la gent cooperi? Aviat vaig descobrir que fins i tot dins de les Fundacions, en aquell temps, a les persones se'ls feia difícil treballar juntes*.

En una altra ocasió, a Rishi Valley, un professor (d'ascendència índia) d'una universitat sud-africana estava assegut a la nostra taula. K feia preguntes directes sobre la situació en aquest país, intentant de diverses formes que donés la seva opinió personal, però el nostre convidat només responia amb generalitats. Finalment, K, referint-se de sobte a mi, va dir: *El Sr. Grohe no ho va poder suportar a Sud-àfrica*. Em vaig quedar atònit. És cert que li havia explicat que havia treballat allà. No obstant això, no havia esmentat que al cap d'un any de treballar-hi ja no ho podia

aguantar més i havia tornat a Europa, encara que els meus pares estaven a punt de tenir una bonica casa a Sud-àfrica i pensaven viure-hi durant almenys uns anys. El meu pare, tement els russos després de la guerra, havia traslladat la família allà des d'Alemanya. En una ocasió, vaig parlar a K de la por que els alemanys tenien dels russos. Va dir que havien fet bé de preocupar-se.

Una vegada vaig comentar a K que havia tingut grans problemes amb el meu pare. Va dir: *Sí, vostè hi va tenir problemes* (amb èmfasi a "hi va tenir"). Gairebé al principi de la meva estada a Brockwood, em va preguntar: *Què pensa la seva família sobre el que vostè fa aquí?* Vaig vacil·lar, perquè encara tenia alguna esperança, però ell va dir amb fermesa: *Hi estan tots en contra. Sempre passa el mateix.* Amb el temps, m'he adonat de la raó que tenia. Potser sorprenentment, el meu pare, poc abans de morir, va semblar que veia algun sentit en el poc de K que havia llegit, però va afegir: "Oh, però és difícil". Després de preguntar a molts membres del personal i visitants de les Escoles i els Centres d'Estudi com havien descobert els ensenyaments, m'ha quedat molt clar que si en el primer contacte, normalment a través d'un llibre, la persona no sent que és una revelació, no hi continuarà.

Un cop vaig ajudar a organitzar una entrevista de K amb un editor de Txecoslovàquia, Jadrý Prokorný. Prokorný va preguntar a K què hauria fet si hagués viscut sota una dictadura. K va contestar que li hauria estat possible parlar *només amb amics, com vostès dos*. En converses i xerrades públiques, K repetidament assenyalava la repressió i la brutalitat de les dictadures. S'interessava per tot, inclosa la política mundial. Li agradava veure programes de notícies i de política a la televisió, i fins i tot en el seu llit de mort va preguntar: *Què passa al món?*

Però no li agradava parlar sobre guerra. Un dia, K, Mary Zimbalist i jo anàvem en cotxe de Brockwood a la ciutat propera de Winchester. Pel camí vam veure un forat enorme i ample entre els camps, que Mary va indicar que era el lloc on

Eisenhower s'havia adreçat a les tropes aliades abans de la invasió de Normandia.²⁸ K, amb certa impaciència, va desestimar el comentari, dient: *La guerra ja fa molt de temps que es va acabar*. Era molt conscient del que havia passat durant la Segona Guerra Mundial i assenyalava amb freqüència que la crueltat d'aquesta i altres guerres continuava en el present. Sovint deia sobre si mateix: *Jo no soc indi*.

En una ocasió, K ens va explicar una cosa que va passar a la dècada del 1930. Ell es trobava a Roma, visitant la plaça de Sant Pere, quan va passar el Papa, portat en una cadira de mans. El Papa es va parar, va treure el cap i va preguntar a K: "És vostè indi?". K va respondre: *Se suposa que soc de l'Índia*. I el Papa li va dir: "M'agrada la seva cara", i després es va inclinar enrere i va continuar el seu camí.

Encara que K de vegades esmentava que l'havia criat l'aristocràcia anglesa, algunes vegades feia referència a la *tibada societat anglesa*. En una ocasió, es va fixar en els meus botons de puny i em va dir que ell i el seu germà havien tingut botons de puny i agulles de corbata. Els deixaven a casa abans d'anar a fer una passejada i una vegada, a Ojai, quan van tornar ja no hi eren –els els havien robat. Van estar molt contents que haguessin desaparegut.

Tot i així, respecte a Annie Besant –que era d'Anglaterra i a qui ell havia estimat com a una mare– va dir que ella havia fet molt més per a l'Índia que el Mahatma Gandhi. Fent servir l'exemple de Gandhi, va afirmar que qualsevol forma de forçar els altres que facin el que un vol –fins i tot mitjançant el mètode suposadament pacífic del dejuni– era violència.

K era una persona tremendament seriosa, però també li agradava riure bé i gaudia de forma especial explicant bons acudits.

---

28 Actualment també es coneix per ser un lloc on se celebren concerts de rock.

Vam compartir molts moments així. Aquests són tres dels acudits que de vegades explicava:

Tres savis de l'Himàlaia estan asseguts en silenci, meditant. Passen deu anys i el primer diu: "Quin matí més bonic". Passen deu anys més i el segon diu: "Pot ser que ploqui". Passen uns altres deu anys i el tercer diu: "Vosaltres dos, quan parareu de xerrar d'una vegada!"

Sant Pere mostra a Déu el que està passant a la Terra. El primer que veuen és un grup de persones treballant del matí a la nit. Déu queda sorprès i pregunta: "Què passa amb tota aquesta gent d'aquí baix?". Sant Pere respon: "No va dir vostè que havien de guanyar-se el pa amb la suor del seu front?". Déu contesta: "Però si només estava fent broma". Després veuen cardenals i bisbes ben vestits en luxoses taules plenes de menjar i vi. I, quan Déu pregunta qui són aquestes persones, Sant Pere li diu: "Ells, Senyor, són els que van entendre que vostè només feia broma".

Un home està penjant d'un precipici, cridant "Socors! Socors!", quan una veu des de dalt li diu: "Tingui fe! Deixi's anar!". Després d'una breu pausa, l'home crida: "Hi ha algú més aquí dalt?"

En una ocasió, a Brockwood, K llegia l'Antic Testament. Quan li vaig preguntar què li semblava, em va contestar: *M'agrada. No les històries increïbles [va fer servir la paraula francesa blagues] que s'hi expliquen, sinó el llenguatge, l'estil.* També li agradava llegir històries de detectius com a passatemp i apreciava una trama ben construïda.

K una vegada va preguntar: *Quan dos egoistes es casen, quin és el resultat?* Després d'un breu i expectant silenci dels presents, va respondre: *Senzillament dos egoistes.* I, durant una trobada de preguntes i respostes a Brockwood el 1984, va comentar sobre el matrimoni: *Quan un té el temps, els diners i l'energia, pot començar tot el circ de nou.*

Em va semblar que es referia a mi i em vaig sentir estranyament commogut, perquè estava a punt de casar-me per segona

vegada, tot i que K m'havia dit *Bé* quan a la nostra primera trobada li havia comentat que estava divorciat. Jo sabia que ell apreciava la meua promesa i esperava que ho veiés bé, però simplement va aixecar els braços i va dir: *Un es casa; això és tot*. En una altra ocasió va dir: *Ell es casa amb la dona més bella i viu un infern a la Terra*. Anomenava Magda, la meua nova dona, Madame A.G. A Brockwood havia suggerit que em canviés el nom per A.G. Quan li vaig preguntar què volia dir, va explicar que *Ange Gardien* (*Àngel de la Guarda*).

Recordo una vegada en què K i jo caminàvem junts pel passadís cap al menjador. Em va agafar la mà i va dir, amb la intensitat que sovint manifestava: *No sé per què vostè m'agrada tant. Mai abans m'ha passat. No té res a veure amb els diners –je m'en fiche* (–no m'importa en absolut). En una ocasió, em va dir: *Som germans*. Alguns anys més tard, vaig preguntar a Sunanda Patwardhan²⁹, una vella amiga de K i síndica de la KFI, què podia haver volgut dir. Va respondre que K simplement s'enamorava de les persones.

El 4 d'agost del 1928, al Campament de l'Estrella d'Ommen, K va dir a la seva audiència: *Estic enamorat, no de vostès, sinó d'allò que es troba darrere de vostès; no de les seves cares i la seva roba, sinó d'allò que és la vida*.

---

29 Vegeu la nota al peu 39 a la pàgina 62.

SAANEN, SCHÖNRIED I ROUGEMONT

Durant les xerrades de Saanen del 1984, K no podia allotjar-se al Chalet Tannegg perquè s'estava venent, així que van llogar un pis per a ell a la vila propera de Schönried. Ens va ensenyar uns quants quadres penjats a la seva habitació d'allà, de vells transatlàntics, en un dels quals havia viatjat. Va veure algunes de les carreres que formaven part dels Jocs Olímpics d'aquell estiu, que sortien a la televisió, i va exclamar a Mary Zimbalist: *Maria, miri com corren! Miri com corren!*

En una ocasió es va preguntar per què no havien anat a Spiez a fer un passeig en barca al llac Thun durant els últims anys. Va corregir la meva pronunciació alemanya, SHPEETS, amb SHPEE-ets, com ho diuen els suïssos. Llavors va respondre la seva pròpia pregunta: *Massa feina per fer*. Mary Zimbalist va afegir: "Ens estem fent massa grans".

Al meu vell amic d'escola Edgar Hämmerle, d'Àustria, i a mi ens van convidar dues vegades a dinar al pis de K. Edgar havia estat vivint com una mena d'ermità sociable en una cabana de fusta sense electricitat, telèfon ni aigua corrent, cuidant diversos animals, inclòs un duc gran. Quan K va conèixer Edgar, li va preguntar de seguida si era una mena de granger, i van iniciar una conversa animada sobre animals i temes similars.

Era ben conegut que K tenia una relació especial amb els animals. Un dia vam anar a dinar al restaurant Klösterli, prop de Gsteig, on servien amanides especialment bones del seu hort ecològic. Al propietari del restaurant li agradaven molt els gos-sos. Mentre estàvem asseguts a la taula, el seu gos va venir i es va posar sota la cadira de K. El propietari va quedar sorprès i va dir que mai abans havia vist el seu gos posar-se sota la cadira d'un client.

Vista de Rougemont amb el Videmanette al fons

A K li agradava parlar de les seves experiències amb els animals, però el que li agradava més era explicar la història del tigre. A l'Índia, alguns amics el van portar en cotxe a veure un tigre salvatge. Finalment, el tigre va aparèixer i es va acostar al cotxe. K es disposava a acariciar l'animal, però el seu acompanyant li va estirar el braç ràpidament. K estava convençut que no li hauria passat res dolent. Simplement, no tenia por.³⁰

Una altra història, que va passar a Rajghat, tracta d'un mico. Un dia, mentre K estava fent exercicis de ioga a la seva habitació, un gran mico salvatge va saltar a l'ampit de la finestra i va estendre la mà cap a K. K la hi va donar i van estar asseguts així durant una estona, K i el mico, donant-se la mà.³¹

Una vegada, durant un dinar a Ojai, K va explicar la història de com havia fet una llarga caminada per allà. En el camí de tornada, va sentir un gos bordant. Va comentar que podia saber si un gos era perillós pel seu lladruc. Aquest clarament ho era. Com que no hi havia cap altra manera d'arribar a casa, havia de passar prop de la casa on es trobava el gos. Quan s'hi va acostar, el gos va córrer cap a ell i li va començar a girar al voltant. De sobte, va agafar el braç de K entre les seves mandíbules, i K el va renyar: *Vés-te'n a casa!* I això va ser certament el que el gos va fer. Llavors va explicar com tractar amb gossos agressius segons el que un oficial de l'exèrcit francès li havia explicat: aguantar un pal horitzontalment perquè el gos li clavi les dents, i llavors donar-li puntades de peu al ventre. No obstant això, K no semblava necessitar aquest tipus de defensa, i no ens el va recomanar.

I una última història sobre animals: una vegada, a Brockwood, a la meua habitació a l'ala oest, em vaig despertar de sobte, vaig

---

30 Podeu llegir més sobre això a l'entrada del 2 d'octubre del 1973 de *Krishnamurti's Journal* [Segon diari de Krishnamurti].

31 K va descriure aquesta escena al llibre *The Only Revolution* [L'única revolució]; també apareix al *Penguin Second Krishnamurti Reader* [Segon lector de Krishnamurti de Penguin], p. 42–43.

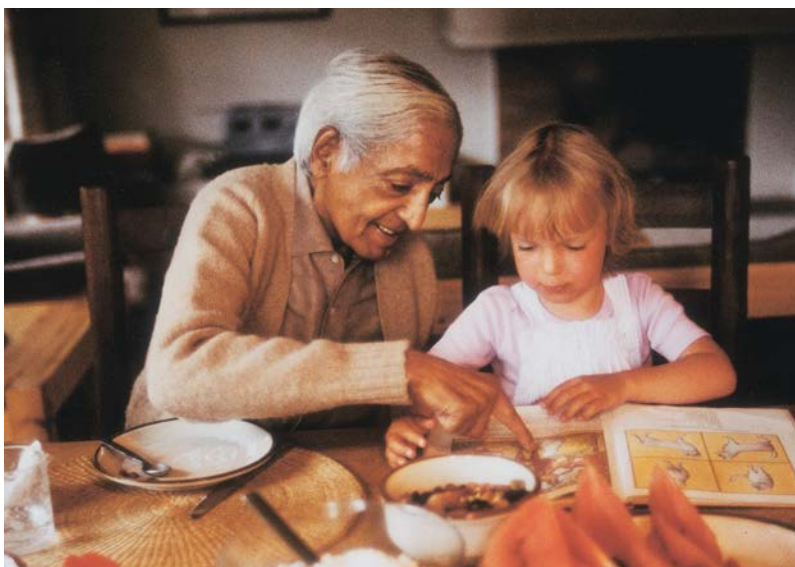
encendre el llum i em vaig trobar un munt de ratpenats al sostre. Vaig obrir més la finestra, vaig apagar el llum i al matí següent ja no hi eren. Però sempre vaig tenir la sensació que els havia atret l'ala oest perquè hi era K.

Al meu amic Edgar li agradava beure una mica de vi. Quan va veure que a casa meva no n'hi havia, va quedar decebut, i naturalment no esperava que n'hi hagués a Schönried quan vam anar-hi a dinar. Així que va tenir una agradable sorpresa quan va trobar una esplèndida ampolla de vi negre sobre la taula. K immediatament li va dir: *Pot beure's tota l'ampolla*. K, per costum, no prenia gens de vi.

Però la conversa era molt animada per part de tots dos. Sabent que Edgar i jo havíem anat a la mateixa escola a Davos, K li va preguntar si havia anat a l'escola principalment per estudiar o per esquiar. Edgar va suposar que havia estat principalment per esquiar, i K va fer una expressió facial com dient que ho havia suposat així.

En un moment determinat, K va comentar a Edgar que algunes persones de l'Índia anaven a les seves xerrades públiques encara que no sabessin anglès, perquè volien estar prop d'un sant. Llavors Edgar va dir que K no era un sant, i K va respondre: *Sí, però ells s'ho pensen*.

La segona vegada que vam dinar junts, Edgar havia planejat tornar a casa des de Schönried en tren. Teníem una conversa animada quan vaig preguntar, amb una mica de recel, quan sortia el tren. Va resultar que només teníem cinc minuts per arribar a l'estació, així que tots vam donar un salt i vaig dir a Edgar: "Hem de córrer". "No, no", va intervenir-hi Mary, "els portaré a l'estació amb el meu cotxe". Va començar a pujar les escales per agafar les claus del cotxe. K va aixecar els braços i va exclamar: *Ha de córrer! Ha de córrer!* Mary va córrer encara més ràpid, mentre Edgar i jo baixàvem ràpid les escales i sortíem de la casa per anar a l'estació. El tren s'estava aturant just quan vam arribar, panteixant molt. La següent vegada que vaig veure K, va dir: *Vaig observar com corria*.

K amb Iris Soppa, la filla d'un amic meu, abans de dinar a Rougemont el 1985

© Asit Chandmal

K era molt observador, fins i tot amb les coses petites. Una vegada, a Ojai, quan m'estava vestint per anar a dinar amb ell, no trobava el cinturó dels meus pantalons i vaig anar-hi sense dur-ne cap. Hi havia diversos convidats, així que dos dies més tard, quan hi vaig tornar, em va preguntar de manera casual: *Va trobar el seu cinturó?* En una altra ocasió, vaig arribar portant una costosa jaqueta d'imitació de cuir. K la va tocar i va preguntar: *Est ce que c'est de la peau? (És pell?)*. Va quedar sorprès quan li vaig dir que no ho era.

Res semblava escapar a la seva atenció. Hi va haver un temps en què jo tenia un dolor al pit bastant considerable, però intentava no prestar-li gaire atenció, i tampoc anava al metge. Un dia, quan vaig passar pel costat de K, em va colpejar suaument el pit amb els dits. No va ser fins més tard, quan el dolor va desaparèixer, que em vaig adonar del que havia fet. Més endavant, vaig sentir que altres explicaven històries similars.

En una altra ocasió, jo tenia dificultats per entendre un extracte d'un compte bancari que havia obert recentment a Ojai. Vaig demanar a Mary, que era americana, que m'ho expliqués. Mentre ho estava fent, K es va acostar i va caminar al voltant nostre, dient: *Maria, estigui molt atenta*. Ho va repetir diverses vegades, fins que Mary va respondre: "Però si ja estic atenta". Al cap d'una estona, em semblava que no hi havia res més interessant que aquell avorrit extracte de compte.

K parlava de l'atenció total una vegada i una altra, però molts cops després d'una xerrada pública l'audiència semblava estar hipnotitzada. En aquestes ocasions, deia: *Si us plau, no quedin hipnotitzats. Si us plau, aixequin-se*.

En general, K parlava apassionadament, però sense patetisme. Una vegada li vaig preguntar si es preparava les xerrades. Va contestar: *No, perquè no sabia què dir*.

Una vegada, després d'una xerrada especialment impressionant a Saanen el 1985, vaig anar a veure K al seu apartament. Estava estirat al llit, ja que el seu metge li havia aconsellat que descansés després de cada xerrada. Li vaig dir que havia estat meravellosa. Es va posar molt seriós i una gran dignitat va emanar d'ell mentre responia senzillament: *C'était merveilleux. (Ha estat meravellosa.)*

Una dona d'Itàlia que un dia va venir a dinar va explicar que, en un congrés de sanadors i clarividents, s'havia afirmat que la curació espiritual i la clarividència no funcionen quan els pensaments hi interfereixen. K simplement va comentar: *Això és el que hem estat dient durant els últims setanta anys*.

Va ser en aquesta època que Pupul Jayakar³², a Rougemont, va dir a K que era difícil comprendre'l. Ell va respondre amb reso-

32 Pupul Jayakar (Pupulji) va dedicar tota una vida al treball social i era prominent en la indústria artesana índia. Va ser amiga íntima i confident d'Indira Gandhi, primera ministra de l'Índia entre el 1966 i el 1984, i era la seva consellera en temes culturals. Va conèixer K el 1948 i va estar estretament relacionada amb ell a partir de llavors; va ser síndica de la KFI i va escriure *Krishnamurti: A Biography* [Krishnamurti: Una biografia]. Es pot trobar una bona selecció dels intensos diàlegs que va mantenir amb K al llibre *Fire in the Mind* [Foc a la ment]. Va morir el 1997.

lució: *M'he de tornar més simple*. I, certament, els dies següents es va expressar d'una manera encara més simple i clara.

Durant les xerrades públiques del 1985, K es va allotjar a Rougemont. Vaig posar el meu apartament llogat al Chalet l'O Perrevoué a la seva disposició, i la KFT va llogar un pis gran addicional al mateix xalet per allotjar alguns col·laboradors i companys, en aquest cas Michael, Raman i el Dr. Parchure, així com possibles convidats, com Vanda Scaravelli³³. L'any anterior havíem convidat K a dinar allà, i havia admirat la taula de dinar, amb el seu tauler de fusta gruixut i ben fet. Generalment, observava i apreciava molt la qualitat de les coses.

Al cap d'un temps, K es va traslladar de l'apartament de baix a la planta superior, perquè era més espaiós i tenia un balcó. També s'alegrava que, d'aquesta manera, Mary Zimbalist ja no hagués de compartir la cambra de bany. Va comentar cavallerosament: *Ja sap, és una senyora*. En una altra ocasió, quan tots tres entràvem al cotxe, vaig intentar ajudar K a entrar-hi, encara que realment no necessitava ajuda. Mary arribava des de l'altre costat i, assenyalant-la, va dir: *Ella és una senyora*, cosa que va fer que m'afanyés a ajudar-la.

En aquell temps, K es va fer una cremada profunda en un dit amb un llum de lectura de llautó. Em vaig horroritzar quan vaig veure la ferida, però K no li va donar importància, dient: *Oh, puc suportar molt de dolor*.

El seu passeig diari durant aquesta època era al voltant del riu Saane/Sarine, al costat del camp d'aviació de Saanen. Estava

---

33 Vanda Scaravelli va conèixer K el 1937. K es va fer bon amic d'ella i el seu marit, i els visitava amb freqüència a la seva gran vil·la a Fiesole, prop de Florència. Llogava el Chalet Tannegg a Gstaad per a K durant les trobades de Saanen. Era entusiasta del ioga i va escriure un llibre ben considerat sobre aquest tema, *Awakening the Spine* [*El despertament de la columna vertebral*]. Va morir el 1999 a l'edat de noranta-un anys.

massa feble per caminar més. Em va dir: *Pot acompanyar-nos, però no seria res per a vostè.*

Un dia l'actor Richard Gere va venir a dinar. Tot i que aquell dia K ja havia fet una xerrada pública, va conversar molt intensament amb ell durant més d'una hora. Va ser gairebé com si K estigués fent una altra xerrada, i vam deixar la taula de dinar a les quatre en punt. Abans de marxar, Richard Gere, visiblement emocionat, va preguntar a K si li podia fer una abraçada. Va ser bastant commovedor veure aquest home molt més alt inclinar-se i abraçar K, de manera que la menuda figura de K gairebé va desaparèixer als braços de l'altre.

També va ser a Rougemont que el meu fill gran, Christoph, que ara és venedor de cotxes d'època, va ensenyar a K el seu primer MG antic restaurat. K hi va mostrar molt d'interès i va mirar sota el capó amb la seva cura habitual. Christoph, mig de broma, va proclamar: "Ara és un cotxe beneït".

Jo també volia portar el meu fill més jove, John, a dinar. Quan finalment vam establir una data, vaig comunicar alegrement la informació a K, que va respondre: *Però s'avorrirà.* Veient com era de cert, ja que llavors John era un adolescent, ho vaig anul·lar de seguida, cosa que va alleujar molt el meu fill. Igualment, tant John com Christoph havien anat a Ojai i havien estat amb K en dinars allà, i tots dos havien anat a xerrades públiques a Ojai o Saanen. Christoph fins i tot havia visitat Rishi Valley amb mi.

En algun moment, K va explicar diverses històries sobre dones que s'obstinaven a seguir-lo. A Madràs una dona havia envaït la seva cambra de bany pujant per la finestra, i ell havia hagut de demanar ajuda. Una altra dona li havia pregat que li deixés tocar-li el peu. Quan finalment ell hi va accedir, ella li va agafar el turmell i no el deixava anar. Va riure fins a tenir llàgrimes als ulls i va concloure: *Tots estem bojos, però ens superem!* Gaudia explicant anècdotes de forma humorística, li agradava riure i apreciava de debò els bons acudits.

A K li agradava la llengua francesa, i l'últim any de la seva vida va demanar a Mary Zimbalist que li organitzés classes de francès a Santa Bàrbara. Desafortunadament, mai va tenir l'oportunitat de continuar-les. Un cop, durant el dinar, ens va parlar de París, on havia passat força temps, sobretot durant la dècada del 1920. Llavors coneixia un maharajà que col·leccionava cotxes i comprava tots els que encara no tenia, i K l'acompanyava en aquestes compres. K va explicar la història dels venedors de cotxes que senzillament es negaven a creure que el maharajà no era K. Quan vaig comentar que París ja no era el que havia estat, K va respondre: *Vous savez... (Ja sap...)*, en un to que donava a entendre que encara tenia alguna cosa.

Durant aquest últim any de les xerrades a Saanen, vaig començar a construir un nou xalet. K tenia molta curiositat per saber on estaria i per què el construïa, així que li vaig descriure el lloc i li vaig dir que sempre havia volgut una casa de fusta. Més endavant, en un dinar o durant una xerrada pública, va dir: *Construir la seva pròpia casa segueix sent egocentrisme.*

En una altra ocasió, va esmentar amb força admiració la forma ordenada com els suïssos apilen la llenya. Va especular sobre el que els americans pensarien sobre aquest tipus d'activitat: *Ah, no tenim temps per a una cosa així; la vida és massa curta.*

Quan K estava a Rougemont, vaig demanar a la dona que m'havia fet la neteja durant quatre anys (i que continua fent-ho trenta anys més tard) que també atengués K. Ella sempre entrava al seu apartament mentre ell esmorzava, i ell sempre s'aixecava per rebre-la. Quan a ell li va arribar el moment de marxar de Rougemont, ella li va dir adeu: "Au revoir, Monsieur Krishnamurti. A l'année prochaine". ("Fins l'any que ve".) A la qual cosa K va respondre: *Si dieu veut. (Si Déu vol.)*

ÚLTIM VIATGE A L'ÍNDIA

Al novembre del 1985, a Rajghat, K em va dir que encara li quedaven alguns mesos de vida. Quan li vaig recordar que ens havia promès que viuria uns deu anys més, simplement va aixecar els braços com dient: Què hi farem?

La salut de K va començar a deteriorar-se a Brockwood. Els passejos que feia habitualment es van fer més curts. El passeig per l'Arbreda i a través dels prats i els camps, que incloïa pujar una tanca, ja no el feia. A part d'això, estava tan actiu com sempre. Una vegada em va dir: *Je travaille comme un fou! (Treballo com un boig!)*

La indiferència i la comprensió

Cal ser indiferent –a la salut, a la solitud, al que la gent diu o no diu, indiferent a si es té èxit o no, indiferent a l'autoritat. Si un sent algú disparant, fent molt de soroll amb una pistola, pot acostumar-s'hi fàcilment, fer com si no passés res; això no és indiferència. La indiferència té lloc quan escoltes aquell soroll sense resistència, acompanyes aquell soroll, viatges amb aquell soroll infinitament. Llavors aquell soroll no t'afecta, no et perverteix. Llavors sents el soroll del món –el soroll dels teus fills, de la teva dona, o dels ocells, el soroll de la xerrameca dels polítics. Ho escoltes completament amb indiferència i, per tant, amb comprensió.

On Living and Dying [Sobre viure i morir], p. 99
6a xerrada, Bombay, 7 de març del 1962
© 1992 Krishnamurti Foundation Trust Ltd
i Krishnamurti Foundation of America

K m'havia dit amb entusiasme a Brockwood el 1984: *Vingui amb nosaltres a l'Índia*. Com podia un resistir-s'hi? Em va convidar a viure prop d'on ell vivia i, per motius de salut, a menjar el mateix. *Quedi's amb nosaltres!*, va dir quan jo estava a punt d'anar a Rishi Valley, Rajghat i Madràs per primera vegada.³⁴ Aquest mateix any, a Schönried, em va demanar que visqués amb ell. Jo sabia el que això significava: deixar-ho tot, i no estava preparat per a això.

Ara, a la tardor del 1985, viatjava amb K en el seu últim viatge a l'Índia.

Era un vol de matinada des de Brockwood. Encara no s'havia fet de dia, però tot el personal i els estudiants, unes cent persones, havien anat a l'ala oest i s'estaven esperant al peu de les escales per acomiadar-se de nosaltres. K anava donant la mà en el camí cap a la porta. L'atmosfera era solemne. Hi havia a l'aire la premonició que aquesta podia ser l'última visita de K.

Dorothy Simmons, l'exdirectora de l'Escola, ens va portar a l'aeroport amb el seu cotxe. K i jo sèiem a darrere, i Mary Zimbalist a davant. Al principi plovia, però aviat va parar, i Dorothy es va oblidar de parar els eixugaparabrises. Van començar a fregar el parabrisa sec. Em vaig posar tens i m'hauria agradat dir alguna cosa, però, en lloc d'això, vaig esperar una reacció de K. I, com passava sovint, la seva resposta no va ser el que jo hauria dit. Va ser simplement *Ha parat de ploure*, i Dorothy immediatament els va parar.

A l'aeroport, el moment del comiat va fer plorar les dones. Dorothy i Mary es quedaven; jo era l'únic que volava amb K. Rita Zampese³⁵, directora de relacions públiques de Lufthansa a

---

34 Va ser llavors, durant la primera vegada que vaig estar a l'Índia, que K i Pupul Jayakar em van convidar a ser síndic de la KFI.

35 Rita Zampese ha estat amiga de Brockwood durant molt de temps. Va fer les fotos de K amb mi que apareixen a la p. 63 i a la contraportada, i continua visitant Rishi Valley cada any.

Londres, ens va portar a través de la sala d'embarcament.³⁶ Ens vam trobar asseguts prop d'un grup d'homes i dones, probablement gent de negocis, que semblaven molt concentrats. Parlaven alt, fumant i bevent alcohol. K els mirava amb els ulls molt oberts, i l'expressió de la seva cara era de sorpresa i lleuger horror, encara que sense cap tipus de menyspreu.

Vam haver de fer transbord a Frankfurt, i recordo amb alegria que K va viatjar en la ràpida llançadora elèctrica que anava entre les terminals. A l'avió més gran, ell tenia el seient individual de la part davantera dreta, que només Lufthansa podia oferir. Per contrast, jo em vaig trobar assegut al costat d'un senyor que llegia un diari i escoltava música a la vegada. A més, feia moviments amb les mans com si fos un director d'orquestra. Ell també estava abstret i no va mostrar ni el més mínim interès pels seus veïns –en aquest cas, K i jo. Era de nit quan vam volar per sobre de Rússia i l'Afganistan. A l'avió, K va dir: *M'alegro que tots dos estiguem sols.*

Després d'arribar a Delhi, K se'n va anar amb Pupul Jayakar per allotjar-se a casa seva. Jo vaig anar a un hotel, on era l'únic europeu, però també l'únic que portava roba índia. Cada dia al vespre ens trobàvem al parc Lodi. Sempre era al vespre, ja que K una vegada havia patit una insolació i no podia exposar-se als rajos més forts. A l'entrada hi havia una mena de torniquet, que relluïa amb la suor i la brutícia de moltes mans. Jo l'obria amb el peu, i K exclamava: *Bé!*

El parc estava ben conservat, amb molts arbres, jardins, canals aquàtics i ponts, i edificis antics de l'època premogola. Al vespre, un gran nombre d'ocells s'hi reunien i s'hi instal·laven per pas-

---

36 Tot el meu equipatge consistia en una motxilla, que em vaig endur amb mi a l'avió. Ara no em puc imaginar com vaig poder anar de viatge així, amb tan poques coses.

sar-hi la nit. El soroll que feien era ensordidor. Algunes vegades Nandini Mehta³⁷ o la filla de Radhika Herzberger³⁸, Maya, ens acompanyaven en els nostres passejos, tal com feia Pama Patwardhan³⁹.

Un home el va reconèixer al parc Lodi i s'hi va acostar de forma bastant agressiva, exigint: “És vostè Krishnamurti? Hauria de quedar-se a l'Índia! Aquí hi ha les seves arrels!”. K va respondre: *Jo no soc ningú*. Després va aixecar les mans obertes cap a mi i va dir: *Ja ho veu, tenen una idea fixa i no en surten*. Malgrat els incidents d'aquest tipus, K era amable amb totes les persones que trobava, i especialment amb els pobres i aquells que normalment eren ignorats pels altres, com el venedor de gelats de l'entrada del parc.

K una vegada va comentar que, feia molts anys, uns seguidors de Gandhi li havien preguntat què opinava del fet que el sistema de castes de l'Índia no permetés que certes persones entressin als temples. Ell havia respost: *Tant se val qui hi entri, perquè Déu no hi és*. Va parlar d'això el 1975:

---

37 Nandini Mehta era la germana de Pupul Jayakar. El 1947 va conèixer K, amb el qual va tenir una bona amistat. Va ser ella a qui K va escriure les cartes que es poden trobar al capítol de la biografia de Pupul Jayakar “Happy Is the Man Who Is Nothing” [“Afortunat és l'home que no és res”], que la KFT ha republicat com a *Letters to a Young Friend [Cartes a una jove amiga]*. Va fundar l'Escola Bal Anand per a nens desfavorits a Bombai i va ser síndica de la KFI. Va morir el 2002.

38 Radhika Herzberger, la filla de Pupul Jayakar, va conèixer K des de la infància. És la directora de l'Escola de Rishi Valley i síndica de la KFI. El 2013 el govern de l'Índia li va concedir el Premi Padma Shri de literatura i educació.

39 Pama Patwardhan, amb la seva dona, Sunanda (autora del llibre *A Vision of the Sacred: My Personal Journey with Krishnamurti [Una visió d'allò sagrat: El meu viatge personal amb Krishnamurti]*), i el seu germà Achyut (que havia estat lluitador per la llibertat a l'Índia), es van convertir en col·laboradors de K el 1947. Tots tres eren síndics de la KFI. Achyut es va quedar solter tota la vida, i una vegada li vaig preguntar com se n'havia 'escapat'. Va respondre que no se n'havia 'escapat'; més aviat, el seu assumpte del cor no havia acabat com ell hauria volgut i ja no va tornar a sentir el mateix. Achyut va morir el 1992, Sunanda el 1999 i Pama el 2007.

Amb K a Rishi Valley, a finals del 1984/principis del 1985

© Rita Zampese

Una idea creada pel pensament

Sense compassió, que significa passió per tot, tenir cura de tot, respecte per tot, sense compassió mai es pot trobar allò sagrat. Ho entenen? Com saben, hem creat, el pensament ha creat una cosa sagrada –els temples, les esglésies, els símbols– i venerem aquests símbols, i els anomenem sagrats. Però és el moviment del pensament en el temps i la mesura. Així que això no és sagrat. Una vegada, a l'Índia, van preguntar a qui els parla els seguidors del Sr. Gandhi, que havia dit: “Tothom pot entrar-hi, totes les classes de la societat humana poden entrar en aquest temple,

perquè Déu és aquí per a tothom”. I em van preguntar: “Què diu vostè sobre aquesta qüestió?”. Vaig dir: “Qualsevol pot entrar-hi; tant se val qui hi entri, perquè Déu no hi és”. Ho entenen? Déu és una idea creada pel pensament. Però cal trobar allò que és eternament, incorruptiblement sagrat. I això només pot tenir lloc quan hi ha compassió, que vol dir que s’ha comprès tot el que significa el patiment –no només el seu patiment, sinó el del món.

Saenen, 5è diàleg públic, 3 d’agost del 1975
© Krishnamurti Foundation Trust Ltd

Quan vaig mencionar aquesta citació a una vella amiga, em va explicar una altra història similar: Un captaire està plorant davant d’un temple, i Déu se li apareix i li pregunta per què. El captaire diu: “No em deixen entrar al temple”, i Déu respon: “A mi tampoc”.

Viatjar, i el freqüent canvi de clima que comportava, esgotava K, i la seva salut es va deteriorar a Delhi. No dormia bé i menjava molt poc. Acostumava a dir que hauria viscut molt més si no hagués hagut de viatjar tant. Ens va explicar que molts anys abans havia viatjat en tren de Nova York a Califòrnia, cosa que li va portar tres dies i nits. Li vaig preguntar si això era cansat i em va dir: *Sí, molt.*

Des de Delhi me’n vaig anar sol al Centre de Retir Krishnamurti que hi ha prop d’Uttarkashi, a l’Himàlaia. Uns anys més tard, s’hi va establir una escola, però es va tancar després que les persones responsables trobessin dificultats. En tot cas, K no havia volgut tenir una escola allà, sinó un centre de retir.

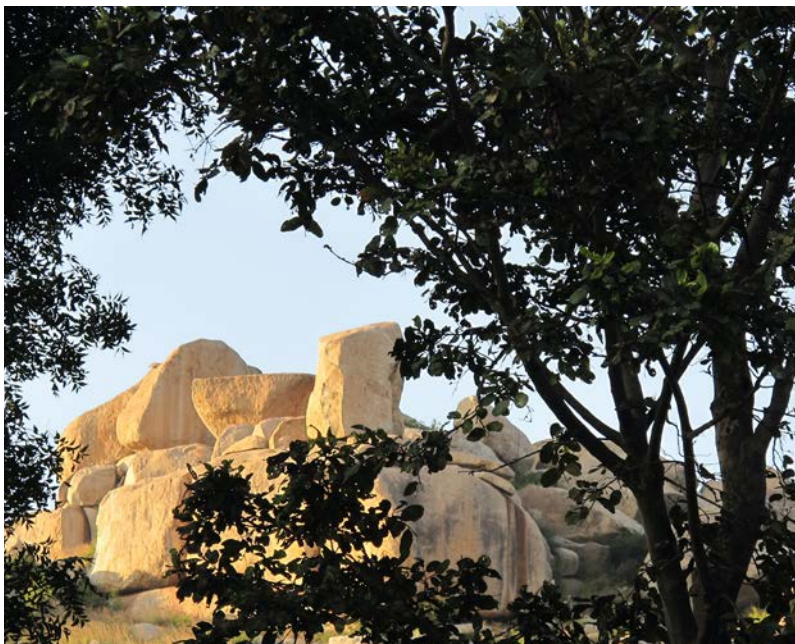
A l’avió cap a Benarés, K va mantenir la persiana de la finestra abaixada, per la brillantor del sol. Però l’anava obrint una i altra vegada per mirar els cims blancs de l’Himàlaia. Coincidíem que les muntanyes eren realment impressionants!

Em va explicar que una vegada, quan era jove, havia estat grim-pant pel Zugspitze, a Alemanya, amb sabates normals. Un guia de muntanya que passava per allà amb un grup d'alpinistes amb una corda va veure K. Després de renyar-lo, el guia el va lligar al cap de la corda i el va baixar de la muntanya. K em va dir que no estava espantat i que podia haver baixat sol sense perill.

Vaig quedar sorprès amb l'atmosfera de Rajghat, a Benarés. Allà es pot sentir de manera especial l'encant que sembla haver-hi a tots els llocs on va viure K. Es pot sentir a Brockwood, Rishi Valley, Vasanta Vihar –llar de K a Madràs i seu de la KFI– i Ojai. També es trobava al Chalet Tannegg a Gstaad i tant a la casa del govern de Pupalji a Delhi, que estava plena d'escultures antigues i altres obres d'art, com al seu apartament de Bombai. Els voltants de tots aquests llocs són sorprenentment bonics i estan conser-vats de forma immaculada: illes de serenitat enmig de l'enrenou del món, plenes d'arbres, flors, ocells i papallones; tenen una mena de sacralitat.

Passejant pels terrenys de l'Escola de Rajghat, es troben diver-ses excavacions arqueològiques. El campus està situat en una de les parts més antigues de Benarés, anomenada Kashi, on sembla que hi havia temples, parcs i palaus reials de quatre mil a cinc mil anys enrere. Més enllà de les excavacions arqueològiques, un canal porta aigües residuals de la ciutat al Ganges. La pudor se sentia a tot el camí cap a la casa on K estava vivint. Va riure quan Pupalji li va assegurar que es construiria un nou clavegueram en el futur proper. Semblava que aquesta promesa s'havia fet moltes vegades, i, quan l'any següent el vaig visitar, no s'hi havia fet res. Només durant la meva visita a finals del 1988 vaig veure que s'havia iniciat la construcció d'un nou i enorme sistema de canals.

A Rajghat la meva habitació estava sota la de K. Tan bon punt va arribar, va iniciar diàlegs intensius (vegeu la p. 68). Al vespre, caminava diverses vegades al voltant del gran camp esportiu de

Cave Rock a Rishi Valley

l'Escola, acompanyat d'amics, a qui de broma anomenava els seus guardaespalles. Fins i tot durant aquests passejos recreatius continuava les seves discussions amb ells. Tot i això, les seves cames s'estaven tornant molt febles, tal com ell mateix deia, i després d'un passeig va caure cap endavant a l'escala. Els seus companys volien ajudar-lo a aixecar-se, però no els va deixar, dient: *Si caic a l'escala, és assumpte meu!*

Quan K ja no podia caminar ràpid, hi anava jo sol i donava voltes tan ràpid com podia. Després d'això, ell em preguntava quantes voltes havia fet i quant havia trigat. Quan li vaig dir que havia superat el meu rècord, va respondre amb entusiasme. Tot i així, algú devia queixar-se d'aquell boig que corria pel camp

esportiu, perquè en una reunió amb amics va dir: *Simplement vol mantenir-se en forma. Què hi ha de dolent en això?*

Era costum convidar a dinar persones amb les quals K podia mantenir converses intenses. A Ojai i Saanen de vegades conversava fins a les quatre de la tarda, fins i tot quan havia fet una xerrada pública al matí. Li agradava fer preguntes als convidats sobre les seves àrees d'especialització. Així estava ben informat sobre novetats en molts camps, com la política, l'educació, la medicina, la ciència i la informàtica. Un cop es va convidar el rector d'una universitat i la seva dona a dinar a Rajghat. K va assenyalar amb tristesa que l'home no va somriure a la seva dona ni una sola vegada, i ni tan sols la va mirar.

De tant en tant, la dona de Vikram Parchure⁴⁰, Ambika, portava amb ella la seva encantadora filla de tres anys. K deia a la nena: *No t'oblidis que vull ser el teu primer xicot.*

Mentre érem a Rajghat, es van celebrar molts grans festivals religiosos, que acostumaven a ser molt sorollosos. El temple del costat ressonava amb focs artificials, tambors i cants fins a altes hores de la nit. A les quatre en punt de la matinada següent, la celebració començava de nou. També hi havia una mesquita al costat des de la qual sentíem el cant monòton del muetzî durant els nostres passejos. Res d'això semblava molestar K. Si el muetzî encara no havia començat la seva crida i veia que K s'acostava, caminava fins a la tanca per donar la mà a K amb afecte.

---

40 Vikram Parchure, un dels fills del Dr. Parchure, va ensenyar a l'Escola de Rishi Valley i va ajudar a desenvolupar el seu programa rural per a dones. Ajuda la KFI amb el seu programa de publicacions i ha desenvolupat una sèrie de 24 panells de pòster amb citacions de K i fotos de fotògrafs coneguts, anomenada *Crisis in the World* [*Crisi al món*], que s'ha traduït a diverses llengües i es mostra en trobades i fires de llibres. També és síndic de la Fundació Quest de Tailàndia.

En aquesta època, s'estava rodant part de la pel·lícula índia *The Seer Who Walks Alone* [*El visionari que camina sol*], un documental sobre K. K havia dit al director: *Faré tot el que vostè em demani*. Una escena mostra K sobre un turó per damunt del riu Varuna, de perfil contra la posta de sol, com una escultura antiga. Camina sobre el pont estret que creua el riu i pel camí cap a Sarnath, per on es diu que va passar el Buda.

K una vegada va estar amb Donald Ingram Smith⁴¹ a Sri Lanka, un país principalment budista, i va dir: *Si escoltessin el Buda, no necessitarien el budisme*.

Quan es va acostar el moment de les seves xerrades públiques, semblava que K adquiria nova energia. Va oferir tres xerrades i una trobada de preguntes i respostes a Rajghat malgrat els evidents senyals de debilitat física. També va tenir tres diàlegs amb Panditji⁴² en presència de trenta o quaranta persones més al pis superior de casa seva, que apareixen al llibre *The Future Is Now* [*El futur és ara*] (també titulat *The Last Talks* [*Les últimes xerrades*]).⁴³ Kabir Jaithirtha⁴⁴ em va explicar que Panditji un cop va demanar a K que resumís els ensenyaments en una frase. K respondre: *On hi ha ego, no hi ha amor; on hi ha amor, no hi ha ego*.

---

41 Donald Ingram Smith era un conegut escriptor i productor de programes de ràdio per a l'Australian Broadcasting Commission quan es va embarcar amb rumb a Sri Lanka el 1949 per sentir-hi parlar K. Va acabar gravant per a Ràdio Lanka i acompanyant-lo durant la seva estada al país. És l'autor de *The Transparent Mind: My Journey with Krishnamurti* [*La ment transparent: El meu viatge amb Krishnamurti*]. Va morir el 2006 als noranta-quatre anys.

42 Panditji, en realitat Pandit Jagannath Upadhyaya. *Pandit* (també *pundit*), una paraula sànscrita que significa 'erudit', és el títol d'una persona amb coneixements de sànscrit, llei, religió i filosofia hindú, i de vegades altres matèries. Panditji era un eminent erudit budista i hindú, i a K li agradava parlar amb ell. Va morir poc després de K, i els seus amics indis van dir: "K volia conversar amb ell".

Durant aquestes xerrades, un participant es va destacar per la forma clara i simple amb la qual es comunicava amb K. Llavors jo no sabia que es tractava de P. Krishna⁴⁵, el nou director de l'escola. K, malgrat la seva mala salut, es va ocupar de tots els aspectes de la designació del director i hi va dedicar tot el seu temps i energia. Va convidar Krishna i la seva família a dinar i va parlar afectuosament amb la seva dona i els seus fills; un cop també va venir l'avi. Com era habitual, K també estava interessat en els detalls pràctics, com el salari adequat per al nou director i que pogués fer servir un cotxe. Estava entusiasmat amb Krishna, que, com a físic ben conegut, havia treballat als Estats Units i Europa. Em va explicar que, quan havia preguntat a Krishna si es faria càrrec de l'Escola, Krishna s'ho havia pensat i després havia anunciat: "Hi estaria encantat". Això va ser una sort, ja que llavors hi havia bastantes dificultats allà.

---

43 Un dels participants era Samdhong Rinpoche (Lobsang Tenzin), un síndic de la KFI. Durant molts anys va dirigir escoles d'estudis tibetans i va ser membre de l'Assemblea de Diputats del Poble Tibetà, nomenada pel Dalai Lama. Des del 2001 fins al 2011 va ser primer ministre del govern tibetà a l'exili, amb base a Dharamsala, a l'Índia. Viatja extensament per la causa de l'autonomia del Tibet. El llibre *Krishnamurti: 100 Years* [*Krishnamurti: 100 anys*] inclou una entrevista amb ell.

44 Kabir Jaithirtha va ser director de Valley School, l'Escola K de Bangalore. Després de la mort de K, la va deixar per cofundar, a l'oest de Bangalore, l'escola inspirada en K anomenada Centre per a l'Aprenentatge (Centre for Learning, CFL). Més recentment, ha ajudat a fundar una altra escola inspirada en K al sud de Bangalore: Shibumi. És síndic de la KFI.

45 P. Krishna, cosí de Radha Burnier, va conèixer K el 1958. Era professor de física a la Universitat Hindú de Benarés quan K el va fer director del Centre Educatiu de Rajghat. Actualment és el rector de l'Escola Besant de Rajghat i síndic de la KFI. Viatja per l'Índia i fora d'aquest país per fer xerrades sobre Krishnamurti, religió i ciència.

Una vegada estàvem asseguts amb les encantadores filles adolescents de Krishna, i K em va dir en francès: *Veux-tu que différents que són?* Llavors va dir als altres: *Ho traduiré. He dit: No haurien de casar-se mentre siguin massa joves.*

Finalment, es va acordar que K faria els seus àpats al llit, ja que gairebé no tenia cap oportunitat de menjar durant aquestes converses a l'hora de dinar. Un cop m'havia dit que no tenia mai gana, tot i que podia menjar adequadament. Però durant aquests dies, com que es trobava malament, menjava realment molt poc.

Un dia al vespre, després d'anar a passejar, K va preguntar a R. R. Upasani⁴⁶, que volia retirar-se de l'Escola d'Agricultura de Rajghat, de la qual era el director, si es quedaria a treballar per a la Fundació. Upasani va accedir a continuar-hi sempre que K hi fos. Vaig dir a K: "Upasani hauria de quedar-s'hi fins i tot quan vostè no hi sigui". K immediatament va demanar a Upasani: *Senyor, quedi's un altre any o més.* Upasani va quedar tan commogut que va plorar. Era fosc i K de sobte va preguntar: *On és?*, com si no pogués veure Upasani en la foscor. Això va marcar el principi d'una mena de ceguera nocturna.⁴⁷

Quan era a Rajghat, K va tractar diverses vegades el tema del sexe. Va assenyalar que, per descomptat, no existiríem si no fos pel sexe, que era simplement una part de la vida. Algú va parlar a K d'un casament multicultural en què els convidats ja s'havien reunit quan es va descobrir que el nuvi havia desaparegut inex-

---

46 R. R. Upasani va ocupar el lloc de secretari de la KFI el 1987. Va establir el centre de retir d'Uttarkashi i l'Escola Nachiket d'allà, i va ser secretari del Comitè Executiu de l'Escola Sahyadri, una Escola K iniciada després de la mort de K. Va morir el 2008.

47 Una dècada més tard, Upasani em va parlar sobre una cosa que havia notat durant una de les últimes xerrades de K, a l'Índia. Va tenir la sensació que algú anava a disparar a K. Quan més endavant ho va comentar a K, K va dir que sí i que havia necessitat tota la seva energia per impedir-ho.

Alba sobre el Ganges, a Rajghat

Pescadors des de la platja d'Adyar, Madràs (Chennai)

plicablement. K es referia sovint a aquesta història, sorprès amb l'aparent determinació de la noia de casar-se malgrat les grans dificultats inherents en aquestes circumstàncies. En un moment determinat, es va preguntar en veu alta: *Van tenir relacions sexuals?* La innocència d'aquest comentari va causar bastantes rialles entre els presents.

Tinc dos altres records casuals de K a Rajghat. Quan ens vam asseure amb uns quants teòsofs a la vella habitació d'Annie Besant al campus, ell els va preguntar: *De què parlarem?* Llavors va continuar: *Oh, sí, els explicaré alguns acudits.* A més, el servei de cafè d'Annie Besant encara es trobava a l'habitació, però K no tenia cap record d'aquest ni de l'habitació mateixa. Aquell servei de cafè devia haver estat allà durant més de seixanta anys.

Després de les xerrades públiques vam volar a través de Delhi fins a Madràs. Quan hi vam arribar, el temps era agradablement càlid. Les palmeres i els arbustos en flor es movien suaument amb la brisa fresca. Mentre anàvem en cotxe de l'aeroport a Vasanta Vihar, de sobte vaig sentir com si estigués tornant a casa. En aquell mateix moment, K va comentar: *És com tornar a casa!*

Més endavant, mentre passejàvem per la platja, vam veure les onades xocant estrepitosament contra la lluminosa sorra groga. Bufava un fort vent, però al cel hi havia núvols de color violeta delicat. Sobre aquest fons, la lluna plena sortia des de l'oceà mentre el sol es ponia a l'altra banda, i la superfície del riu Adyar ens ho reflectia.

Uns anys abans, mentre passejava per la platja d'Adyar, vaig trobar un pescador anomenat Karuna Karan. Parlava bastant bé l'anglès, ja que havia estudiat durant un temps a l'Escola Olcott de la Societat Teosòfica. Em va explicar que, quan era un nen tímid, K un cop li havia donat la mà i l'havia portat a fer una passejada ràpida. Va afirmar que gairebé ningú podia seguir el ritme de K. També va dir que alguns vilatans havien demanat a K que fes una visita a algú que estava malalt, i que, quan havia entrat a la cabana de la persona, la febre li havia desaparegut.

Un cop, a Madràs el 1985, vaig anar a la seva habitació i estava mirant un llibre acabat de publicar que tenia una foto seva a la portada. Una mica divertit, va assenyalar la portada i va comentar: *Se'l veu una mica trist*.

Després de passar tan sols uns pocs dies a Madràs, vam marxar cap a Rishi Valley. Vam sortir aviat i aquest cop vam veure el sol sortint mentre la lluna simultàniament s'amagava a l'oest. Viatjàvem en un cotxe nou que era decididament més còmode que el cotxe americà vell que havíem fet servir en ocasions anteriors. Com era habitual, havia posat el cotxe a la nostra disposició un bon amic, T. S. Santhanam⁴⁸. No vam parar fins que vam haver recorregut mitja distància i s'estaven veient els primers turons. El paisatge matinal era immensament pacífic. Un motociclista aturat al costat de la carretera es va sorprendre en veure K allà. K no va quedar menys sorprès que algú el reconegués en aquell lloc aïllat.

K va conversar amb el nostre amistós xofer sobre la seva família i va insistir que havia de portar els seus fills a l'Escola de Rishi Valley. Més endavant, el fill de l'home certament va estudiar-hi.

Radhika vivia a la mateixa planta que K a Rishi Valley. Ella i jo esmorzàvem al menjador de K. Algunes vegades, quan es trobava més fort, l'anava a veure a la seva habitació per dir-li bon dia. Una vegada li vaig dir, en referència a Rishi Valley: "És gairebé més bonic que Ojai, tot i que és similar". A la qual cosa ell va respondre: *Per descomptat*.

Com que es trobava molt feble, els seus passejos diaris s'anul·laven sovint, però igualment feia diverses reunions amb estudiants i professors. Durant el nostre últim passeig junts a Rishi

---

48 T. S. Santhanam era un home de negocis de Madràs. La seva dona, Padma, era sòndica de la KFI i estava molt activa a The School-KFI-Chennai. Van morir el 2005 i el 2006, respectivament. El seu fill, Viji, ha estat membre del Comitè Executiu de Chennai de la KFI durant molts anys.

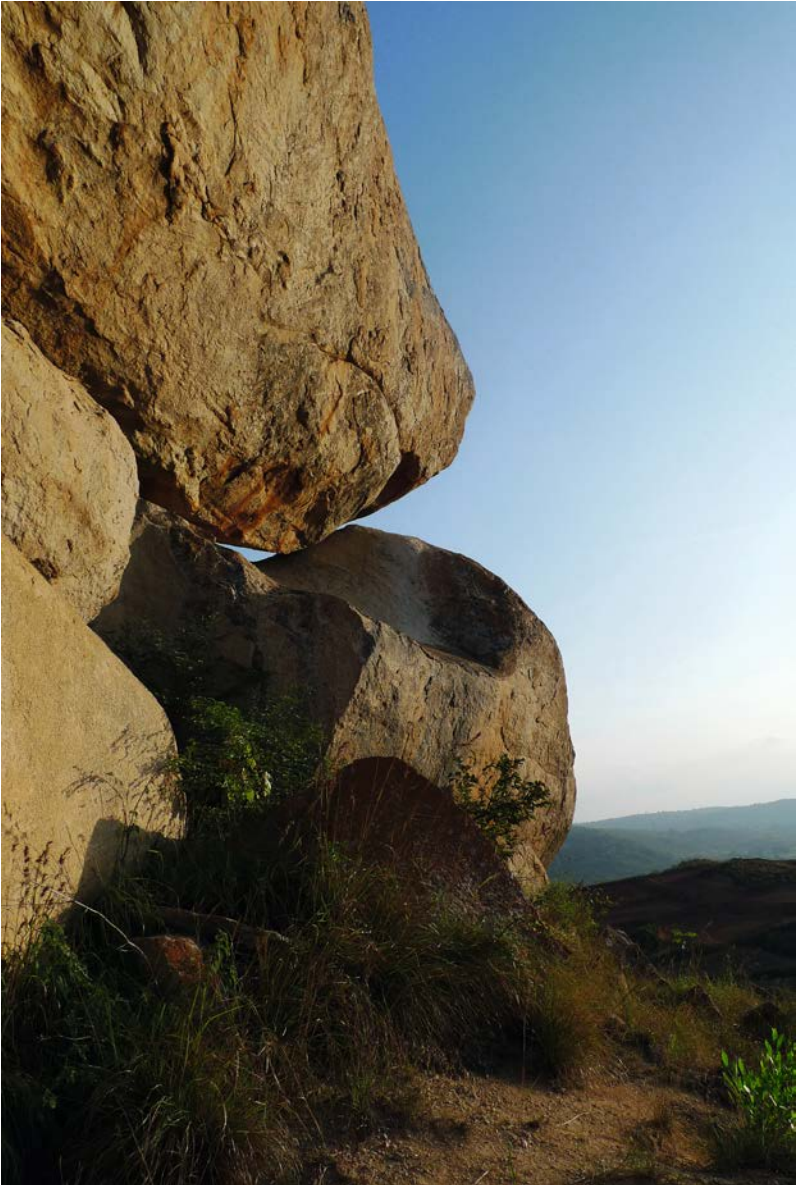
Valley, al desembre del 1985, va passar una cosa. Mentre jo observava amb admiració les belles muntanyes blaves a l'est de la vall, K de sobte va posar el seu braç al voltant de la meua espatlla i va dir una cosa similar a: *Estimat amic*. Radhika era amb nosaltres i, quan em va recordar l'escena, li vaig demanar que ho escrivís:

“Mentre alguns de nosaltres baixàvem per la carretera, jo m'adonava que ell s'estava esforçant al màxim per seguir el mateix ritme que el petit grup de joves amics que passejaven amb ell aquella tarda. Però en cert moment, quan ja havíem arribat al grup de roques que hi ha sota allò que els nens de Rishi Valley anomenen Roca Uday, la seva conducta va canviar. Hi va haver una pausa inesperada, em vaig girar i vaig veure com la tensió i l'esforç marxaven de Krishnaji; era el seu ésser quiet i contemplatiu. Un moment després, es va girar, va abraçar Friedrich i el va anomenar *el meu amic*. Més tard, a la nit a la seva habitació, donant-li la bona nit, vaig dir-li: 'Li ha passat alguna cosa aquesta tarda, oi?'. Amb la mirada de parpelles caigudes que tenia quan s'acostava al misteri, va dir: *Està bé que ho hagi notat*”.

L'ús de Radhika de l'expressió “mirada de parpelles caigudes” em recorda una ocasió, al menjador ple de Vasanta Vihar, en què jo estava assegut davant de K i de sobte em va mirar als ulls. Com puc descriure la flama que emanava? Era com un volcà en erupció. Tota la persona estava ardent. Em recordava la posta de sol de Rishi Valley que K havia descrit: *Un era d'aquesta llum, ardent, esclatant, sense ombra, sense arrel ni paraula*.⁴⁹ Jo no podia suportar aquella força, així que al final vaig abaixar la mirada. Cap dels altres convidats va semblar adonar-se'n.

---

49 Vegeu la p. 40 per a més d'aquesta citació de *Krishnamurti's Notebook* [Diari de Krishnamurti].

Windmill Rock a Rishi Valley. En un passeig, K em va preguntar: Qui va posar aquestes roques aquí?

Una cosa similar va passar a la taula de la cuina de l'ala oest de Brockwood, en presència d'altres persones. Era energia il·limitada, una força immensa que ell emanava. Ens volia mostrar alguna cosa? Semblava expressar *Despertin-se* o *Vinguin*. Tenia urgència. Acostumava a dir-nos *Moguin-se! Moguin-se!* De tant en tant, en els nostres passejos m'empenyia a l'espatlla, cosa que semblava indicar el mateix. Això em recorda un passeig a Brockwood quan K s'estava aixecant després de lligar-se les sabates i li vaig dir que la meua àvia acostumava a dir al final d'una pausa: "Debout les Morts!" ("Aixequeu-vos, morts!"). Això el va divertir molt.

Jo de vegades intentava observar K per endevinar el que estava pensant. Però no podia veure res; era impenetrable. Potser perquè no estava pensant. David Moody escriu al seu llibre *The Unconditioned Mind* [*La ment no condicionada*]:

"La conversa estava finalitzant i vaig mirar de forma bastant profunda als ulls de Krishnamurti. Va rebre la meua mirada penetrant de forma completa, sense cap sentit de modèstia ni confrontació. Mentre el mirava als ulls, vaig tenir l'estranya sensació que no hi havia ningú present, cap estructura d'identitat, a l'altra banda. No puc dir si això va ser una projecció o una intuïció vàlida. Vaig sentir que m'estava observant tan completament com jo l'observava a ell, però al mateix temps era com mirar a través d'una finestra clara, amb només espai obert a l'altra banda".⁵⁰

---

50 David Edmund Moody, *The Unconditioned Mind: J. Krishnamurti and the Oak Grove School* [*La ment no condicionada: J. Krishnamurti i l'Escola d'Oak Grove*], p. 55. © 2011. Aquest material s'ha reproduït amb l'autorització de Quest Books, la marca de The Theosophical Publishing House (www.questbooks.net).

Després que professors de Brockwood, Ojai i les altres escoles índies arribessin a Rishi Valley per a un Congrés Internacional de Professors, va resultar que K va poder assistir a algunes de les reunions. A causa de la seva mala salut, no s'havia planejat que hi participés activament, però va alçar les discussions a un nivell més elevat. Aquestes xerrades també es troben al llibre *The Future Is Now/The Last Talks* [El futur és ara/Les últimes xerrades].

Durant els seus dos últims anys visitant Rishi Valley, K va parlar amb els encantadors alumnes més joves d'allà, discussions que es poden trobar en gravacions MP3 i en DVD. Després d'una de les últimes discussions, K em va preguntar: *Ha vist aquests nens i nenes? Els llançaran als llops*. La seva relació amb els estudiants i els seus punts de vista sobre l'educació sempre em van fascinar. El següent text dona una idea de com veia l'educació per als més joves.

L'educació per als més joves

Amb els més joves, el més important és ajudar-los a alliberar-se de les pressions i els problemes psicològics. Ara als més joves se'ls ensenyen complicats problemes intel·lectuals; els seus estudis s'estan tornant cada vegada més tècnics, cada vegada se'ls dona més informació abstracta; als seus cervells se'ls imposen diverses formes de coneixement, i així se'ls condiciona des de petits. Però el que ens interessa és ajudar els més joves a no tenir problemes psicològics, a estar lliures de la por, l'ansietat, la crueltat, a tenir cura de les coses, a ser generosos i afectuosos. Això és molt més important que imposar coneixements a les seves ments joves. Això no vol dir que el nen no hagi d'aprendre a llegir, a escriure, etc., sinó que l'èmfasi es troba en la llibertat psicològica en comptes de l'adquisició de coneixements, encara que aquesta és necessària.

En una ocasió, a Rishi Valley, estàvem parlant amb K sobre la creació d'un centre d'estudi per a adults. De sobte, un puput es va acostar a la finestra i va començar a picotejar vigorosament el vidre, sens dubte amb ganes d'entrar. K el va calmar: *Està bé, està bé, soc aquí, soc aquí*. Més endavant, Radhika em va explicar que K parlava sovint amb l'ocell. Ella una vegada va entrar a la seva habitació i va pensar que tenia algun visitant, ja que estava dient: *Pots portar les teves cries, però és probable que als d'aquí no els agradi, perquè quan me'n vagi tancaran les finestres i no podreu sortir*.

Un altre record d'aquella visita a Rishi Valley és la vegada en què un granger que conduïa un carro de bous em va convidar a pujar a la part de darrere. Era un viatge dur i m'agafava al costat amb tenacitat. Tenia por de sortir volant si el bou es parava. Vam passar prop de l'habitació de K a la casa d'hostes i vaig mirar si el veia per la finestra. No semblava ser-hi, però més tard va dir: *Realment s'estava agafant amb força al carro de bous*. Me'l vaig imaginar veient-me amb un sisè sentit, i des de llavors altres persones m'han explicat històries similars.

En un passeig per Rishi Valley, hi havia un captaire al costat de la carretera. K el va reconèixer i li va donar la mà. A vegades, quan els vilatans venien cap a nosaltres, sortien de la carretera; K intentava que hi tornessin. Sempre es preocupava pels pobres, i en una xerrada amb estudiants a Rishi Valley va descriure les llargues distàncies que els nens del llogaret havien de recórrer per arribar a la seva escola. Va animar els estudiants de Rishi Valley a pressionar els seus professors perquè s'ocupessin de què aquests nens tinguessin un autobús. Per evitar-ho, un dels estu-

diants va dir alguna cosa com ara: “Però vostè és el president; podria fer-hi alguna cosa!”, la qual cosa va provocar algunes rialles. El 1984, en una Trobada Internacional de Síndics a Brockwood, K va agafar la mà de Radhika i li va fer prometre que establiria als llogarets el que es coneix com a escoles satèl·lit. Ella així ho va fer, i ara n’hi ha al voltant de quaranta.

Tenint en compte l’estat de salut de K, em resultava difícil entendre com podria donar les sèries de xerrades programades per a milers de persones a Bombai. Em vaig sentir molt alleujat quan les va anul·lar. Després que ell tornés a Madràs, vaig viatjar amb diversos professors de Brockwood i Ojai a visitar Valley School a Bangalore. Després vaig tornar a Madràs per estar-hi una altra setmana i acompanyar K en alguns dels seus passejos per la platja d’Adyar.

En una de les meves darreres passejades amb K, a la platja, acabàvem d’arribar a la casa de Radha Burnier quan de sobte em va agafar el braç fermament sota el seu i vam caminar a gran velocitat al voltant de la casa. Em vaig preguntar si l’estava exorcitzant.

K aviat va decidir anar a Ojai. Seria més fàcil aconseguir tractament mèdic estant a Pine Cottage, i allà hi tindria més tranquil·litat. Scott Forbes, que havia viatjat amb ell de Rishi Valley a Madràs, era la persona perfecta per acompanyar-lo en el seu viatge a través del Pacífic.

Després de tornar a Europa, vaig passar tres setmanes a les muntanyes suïsses, i llavors ells van volar directament cap a Califòrnia, a Ojai.

A l'entrada de Pine Cottage, Ojai

[...] Algú arriba i té molta curiositat per saber com viu una persona com K.

Encara que K no m'adrecés aquestes paraules a mi, vaig sentir que se'm podien aplicar. El que m'interessava no era tant la història de la seva vida (com els teòsofs van descobrir un nen descuidat que més endavant va arribar a ser el Mestre del Món), sinó més aviat com aquesta persona extraordinària, que inspirava tant de respecte, vivia la seva vida diària. Al final va resultar que la meva curiositat va quedar més que satisfeta.

Al febrer del 1986, amb noranta anys, Krishnamurti, al final d'una vida extraordinària, va tornar a Ojai per morir.

Mentre era al seu llit de mort, va arribar correu d'arreu del món i va demanar que l'hi llegissin. Em van sorprendre les coses banals i trivials que es presentaven al moribund.

Alguns mesos abans, K m'havia dit que aviat moriria, i també ho havia dit a Erna Lilliefelt. Tothom esperava que es recuperés. De fet, quaranta anys abans, a Ojai, havia estat tan malalt que els metges l'havien donat per perdut, però un metge homeòpata anomenat Keller l'havia cuidat amb devoció durant tot un any, i per descomptat es va recuperar.⁵¹

---

51 Aquesta informació me la va donar la Sra. Keller a Ojai.

Un relat molt commovedor de la mort de K el va donar el Dr. Deutsch, el metge que tenia llavors, al llibre d'Evelyne Blau⁵² *Krishnamurti: 100 Years* [*Krishnamurti: 100 anys*]. Fins al final es va preocupar per la humanitat i per aquells que tenia a prop –en altres paraules, pels altres per sobre de tot.

Durant aquests últims dies, Rukmini, una estudiant d'Oak Grove, va escriure una carta preguntant, si ho recordo bé, “Què li passarà al món quan vostè se n’hagi anat?”. K va demanar que la hi llegissin i, tot i patir un gran dolor i estar molt feble físicament, no se’n va oblidar, ja que més endavant va preguntar almenys dues vegades si li havien comunicat les seves gràcies. Va deixar a Rukmini un llibre (*Les Faules de La Fontaine*), que ella em va dir que li havia agradat molt, i un collaret de granadura d’oració indi.

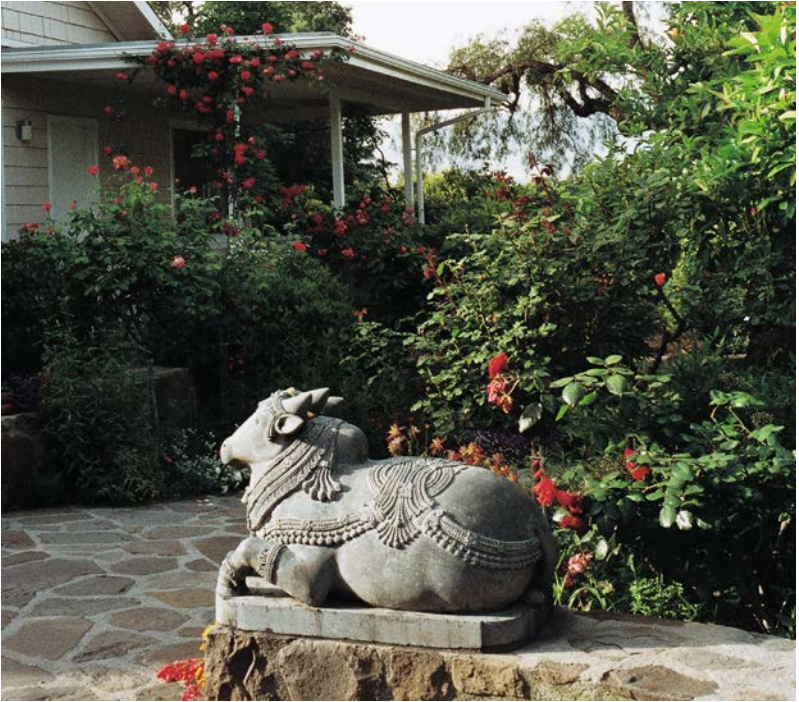
I encara podia riure. Quan em va preguntar sobre la meua casa d’Ojai i li vaig explicar que encara estava en construcció i que era un infern, va riure tan fort que vaig tenir por que els tubs d’alimentació que passaven pel seu nas es moguessin i li fessin mal.

Però K ja estava molt malalt, i havia demanat a alguns dels síndics que hi anessin i estiguessin amb ell per parlar de temes urgents de les Fundacions. Malgrat el seu terrible estat de debilitat i dolor, va parlar de la seva forma simple i clara habitual a aquests amics que havien arribat d’arreu del món.⁵³ Els va donar

---

52 Evelyne Blau és síndica de la KFA. A part de *Krishnamurti: 100 Years* [*Krishnamurti: 100 anys*] (que inclou l’important discurs de ‘dissolució de l’Orde de l’Estrella’, així com els records de K de moltes persones), ha editat, juntament amb Mark Edwards, *All the Marvelous Earth* [*Tota la Terra meravellosa*] i ha fet diversos vídeos temàtics, així com les pel·lícules sobre la vida de K *With a Silent Mind* [*Amb una ment en silenci*] i *The Challenge of Change* [*El rept del canvi*], feta amb Michael Mendizza, també síndic de la KFA.

53 Es pot trobar un relat dels últims dies de K al tercer volum de la biografia de K escrita per Mary Lutyens, *The Open Door* [*La porta oberta*], així com a *The Life and Death of Krishnamurti* [*Vida i mort de Krishnamurti*], de la mateixa autora.

El Nandi, una escultura tradicional índia d'una vaca agenollada, prop del Pebrer a Pine Cottage. Un cop, la vaig veure amb flors al cap i vaig preguntar a Mary Zimbalist si hi havia hagut indis de visita. Va explicar que K li havia dit que li posés flors de tant en tant, perquè se sentís a casa.

la responsabilitat de la cooperació. Va dir que el president i el secretari de les Fundacions no havien de fer cap altra feina. Va parlar de la possibilitat de reunir un grup de persones amb la tasca principal de viatjar i *mantenir-ho tot unit*.

Una vegada, a Brockwood, mentre tornàvem d'un passeig em va dir: *Aquest lloc sempre hauria de romandre així*, i quan se li va preguntar què havíem de fer després de la seva mort, va contestar: *Cuidin la terra i mantinguin els ensenyaments purs*.

Quan vaig anar a veure K cap al final, va dir: *Vingui i visiti'm cada dia*. Però no ho vaig fer, perquè estava molt feble i no el volia molestar.

Va tenir la ment clara fins a l'últim moment. El vaig veure per última vegada tres dies abans de la seva mort. Em va dir: *Je suis en train de partir, vous comprenez? (Estic a punt d'anar-me'n, comprèn?)*. Aquestes van ser les últimes paraules que em va adreçar.

Durant la nit en què K va morir, vaig sentir una ona de pau embolcadora inundant suaument la vall amb la llum brillant de la lluna.

Un espai extraordinari a la ment

Ja ho veuen, la mort és destrucció. És final; no poden discutir amb ella. No poden dir: “No, espera't uns dies més”. No poden discutir-hi; no poden suplicar-li; és final; és absoluta. Mai afrontem una cosa final, absoluta. Sempre en fugim, i per això tenim por de la mort. Podem inventar idees, esperances, pors, i tenir creences com “ressuscitarem, tornarem a néixer” –són les formes astutes de la ment, esperant una continuïtat, que és del temps, que no és un fet, que és merament del pensament. Ja saben, quan parlo de la mort, no estic parlant de la seva mort o la meva mort –estic parlant de la mort, aquest fenomen extraordinari.

[...] Així, quan parlem de la mort, no estem parlant de la seva mort o la meva mort. Realment no importa gaire si vostès moren o jo moro; ens morirem, feliçment o de forma miserable –morir feliç, després de viure completament, amb tots els sentits, amb tot el nostre ésser, amb total vitalitat, en plena salut, o morir com a persones miserables, deteriorades per l'edat, frustrades, tristes, sense conèixer un dia feliç, ric, sense haver percebut allò sublim en cap moment. Així que estic parlant de la Mort, no de la mort d'una persona concreta.

Prop del Retir Pepper Tree (Arya Vihara) a Ojai, Califòrnia

[...] Si vostès ho han tallat tot al seu voltant –tota arrel psicològica, esperança, desesperació, culpa, inquietud, èxit, aferrament–, llavors d'aquesta operació, d'aquesta negació de tota l'estructura de la societat, sense saber què els passarà quan operin completament, des d'aquesta negació total hi ha l'energia per afrontar allò que anomenen mort.

[...] Ja ho veuen, no estimem. L'amor només arriba quan no hi ha res, quan vostès han negat tot el món; no una cosa enorme anomenada “el món”, sinó senzillament el seu món, el petit món en què viuen –la família, l'aferrament, les baralles, la dominació, el seu èxit, les seves esperances, les seves culpes, les seves obediències, els seus déus i els seus mites. Quan neguen tot aquest món, quan no queda absolutament res –no hi ha déus, esperan-

ces, desesperacions–, quan no hi ha cap cerca, llavors d'aquest gran buit sorgeix l'amor, que és una realitat extraordinària, que és un fet extraordinari no invocat per la ment, la ment que té una continuïtat amb la família a través del sexe, a través del desig.

I si no tenen amor –que és realment allò desconegut–, facin el que facin, el món estarà en el caos. Només quan neguin totalment allò conegut –el que saben, les seves experiències, el seu coneixement, no el coneixement tecnològic sinó el coneixement de les seves ambicions, les seves experiències, la seva família–, quan neguin allò conegut completament, quan ho netegin, quan morin a tot això, veuran que hi ha un buit extraordinari, un espai extraordinari a la ment. I només aquest espai sap què és estimar. I només en aquest espai hi ha creació –no crear nens ni pintar un quadre, sinó aquella creació que és l'energia total, allò desconegut. Però, per arribar-hi, han de morir a tot allò que han conegut. I en aquest fet de morir hi ha gran bellesa, hi ha energia vital inesgotable.

On Living and Dying [Sobre viure i morir], p. 100–102
6a xerrada, Bombai, 7 de març del 1962
© 1992 Krishnamurti Foundation Trust Ltd
i Krishnamurti Foundation of America

Un àloe (Agave americana) crescut a Ojai

Han passat vint-i-vuit anys des de la mort de Krishnamurti. El centenari del seu naixement va ser celebrat el 1995 per les Fundacions, una oportunitat per donar més divulgació a la seva obra.

El Dalai Lama va inaugurar una trobada a Vasanta Vihar que va tenir diversos milers d'assistents; els ponents van incloure Pupul Jayakar i l'expresident de l'Índia, R. Venkataraman. També es va fer una gran trobada a Ojai. Universitats de Mèxic, els Estats Units i França van fer congressos sobre Krishnamurti. Es van publicar nous llibres, entre ells l'obra exhaustiva d'Evelyne Blau titulada *Krishnamurti: 100 Years [Krishnamurti: 100 anys]*.

Durant la seva vida, K preguntava sovint a aquells que l'envoltaven: *Què faran quan K ja no hi sigui?* De vegades indicava que els grups que s'havien format al voltant d'un líder tendien a trencar-se al cap d'uns quaranta anys després de la mort del líder. Sovint també emfatitzava els defectes i fins i tot els perills de les organitzacions que segueixen un líder concret i mantenen una estructura jeràrquica.

Quan els síndics responien la pregunta de K amb "Protegirem i disseminarem els ensenyaments", K deia: *Si viuen els ensenyaments, llavors es disseminaran. I: Els ensenyaments tenen la seva pròpia protecció.*

Hi ha quatre Fundacions Krishnamurti i més de quaranta Comitès a diversos països d'arreu del món, tots compromesos amb la preservació i divulgació de la bellesa i la urgència dels ensenyaments de Krishnamurti. Durant molts anys, jo acostumava a fer de vincle de la forma més propera possible entre les persones involucrades en aquests grups i en visitava molts, alguns

amb freqüència. El 1992 vaig començar a treballar amb antics membres del personal de Brockwood, al principi perquè les meves interaccions entre l'Escola i la Fundació d'allà poguessin ser més efectives, i més endavant, cada vegada més, perquè el mateix fos possible per a les meves interaccions amb les altres Escoles i Fundacions. Actualment som quatre que fem aquesta tasca. Ens diem Krishnamurti Link International (KLI), nom basat en *The Link [L'Enllaç]*, una publicació que vam elaborar durant molts anys. Quatre de nosaltres som o vam ser síndics d'una o altra de les Fundacions K,⁵⁴ i un de nosaltres va ajudar a iniciar kinfonet.org.

Les Fundacions continuen mantenint les Escoles, els Centres d'Estudi i els Arxius; publiquen llibres i butlletins, produeixen enregistraments MP3 i DVD, tenen llocs web, gestionen la traducció de tot aquest material a nombroses llengües i organitzen diverses presentacions i trobades. Els Comitès ajuden les Fundacions amb la seva tasca, col·laborant amb les traduccions i la distribució de moltes publicacions en diversos formats.

Un projecte més nou de les Fundacions és jkrishnamurti.org, l'arxiu en línia oficial dels ensenyaments. A finals del 2013, aquest lloc web oferia gratuïtament 1.800 documents de text, 158 vídeos, 96 arxius d'àudio i 18 llibres complets – i més en castellà, portuguès, italià, xinès, francès, grec, holandès i alemany; s'hi afegiran el rus i l'àrab. Ara tot això és part d'un lloc web més gran que cobrirà totes les Fundacions, les seves activitats i botigues en línia, desenvolupat amb l'ajuda de Vishwanath Alluri⁵⁵. Això

---

54 Soc síndic de la KFI, síndic emèrit de la KFT i síndic honorífic de la KFA.

55 Vishwanath Alluri va ser estudiant de Rishi Valley; el seu fill i la seva filla van ser estudiants de Brockwood. És el director general d'IMImobile, ha estat guardonat per la indústria i ajuda les Fundacions K amb projectes que necessiten coneixements tècnics.

farà que els ensenyaments de Krishnamurti estiguin disponibles per a *tablets* i *smartphones*, en sintonia amb les sempre canviants tecnologies.

També hi ha el Projecte dels Ensenyaments Complets, un treball a llarg termini per reunir tot el conjunt de l'obra de K en una referència principal editada coherentment.

Les Escoles també s'estan desenvolupant amb força, amb dos nous centres educatius establerts a l'Índia des de la mort de K: l'Escola Sahyadri, prop de Pune, i Pathashaala, al sud de Chennai. La formació del professorat també està progressant. Un dels primers passos el va fer Ahalya Chari⁵⁶ amb el *Journal of the Krishnamurti Schools* [*Diari de les Escoles Krishnamurti*]. Ara Alok Mathur⁵⁷ i Gopal Krishnamurthy⁵⁸ estan dissenyant mòduls, conferències i seminaris per a professors i altres basats en l'enfocament de K per a l'educació. Gopal espera col·laborar amb la Universitat de Califòrnia de Santa Bàrbara i la Universitat de Winchester en el desenvolupament d'un programa de certificació de nivell universitari.

K es preocupava pel que passaria amb les Fundacions quan ell no hi fos. Una de les seves intencions profundes era que totes les Fundacions i Escoles funcionessin com una de sola i que treballessin juntes amb aquest esperit. Va comunicar això repe-

---

56 Ahalya Chari va contribuir al sistema educatiu de l'Índia acabada d'independitzar-se, i després es va unir a l'Escola Besant de Rajghat el 1976. El 1982 va esdevenir directora de The School de Chennai. Va iniciar el *Journal of the Krishnamurti Schools* [*Diari de les Escoles Krishnamurti*] i va editar-ne tots els números fins a la seva mort el 2013, als noranta-dos anys.

57 Alok Mathur ha estat durant molt de temps professor de l'Escola de Rishi Valley. Ara és el cap de l'Institut de Rishi Valley per a la Formació de Docents.

58 Gopal Krishnamurthy va ser estudiant de Rishi Valley, Valley School i Brockwood, i ha ensenyat a CFL, Brockwood i Oak Grove. Actualment és el director acadèmic de Brockwood. També és el director dels programes de formació del professorat realitzats a diverses parts del món, sota el títol 'Reconcebent l'educació' i 'L'art, la ciència i l'ofici de l'ensenyament i l'aprenentatge'.

Camps primaverals prop de Brockwood Park

tidament a aquells que van treballar amb ell durant la seva llarga vida. Actualment les Fundacions es reuneixen cada any i mig a les Reunions Internacionals de Síndics i cooperen àmpliament. De fet, em sembla que elles, juntament amb molts altres, estan treballant juntes ara més que mai.

És la nostra Terra, no la teva o la meva

Un es deu preguntar per què hi ha aquesta divisió –el rus, l'americà, el britànic, el francès, l'alemany, etc.–; per què hi ha

aquesta divisió entre éssers humans, entre races, cultura contra cultura, una sèrie d'ideologies contra una altra? Per què? Per què hi ha aquesta separació? L'ésser humà ha dividit la Terra en la teva i la meva –per què? És perquè intentem trobar seguretat, autoprotecció, en un grup particular, en una creença o una fe particular? Perquè les religions també han dividit l'ésser humà, han posat l'ésser humà en contra de l'ésser humà –els hindús, els musulmans, els cristians, els jueus, etc. El nacionalisme, amb el seu desafortunat patriotisme, és en realitat una forma glorificada, una forma ennoblida, de tribalisme. En una tribu petita o en una tribu molt gran hi ha una sensació d'estar junts, de tenir la mateixa llengua, les mateixes supersticions, la mateixa classe de sistema religiós i polític. I un se sent segur, protegit, feliç, confortat. I per aquesta seguretat, aquest confort, estem disposats a matar altres que tenen el mateix desig d'estar segurs, de sentir-se protegits, de pertànyer a alguna cosa. Aquest desig terrible d'identificar-se amb un grup, amb una bandera, amb un ritual religiós, etc., ens dona la sensació que tenim arrels, que no som vagabunds sense llar. Hi ha el desig, la urgència, de trobar les pròpies arrels.

També hem dividit el món en esferes econòmiques, amb tots els seus problemes. Potser una de les majors causes de la guerra és la indústria pesada. Quan la indústria i l'economia van de la mà amb la política, sostenen inevitablement una activitat separativa per mantenir el seu pes econòmic. Tots els països estan fent això, els grans i els petits. Els petits estan sent armats per les grans nacions –alguns de forma silenciosa, d'amagat, i altres obertament. És la causa de tota aquesta misèria, sofriment i enorme malbaratament de diners en armament el suport visible de l'orgull, del fet de voler ser superior als altres?

És la nostra Terra, no la teva o la meva o la d'ell. Hem de viure-hi, ajudant-nos els uns als altres, no destruint-nos. Això no és cap tipus de ximpleria romàntica, sinó el fet real. Però l'ésser

humà ha dividit la Terra, esperant que d'aquesta manera en allò particular hi trobarà felicitat, seguretat, una sensació de confort durador. Mentre no tingui lloc un canvi radical i eliminem totes les nacionalitats, totes les ideologies, totes les divisions religioses i establím una relació global –primer psicològicament, internament, abans d'organitzar allò extern–, seguirem amb les guerres. Si fas mal a altres, si mates altres, tant si és perquè estàs enfadat com si ho fas a través de l'assassinat organitzat anomenat guerra, tu, que ets la resta de la humanitat, no un ésser humà separat lluitant contra la resta de la humanitat, t'estàs destruint a tu mateix.

Krishnamurti to Himself [Últim diari de Krishnamurti]

entrada del 31 de març del 1983

© 1987 Krishnamurti Foundation Trust Ltd

El nucli de l'ensenyament de Krishnamurti

Escrit per Krishnamurti el 1980 a petició de la seva biògrafa Mary Lutyens

El nucli de l'ensenyament de Krishnamurti està contingut a la declaració que va fer el 1929, quan va dir que “La veritat és una terra sense camins”. L'ésser humà no pot arribar-hi a través de cap organització, a través de cap credo, a través de cap dogma, sacerdot o ritual, ni a través de cap coneixement filosòfic o tècnica psicològica. Ha de trobar-la a través del mirall de la relació, a través de la comprensió del contingut de la seva pròpia ment, a través de l'observació i no amb l'anàlisi intel·lectual o la dissecció introspectiva.

L'ésser humà ha construït en si mateix imatges com una tanca de seguretat –religiosa, política, personal. Aquestes es manifesten com a símbols, idees, creences. La càrrega d'aquestes imatges domina el pensament de l'ésser humà, les seves relacions i la seva vida diària. Aquestes imatges són les causes dels nostres problemes, perquè divideixen els éssers humans. La seva percepció de la vida està modelada pels conceptes ja establerts a la seva ment. El contingut de la seva consciència és tota la seva existència. La individualitat és el nom, la forma i la cultura superficial que adquireix de la tradició i l'entorn. La singularitat de l'ésser humà no rau en allò superficial sinó en el fet d'estar completament lliure del contingut de la seva consciència, que és comuna a tota la humanitat. Així que no és un individu.

La llibertat no és una reacció; la llibertat no és una elecció. És una pretensió de l'ésser humà pensar que és lliure perquè pot escollir. La llibertat és observació pura sense direcció, sense por del càstig o la recompensa. La llibertat no té motiu; la llibertat no està al final de l'evolució humana, sinó que es troba en el primer pas de la seva existència. En l'observació, un comença a descobrir la seva falta de llibertat. La llibertat es troba en adonar-se sense elecció de la nostra existència i activitat diària.

El pensament és temps. El pensament neix de l'experiència i el coneixement, que són inseparables del temps i el passat. El temps és l'enemic psicològic de l'ésser humà. La nostra acció es basa en el coneixement i per tant en el temps, així que l'ésser humà sempre és un esclau del passat. El pensament sempre és limitat i per això vivim en constant conflicte i lluita. No hi ha evolució psicològica. Quan l'ésser humà s'adoni del moviment dels seus propis pensaments, veurà la divisió entre el pensador i el pensament, l'observador i allò observat, l'experimentador i l'experiència. Descobrirà que aquesta divisió és una il·lusió. Només llavors hi ha observació pura, que és percepció interna sense cap ombra del passat o del temps. Aquesta percepció interna intemporal dona lloc a una mutació profunda i radical a la ment.

La negació total és l'essència d'allò positiu. Quan hi ha negació de tot allò que el pensament ha produït psicològicament, només llavors hi ha amor, que és compassió i intel·ligència.

J. Krishnamurti

© 1980 Krishnamurti Foundation Trust Ltd

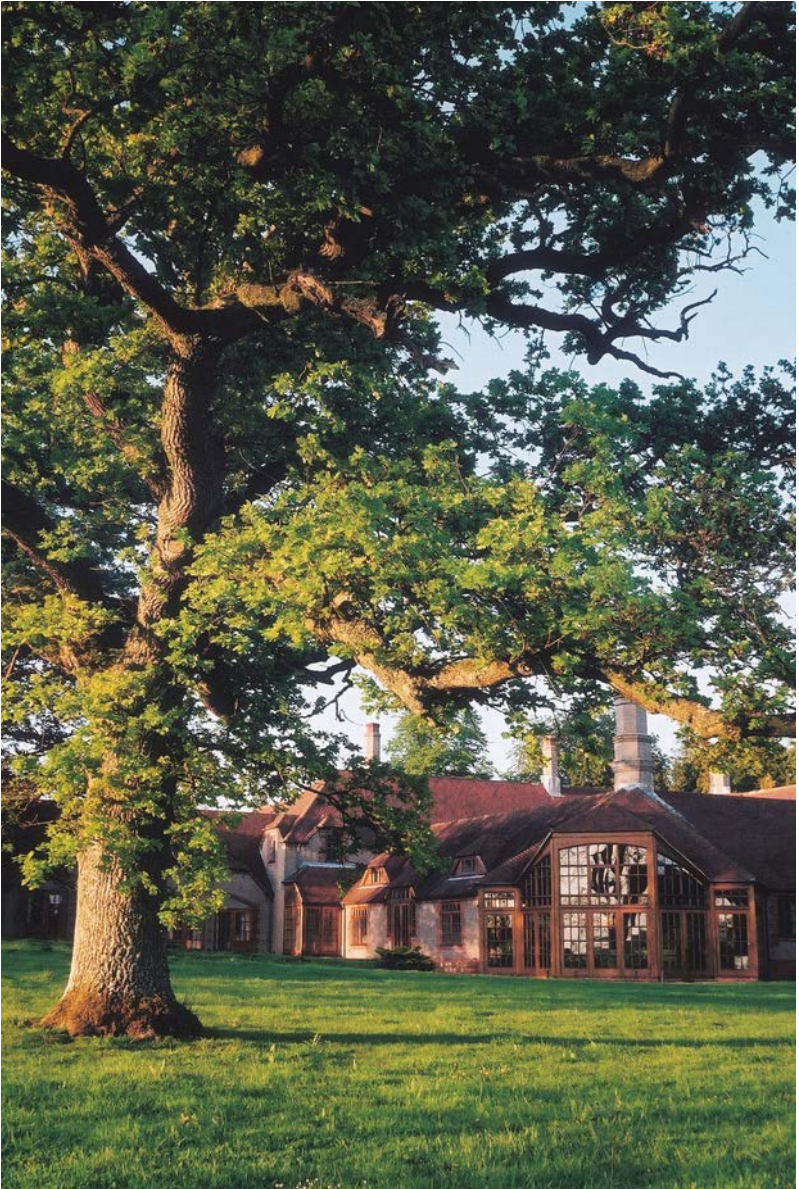
Els Centres d'Estudi

Dictat per Krishnamurti a un síndic de la Fundació a Vasanta Vihar, Chennai, el 26 de gener del 1984

Ha de durar mil anys, impol·lut, com un riu que té la capacitat de netejar-se a si mateix, la qual cosa significa que els habitants no tinguin cap tipus d'autoritat en absolut. I els ensenyaments mateixos tenen l'autoritat de la Veritat.

És un lloc perquè floreixi la bondat: una comunicació i una cooperació que no estiguin basades en una autoritat de treball, ideal o personal. La cooperació implica que no sigui al voltant d'un objecte o principi, creença, etc. Quan un arriba al lloc, cadascú a la seva feina –al jardí o fent una altra cosa– pot ser que descobreixi alguna cosa, un fet, mentre treballa. I ho comunica i dialoga amb els altres habitants –per qüestionar, dubtar i veure el pes de la veritat del seu descobriment. Així que hi ha una comunicació constant i no un èxit solitari, una il·luminació o comprensió solitària. És la responsabilitat de cadascú donar lloc a això en aquest sentit: que cada un de nosaltres, si descobreix alguna cosa bàsica, nova, no és personal, sinó que és per a totes les persones que estan aquí.

No és una comunitat. La mateixa paraula *comunitat* o *comuna* es refereix a un moviment agressiu o separatiu amb tota la humanitat. Però això no vol dir que tota la humanitat vingui a aquest lloc. És essencialment un centre religiós segons el que K ha dit sobre la religió. És un lloc on no només s'és físicament actiu, sinó que hi ha una observació interna sostinguda i contínua. Així que

El Centre Krishnamurti de Brockwood Park

hi ha un moviment d'aprenentatge en què cadascú es converteix en el mestre i el deixeble. No és un lloc per a la pròpia il·luminació o per al propi objectiu de realitzar-se, en el camp artístic, religiós o qualsevol altre, sinó per donar suport i nodrir-se els uns als altres en el floriment de la bondat.

Hi ha d'haver llibertat absoluta dels moviments ortodoxos o tradicionals. I hi ha d'haver llibertat total, llibertat absoluta de tot sentit de nacionalitats, prejudicis racials, creences religioses i fes. Si un no és capaç de fer això amb honestedat i integritat, millor que es mantingui allunyat d'aquest lloc. Essencialment, un té la percepció interna de veure que el coneixement és l'enemic de l'ésser humà.

Aquest no és un lloc per a romàntics, per a sentimentals o per a l'emoció. Requereix un bon cervell, que no vol dir intel·lectual, sinó un cervell objectiu, fonamentalment honest amb si mateix i que tingui integritat de paraula i obra.

Un diàleg és molt important. És una forma de comunicació en què les preguntes i respostes continuen fins que una pregunta es deixa sense resposta. D'aquesta manera, la pregunta se suspèn entre dues persones involucrades en aquesta resposta i pregunta. És com un brot que, sense tocar-lo, floreix. Si la pregunta es deixa totalment sense que la toqui el pensament, llavors té la seva pròpia resposta, perquè aquell que pregunta i aquell que respon, com a persones, han desaparegut. Aquesta és una forma de diàleg en la qual la investigació arriba a un cert punt d'intensitat i profunditat, que llavors té una qualitat que el pensament mai pot assolir. No és una investigació dialèctica d'opinions, d'idees, sinó una exploració per part de dos o més cervells seriosos, bons.

Aquest lloc ha de tenir gran bellesa, amb arbres, ocells i quietud, perquè la bellesa és veritat, i la veritat és bondat i amor. La bellesa externa, la tranquil·litat externa, el silenci, poden afectar la tranquil·litat interna, però l'entorn no ha d'influir de cap manera en la bellesa interna. La bellesa només pot existir quan

el jo no hi és. L'entorn, que ha de ser meravellós, no ha de ser de cap manera un factor absorbent, com una joguina per a un nen. Aquí no hi ha joguines sinó profunditat, substància i integritat interna no creada pel pensament. El coneixement no és bellesa. La bellesa és amor, i on hi ha coneixement no hi ha bellesa.

La profunditat de la pregunta porta la seva pròpia resposta. Tot això no és un entreteniment intel·lectual, una recerca de teories. La paraula és l'obra. Les dues mai han d'estar separades. On la paraula és l'obra, hi ha integritat.

La intel·ligència només pot tenir lloc on hi ha amor i compassió. La compassió no pot existir on el cervell està condicionat o té un ancoratge. Una col·lecció de mediocritats no constitueix un centre religiós. Un centre religiós exigeix la més alta qualitat en tot el que es fa i la més alta capacitat del cervell. El significat complet de la mediocritat és un cervell insensible, carregat, drogat pel coneixement.

El floriment de la bondat no és un ideal que calgui perseguir o buscar, com un objectiu en el futur. No estem constituint una utopia, sinó tractant amb fets purs. Ho pots convertir en una cosa per aconseguir en el futur. El futur és el present. El present és el passat i el futur, tota l'estructura del pensament i el temps. Però si un viu amb la mort, no de tant en tant sinó cada dia, no hi ha canvi. El canvi és lluita i el dolor de l'ansietat. Com que no hi ha col·lecció, acumulació de coneixement, no hi ha canvi, perquè un viu contínuament amb la mort.

La primera pedra que posem ha de ser religiosa.

J. Krishnamurti
© 1984 Krishnamurti Foundation Trust Ltd

Sobre “*Krishnamurti’s Notebook* [*Diari de Krishnamurti*] – Una ressenya”

Brockwood Park, 19 de juny del 1976

Avui el diari *The Guardian* ha publicat una ressenya de *Krishnamurti’s Notebook* [*Diari de Krishnamurti*]. L’ha escrita Angela Neustatter i és normal i corrent. Krishnamurti no l’ha llegida, però ha deduït que no és res i ha dit: “En faré una ressenya”. Llavors m’ha dictat una ressenya esplèndida, rient mentre anava avançant.

Dos dies més tard, el 21 de juny, ell i jo hem anat a Londres i hem dinat amb Mary Lutyens. Li hem donat la ressenya que Krishnaji ha escrit, però sense dir-li-ho. Mentre la llegia, ell l’observava amb una mirada divertida. Ella no ha endevinat d’on procedia. Al final, ho ha preguntat, li ho hem dit i hi ha hagut moltes rialles.

Mary Zimbalist

***Krishnamurti’s Notebook* [*Diari de Krishnamurti*] – Una ressenya pel mateix J. Krishnamurti**

Brockwood Park, 20 de juny del 1976

Aldous Huxley va escriure que escoltar Krishnamurti era com escoltar el Buda, potser el mestre més gran del món. Quan Aldous Huxley ho va dir, ho va fer molt seriosament, perquè era una persona seriosa. Jo vaig estar diverses vegades amb ell i

Krishnamurti a Califòrnia, quan la seva primera dona vivia, i moltes vegades a Londres i Roma. Era un home extraordinari. Podia parlar sobre música, tant la moderna com la clàssica; podia explicar amb gran detall la ciència i el seu efecte en la civilització moderna i, per descomptat, coneixia prou bé les filosofies zen, Vedanta i, naturalment, el budisme. Anar a passejar amb ell era una delícia. Dissertava sobre les flors que hi havia a la vora del camí i, encara que no hi veia bé, sempre que un animal passava a prop pels turons de Califòrnia, deia el seu nom i detallava la naturalesa destructiva de la civilització moderna i la seva violència. Acostumàvem a fer passejades amb Krishnamurti, que l'ajudava a creuar un rierol o un sot. Ells dos tenien una estranya relació l'un amb l'altre, afectuosa, considerada i, pel que semblava, una comunicació no verbal. Sovint s'asseien junts sense dir ni una paraula. Així, quan em van demanar que escrivís alguna cosa sobre Krishnamurti i fes una ressenya del seu *Diari*, vaig estar més que content de fer-ho, ja que els respectava enormement a tots dos.

Qualsevol que desitgi escriure una ressenya d'un llibre d'aquest tipus ha de tenir un coneixement considerable de l'expressió hindú de la comprensió de la veritat i haver explorat profundament el budisme. Un dels grans mestres del budisme va ser Nagarjuna, que ensenyava la negació total. El budisme s'ha dividit en dues escoles separades, la Nord i la Sud –Mahayana i Hinayana, que és Theravada. Tinc la impressió que Krishnamurti està molt més a prop del Buda i més enllà de Nagarjuna que potser de l'expressió hindú de la veritat. Em sembla que el *Diari* de Krishnamurti va més enllà dels Upanishads i el Vedanta. Quan parla del coneixement i la seva fi, és en essència Vedanta, que literalment vol dir la fi del coneixement. Però els vedantistes i els seus seguidors de diferents parts del món en realitat mantenen l'estructura del coneixement, potser pensant que el coneixement és la salvació, tal com fan la majoria de científics.

La tradició domina tant la ment que pocs semblen escapar dels seus tentacles, i crec que aquí és on Krishnamurti comença. Afirmar constantment que la llibertat és el primer i últim pas. Els tradicionalistes sostenen que cal una ment altament disciplinada per a la llibertat: primer has de ser un esclau i més endavant seràs lliure. Per a Krishnamurti el que sembla més important, i ho ha repetit a totes les seves xerrades i diàlegs, és que hi ha d'haver llibertat per observar; no una llibertat ideològica, sinó estar lliure del mateix coneixement i experiència que es va adquirir ahir. Això comporta un gran problema. Si no hi ha el coneixement de molts ahirs, llavors què és allò que és capaç d'observar? Si el coneixement no és l'arrel de l'observació, amb què podem observar? Es poden oblidar totalment els molts ahirs, la qual cosa és l'essència de la llibertat? Ell sosté que es pot fer. Això només és possible quan el passat acaba en el present, afrontant-lo completament, de cara. El passat, ell afirma, és l'ego, l'estructura del 'jo', que impedeix l'observació total.

Una persona comuna que llegeix aquest llibre –si és que el llegeix– inevitablement exclamarà: De què està parlant? Per a ella Krishnamurti explica amb molta cura i de diverses formes la memòria necessària i la memòria psicològica. El coneixement és necessari per funcionar en qualsevol camp de la nostra vida diària, però la memòria psicològica de les nostres ferides, ansietat, dolor i sofriment és el factor de divisió, i per això hi ha un conflicte entre el coneixement essencial que es requereix per conduir un cotxe i l'experiència com a coneixement, que és tot el moviment de la psique. Ell assenyala aquest fet en la relació, en els nostres modes de vida fragmentats, allò ideal i allò real. He llegit aquest llibre amb molta atenció. Conec els Upanishads i he aprofundit molt en els ensenyaments del Buda. Estic bastant familiaritzat amb els estudis psicològics moderns. Fins on he arribat en els meus estudis, no he trobat la frase 'l'observador és allò observat', amb el seu significat complet. Pot ser que algun

La platja d'Adyar, on K va ser 'descobert', a Madràs (Chennai)

pensador antic ho hagi dit, però una de les coses més importants que Krishnamurti ha trobat és aquesta gran veritat que, quan realment té lloc, com m'ha passat a mi personalment, literalment elimina el moviment del temps. Permeteu-me afegir aquí que no soc un seguidor ni accepto Krishnamurti com el meu guru. Per a ell, la idea d'esdevenir un guru és una abominació. Amb examiació crítica, trobo aquest llibre totalment absorbent, perquè aniquila tot allò que el pensament ha creat. És xocant quan un s'adona d'això. És realment un xoc físic.

Pot un ésser humà viure en aquest estat d'absolut no-res a excepció del seu pa i treball diari –en el buit total de la consciència tal com la coneixem? Tal com Krishnamurti assenjala una vegada i una altra, la consciència és el moviment del pensament. El pensament és matèria, mesurable, i el pensament és temps, fet que implica que psicològicament no hi ha demà. Això vol dir que no hi ha esperança. Aquest és un factor psicològic devastador i la nostra ment quotidiana no només se sorprèn amb aquesta declaració, sinó que probablement es negarà a examinar-la de prop. És la mort ara. D'aquesta mort sorgeix una qualitat d'energia totalment diferent, d'una dimensió diferent, inescotable i sense fi. Ell diu que aquesta és la benedicció definitiva.

Sento, al llarg de totes les pàgines d'aquest llibre, una sensació d'amor extraordinari, que els tibetans potser anomenarien l'amor o la compassió del Bodhisattva, però, si li dones un nom i un símbol ideològic, en perdràs el perfum. Ha afectat la meua vida de manera estranya. No soc cristià ni budista; no pertanyo a cap d'aquestes categories. A la meua joventut vaig ser comunista, no de carnet, però estava enamorat de la desaparició de les classes i del govern, etc. Em va atreure durant un parell d'anys, però vaig veure el que estava passant realment i vaig quedar totalment desil·lusionat amb tot això. Així que vaig tornar a la investigació de la meua pròpia misèria i la d'un altre. El cristianisme tenia molt poc per oferir en aquest sentit, així que em vaig desplaçar

a l'Orient. Potser recordeu la història en què una dona va anar a veure el Buda plorant per una mort. Ell li va dir que trobés una sola casa on la mort no hagués estat. No era perquè hi hagués una mort a prop meu, sinó que la mort significava dolor. Els antics egipcis buscaven la immortalitat a través de perpetuar la matèria. Pot ser que això sigui una conclusió superficial, però buscaven una continuïtat de la vida tal com la coneixien. Aquesta qüestió de la immortalitat arriba a la seva fi quan, tal com assenyala Krishnamurti, el temps s'atura. Quan això passa de debò, hi ha un estat, segons ell, en què no hi ha principi ni final. I això potser és allò immortal.

També és curiós com tracta la meditació. La meditació, segons ell, mai pot ser conscient, i un pot veure el motiu d'això. Si un medita de propòsit, amb una intenció deliberada, llavors la consciència continua amb tot el seu contingut. Tot això sona bastant exaltat i irreal, però no ho és.

Krishnamurti i jo ens hem vist bastant recentment i en el passat, quan Aldous Huxley estava amb ell. Ho expressa tot amb paraules molt clares, de forma lògica, i de sobte fa un salt endavant i s'ha de córrer darrere d'ell, però el que diu és molt precís i clar. I si tu, el lector, estàs realment interessat en tot el problema de l'existència, et recomano molt que aconseguieixis aquest llibre i altres llibres seus i els dediquis una mica de temps. En aquests llibres hi he trobat no només un sentit d'amor i gran bellesa, sinó alguna cosa més enllà de tot això. És com passar un temps amb tu mateix, observant les nostres idioteses, les nostres aspiracions i fracassos, i, si els persegueixes objectivament, això és totalment real i important.

J. Krishnamurti

© Krishnamurti Foundation Trust Ltd

ÍNDIX DE NOMS

Vishwanath Alluri	pg. 89
Gisèle Balleys	pg. 6
Ivan Berkovics	pg. 24
Annie Besant	pg. 25
Evelyne Blau	pg. 82
David Bohm	pg. ix
Radha Burnier	pg. 26
Mary Cadogan	pg. xii
Asit Chandmal	pg. 19
Ahalya Chari	pg. 90
Scott Forbes	pg. 38
Radhika Herzberger	pg. 62
Alan Hooker	pg. 20
Aldous Huxley	pg. 25
Kabir Jaithirtha	pg. 69
Pupul Jayakar	pg. 55
P. Krishna	pg. 69
Gopal Krishnamurthy	pg. 90
Michael Krohnen	pg. 19
Mark Lee	pg. 26
Erna i Theo Lilliefelt	pg. 26
Mary Lutyens	pg. 13
Alok Mathur	pg. 90
Nandini Mehta	pg. 62
David Moody	pg. 24
T. K. Parchure	pg. 14
Vikram Parchure	pg. 67
Raman Patel	pg. 37
Pama i Sunanda Patwardhan	pg. 62
Bill Quinn	pg. 26
Samdhong Rinpoche (Lobsang Tenzin)	pg. 69
T. S. Santhanam	pg. 73
Vanda Scaravelli	pg. 56
Suprabha Seshan	pg. 18
Shailesh Shirali	pg. 36
Dorothy Simmons	pg. 16
Donald Ingram Smith	pg. 68
Pandit Jagannath Upadhyaya	pg. 68
R. R. Upasani	pg. 70
Rita Zampese	pg. 60
Mary Zimbalist	pg. 6

ALTRES 'MEMÒRIES DE KRISHNAMURTI'

Blau, Evelyne

Krishnamurti: 100 Years [Krishnamurti: 100 anys]

Stewart, Tabori & Chang, Nova York, 1995

Field, Sidney

Krishnamurti: The Reluctant Messiah

[Krishnamurti: El messies reluctant]

Paragon House, Nova York, 1989

Holroyd, Stuart

The Quest of the Quiet Mind [La recerca de la ment quieta]

Aquarian Press, Wellingborough, 1980

Holroyd, Stuart

Krishnamurti: The Man, The Mystery & The Message

[Krishnamurti: L'home, el misteri i el missatge]

Element, Shaftesbury i Rockport, 1991

Jayakar, Pupul

Krishnamurti: A Biography [Krishnamurti: Una biografia]

Harper & Row, Nova York, 1986

Krohnen, Michael

The Kitchen Chronicles: 1001 Lunches with J. Krishnamurti

[Les cròniques de la cuina: 1.001 dinars amb J. Krishnamurti]

Edwin House, Ojai, 1997

Lutyens, Mary

Krishnamurti: The Years of Awakening

[Krishnamurti: Els anys del despertament]

John Murray, Londres, 1975

Lutyens, Mary

Krishnamurti: The Years of Fulfilment [Krishnamurti: Els anys de plenitud]

John Murray, Londres, 1983

Lutyens, Mary

Krishnamurti: The Open Door [Krishnamurti: La porta oberta]

John Murray, Londres, 1988

Lutyens, Mary

The Life and Death of Krishnamurti [Vida i mort de Krishnamurti]

John Murray, Londres, 1990

Moody, David Edmund

The Unconditioned Mind: J. Krishnamurti and the Oak Grove School
[*La ment no condicionada: J. Krishnamurti i l'Escola d'Oak Grove*]
Quest Books, Wheaton, Illinois, 2011

Narayan, G.

As the River Joins the Ocean: Reflections about J. Krishnamurti
[*Quan el riu s'uneix a l'oceà: Reflexions sobre J. Krishnamurti*]
Edwin House, Ojai, 1998

Patwardhan, Sunanda

A Vision of the Sacred: My Personal Journey with Krishnamurti
[*Una visió d'allò sagrat: El meu viatge personal amb Krishnamurti*]
Edwin House, Ojai, 1999

Smith, Ingram

The Transparent Mind: A Journey with Krishnamurti
[*La ment transparent: Un viatge amb Krishnamurti*]
Edwin House, Ojai, 1999

Vernon, Roland

Star in the East – Krishnamurti: The Invention of a Messiah
[*Estrella d'Orient – Krishnamurti: La invenció d'un messies*]
Constable, Londres, 2000

Zimbalist, Mary

En línia a inthepresenceofk.org

[...] quan vaig viure amb ell vaig observar clarament com el seu intel·lecte era com una eina que feia servir de forma intensa i després deixava de banda enmig de la seva vida diària normal, i que la seva presència normal era com la d'un nen extremadament atent, sensible, ple de sorpresa i afecte. Per aquesta raó, penso que un llibre com el seu és summament important, ja que és un testimoni de l'extraordinària humanitat de K, que poques persones vam tenir el privilegi de presenciar, i que de debò exemplifica allò de què parlava. Sempre em va semblar desafortunat que la seva imatge pública fos tan austera.

Bill Quinn, que va viure a Ojai i va conèixer K a partir de la dècada del 1940

Durant la seva vida, Krishnamurti sovint preguntava a les persones que treballaven amb ell: "Com transmetran el perfum dels ensenyaments quan K ja no hi sigui?" [...] Un dels mèrits de *La bellesa de la muntanya* és la seva simple transmissió d'aquest perfum o sabor. És un relat sense pretensions [...] de manera commovedora i humorística, i l'autor aconsegueix, malgrat la seva profunda estima per les qualitats poc comunes de K, evitar els excessos de l'adoració d'herois o la creació de cultes.

Mary Cadogan, síndica de la Krishnamurti Foundation Trust Ltd

Aprecio les descripcions interessants i simples, en les quals vostè transmet alguns aspectes commovedors i altres de més personals de la vida de Krishnamurti: el seu humor, la seva timidesa amb els desconeguts, la voluntat de rentar els plats, el seu gaudi de l'esport, el seu intens interès que abastava tots els aspectes de la vida –la velocitat i el mecanisme d'una llançadora d'aeroport, així com la immensitat de les muntanyes– i, per sobre de tot, la seva constant declaració que ell "no era ningú". I, per descomptat, vostè transmet que ell vivia realment els Ensenyaments. [...] De fet, la seva vida no era tan remota i inaccessible per a la persona comuna com es podria imaginar. Les seves memòries aporten una mica de llum a una part de Krishnamurti que jo abans no coneixia.

Mary-Ann Ridgway, exestudiant de Brockwood i actual directora de la Petita Escola Inwoods de Brockwood

*Contraportada: Passejant amb K a Rishi Valley, finals del 1984/
principis del 1985.*

© Rita Zampese

Aquestes memòries de J. Krishnamurti –o K, com a vegades s’anomenava a ell mateix– pertanyen als últims tres anys de la seva vida, en què vaig estar en contacte amb ell regularment.

Moltes persones coneixen K a través dels seus llibres i gravacions, o pel fet d’haver assistit a les seves xerrades públiques, i de fet ell sovint deia de si mateix que el que és important no és la persona, sinó allò que diu. Però també ens va demanar a les persones que treballàvem amb ell si podíem transmetre el perfume de com era estar amb ell. *La bellesa de la muntanya* és el meu intent de fer-ho, així com un lloc on trobar notables declaracions seves que generalment no es troben en altres bandes.

ISBN 978-1-937902-25-4
90000 >

9 781937 902254